

SpareBank 1

ÅRSRAPPORT 2016
SpareBank 1 Gruppen

STYRETS ÅRSBERETNING FOR 2016

SpareBank 1 Gruppen

VIRKSOMHETEN I 2016

- Konsernresultat før skatt i 2016 ble 2.019 (1.617) mill. kroner¹. Annualisert egenkapitalavkastning ble 19,1 (17,2) %.
- SpareBank 1 Forsikring AS (livsforsikring) hadde et resultat før skatt på 517 (454) mill. kroner. Resultatforbedringen skyldes både et noe bedre risikoresultat og høyere finansinntekter. Fripolisene ble fullt oppreservert i henhold til dødelighetsgrunnlaget K2013, slik at selskapet nå er ferdig oppreservert for langt liv.
- SpareBank 1 Skadeforsikring konsern oppnådde et resultat på 1.447 mill. kroner, som var 168 mill. kroner bedre enn i 2015. Resultatforbedringen skyldes i hovedsak høyere finansresultat og lavere naturskader.
- ODIN Forvaltning AS oppnådde et resultat før skatt på 85 (96) mill. kroner. Reduksjon i forvaltningshonorarene har gitt lavere driftsinntekter i 2016 enn i 2015.
- SpareBank 1 Gruppen Finans AS fikk et resultat før skatt på 82 (83) mill. kroner.
- Betydelig resultatfremgang i Conecto AS som oppnådde et resultat på 19 (6) mill. kroner.

SpareBank 1 Gruppen AS er et holdingselskap som gjennom sine datterselskaper produserer, leverer og distribuerer produkter innenfor skadeforsikring, livsforsikring, fondsforvaltning, factoring, porteføljekjøp og innfordringstjenester. SpareBank 1 Gruppen AS har kontoradresse i Tromsø, og konsernets primærmarked er Norge. I årsberetningen benyttes SpareBank 1 Gruppen AS om holdingselskapet, og SpareBank 1 Gruppen om konsernet.

SpareBank 1 Gruppen AS og konsernet avlegger regnskap i tråd med EU-godkjent IFRS (International Financial Reporting Standards).

SpareBank 1 Gruppen oppnådde et resultat før skatt på 2.019 (1.617) mill. kroner. Resultat etter skatt ble 1.575 (1.316) mill. kroner. Resultatet ga en annualisert egenkapitalavkastning på 19,1 % (17,2 %). Høyere finansinntekter og bedring i underliggende drift i forsikringsvirksomheten er hovedforklaringen på resultatfremgangen fra 2015 til 2016.

Samlet forvaltningskapital for SpareBank 1 Gruppen var 63 mrd. kroner per 31. desember 2016. Dette representerer en vekst på 8,7 % fra 2015.

SpareBank 1 Gruppen – resultater og nøkkeltall:

Mill. kroner	2016	2015
Andel resultat fra datterselskapene før skatt:		
- SpareBank 1 Forsikring AS	516,7	454,1
- SpareBank 1 Skadeforsikring konsern	1 447,1	1 279,4
- ODIN Forvaltning konsern	84,6	96,0
- SpareBank 1 Medlemskort AS	5,4	6,2
- SpareBank 1 Gruppen Finans AS	81,7	83,4
- Conecto AS	19,2	6,3
- Konsernjusteringer	-11,8	-157,5
Sum resultat datterselskaper før skatt	2 142,8	1 767,8
Netto driftskostnader og finanskostnader i morselskapet	-128,2	-131,7
Resultat før avskrivninger av merverdier	2 019,4	1 639,6
Merverdiavskrivninger	-	-22,1
RESULTAT FØR SKATT	2 019,4	1 617,5
Skattekostnad	-444,0	-301,5
RESULTAT ETTER SKATT	1 575,4	1 316,0
Majoritetens andel av resultat etter skatt	1 573,4	1 313,8
Minoritetens andel av resultatet etter skatt	2,0	2,2

SpareBank 1 Gruppen er, som et forsikringsdominert finanskonsern, underlagt Solvens II-regelverket som trådte i kraft 1. januar 2016. Solvensmarginen per 31. desember 2016 på konsolidert nivå var 167 (156) % uten bruk av overgangsregler. Det er fastsatt et mål om en solvensmargin på 150 % på konsolidert nivå.

Som et ledd i videreutviklingen av Alliansesamarbeidet (SpareBank 1 Gruppen AS og SpareBank 1 Banksamarbeidet DA med datterselskap), ble det med virkning fra 1. januar 2016 gjennomført en tydeligere to-delning av Alliansesamarbeidet. Det innebærer blant annet at SpareBank 1 Gruppen konsern er leverandør av produkter til bankene som distributører. Videre er SpareBank 1 Banksamarbeidet DA formell og reell leverandør av forretningsplattformer og tjenester som er innsatsfaktorer til bankenes egen virksomhet, dvs. der bankene er kunder. Todelingen innebar blant annet en virksomhetsoverdragelse av 249 medarbeidere fra SpareBank 1 Gruppen AS til SpareBank 1 Banksamarbeidet DA.

¹ Tall i parentes angir beløpet eller prosenten for 2015.

EIERSTYRING OG SELSKAPsledelse

Aksjene i SpareBank 1 Gruppen AS er ikke børsnotert, og selskapet hadde per 31. desember 2016 heller ikke børsnoterte obligasjonslån. Selskapet har en konsentrert eierstruktur, og aksjene er ikke gjenstand for regelmessig omsetning. SpareBank 1 Gruppen AS var per 31. desember 2016 eid av SpareBank 1 Nord-Norge (19,5 %), SpareBank 1 SMN (19,5 %), SpareBank 1 SR-Bank ASA (19,5 %), Samarbeidende Sparebanker AS (19,5 %), Sparebanken Hedmark (11 %), Landsorganisasjonen i Norge (LO) og forbund tilknyttet LO (9,6 %) og Bank 1 Oslo Akershus AS (1,4 %). Alle aksjeeiere og aksjeeiergrupperinger er representert i selskapets styre enten direkte eller indirekte. Det er løpende og god kontakt med alle aksjeeiere og aksjeeiergrupperinger i selskapet. Styret i SpareBank 1 Gruppen AS har drøftet «Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse», og sluttet seg til denne der den gir føringer som er aktuelle og relevante for et selskap som ikke har aksjer notert på børs, og hvor aksjene heller ikke er gjenstand for regelmessig omsetning.

Styrets samlede redegjørelse for selskapets eierstyring og selskapsledelse er inntatt i årsrapporten for 2016.

LEDELSEN

SpareBank 1 Gruppen AS' rolle er å se til at den samlede virksomheten i konsernet er organisert og drives på en forsvarlig måte. Morselskapet utøver ikke egen virksomhet ut over dette. Ansatte og funksjoner i morselskapet er derfor begrenset til i all hovedsak risiko- og økonomistyring. Rapporteringslinjen fra datterselskapene til SpareBank 1 Gruppen AS skjer fra administrerende direktør i datterselskapene via styreleder til konsernsjef. Det er følgelig få ansatte i SpareBank 1 Gruppen AS med en ledergruppe bestående av konsernsjef, konserndirektør for risikostyring og compliance, finansdirektør, juridisk direktør og direktør for samfunnskontakt.

OPPLYSNING OM GODTGJØRELSE

Opplysninger om godtgjørelse til administrerende direktør, ledende ansatte, styret, representantskap og kontrollkomiteén fremgår av regnskapets note 37, og opplysninger om godtgjørelse til revisor fremgår av note 34.

UTBYTTEPOLITIKK

SpareBank 1 Gruppen AS har som mål å utbetale 60-70 % av overskuddet på konsolidert nivå som netto utbytte. Ved fastleggelse av utbytte for SpareBank 1 Gruppen AS skal det legges vesentlig vekt på at man har en tilfredsstillende solvensmargin, basert både på gjeldende regelverk og de mål som er fastsatt av styret. I vurderingen av solvenssituasjonen skal det hensyntas kapitalbehov for fremtidig vekst samt selskapets ORSA-beregninger og likviditetssituasjon.

Det er resultat etter skatt i morselskapet, SpareBank 1 Gruppen AS, som danner grunnlag for fastsettelse av størrelsen på utbyttet.

Styrets forslag til utbytte for 2016 vektlegger at konsernet vurderes å være tilstrekkelig kapitalisert.

FORRETNINGSOMRÅDER – RESULTATER OG NØKKELTALL

SPAREBANK 1 FORSIKRING AS

SpareBank 1 Forsikring AS har satsingsområdene sine innenfor innskuddspensjon, hybridpensjon, gruppelivsforsikring og individuelle risikoforsikringer. Selskapets produkter distribueres hovedsakelig gjennom bankene i SpareBank 1-alliansen, til LO og LO-forbund.

Resultatutvikling:

Mill. kroner	2016	2015
Risikoresultat netto	371,9	359,9
Administrasjonsresultat netto	-71,3	23,8
Renteresultat	286,6	-77,3
Oppreservering	-30,6	-0,2
Eiers bidrag til oppreservering	-82,7	-24,9
Vederlag for rentegaranti	36,8	33,5
RESULTAT FØR TILLEGGSAVSETNINGER	496,9	311,6
Avsetning til tilleggsavsetninger	-83,4	77,0
Resultat til kunder	-108,7	-73,8
Avkastning på selskapets midler	193,1	87,4
RESULTAT TIL EIER FØR SKATT	516,7	454,1
Skattekostnad	-112,9	-35,7
RESULTAT TIL EIER ETTER SKATT	403,8	418,4

SpareBank 1 Forsikring AS oppnådde et resultat før skatt på 517 (454) mill. kroner. Høyere finansinntekter er en vesentlig årsak til resultatforbedringen. Selskapet har benyttet et godt årsresultat til å øke avsetninger og bygge ytterligere reserver. Det er blant annet gjennomført full oppreservering for fripoliser, og gjennom 2016 ble kursreguleringsfondet styrket med ytterligere 175 mill. kroner slik at dette utgjorde 1.892 mill. kroner ved utgangen av 2016.

Netto risikoresultat før oppreservering utgjorde 372 (360) mill. kroner. Det ble gjennomført full oppreservering av fripoliser i henhold til dødelighetsgrunnlaget, K2013. Eiers direkte bidrag til pliktig oppreservering innen fripoliser utgjorde 30 mill. kroner. I tillegg ble det anvendt 53 mill. kroner av risikoutjevningfondet.

Netto administrasjonsresultat ble -71 (24) mill. kroner. Reduksjonen i administrasjonsresultat sammenlignet med 2015 skyldes i hovedsak økte avsetninger. Resultatet er belastet med 20 mill. kroner til administrasjonsavsetning for nye fripoliser ved overgang til ny uførepensjon. I tillegg ble det avsatt 53 mill. kroner til administrasjonsreserve for uføreerstatninger under utbetaling.

Selskapet fikk et renteresultat på 287 (-77) mill. kroner. Bedringen fra 2015 til 2016 skyldes hovedsakelig høyere netto

realiserte gevinster. Renteresultatet er belastet med 36 mill. kroner som en følge av en ytterligere reduksjon av beregningsrenten for uførepensjoner under utbetaling. Tilsvarende belastning i 2015 var 75 mill. kroner.

Brutto premieinntekter, eksklusive tilflyttet kapital, var 4.987 (4.391) mill. kroner. Dette tilsvarer en økning på 13,6 %. Salget av innskudds- og hybridpensjon utgjorde samlet 1.089 mill. kroner i 2016 målt i årlig premie. Dette tilsvarer en økning på 175 %.

Selskapet oppnådde en verdijustert kapitalavkastning i kollektivporteføljen på 4,9 (3,6) %, mens den bokførte kapitalavkastningen ble 4,0 (2,5) %. I selskapsporteføljen ble kapitalavkastningen 4,1 % i 2016, mot 2,1 % i 2015. Selskapets gjennomsnittlige årlig garanterte rente er 2,7 %.

Selskapets samlede forsikringsforpliktelser økte med 1.125 mill. kroner i 2016 til 21.253 mill. kroner per 31. desember 2016, en økning på 5,6 %. Kontraktene i kollektiv ytelsespensjon var fullt oppreservert i henhold til nytt dødelighetsgrunnlag per 31. desember 2014. I 2016 ble det også foretatt full oppreservering for selskapets fripoliseporfølje. Dette belastet regnskapet med 83 mill. kroner.

Selskapets solvensmargin per 31. desember 2016 var 171 %, uten bruk av overgangsregler, sammenlignet med 136 % ved utgangen av 2015. Bedringen i solvensmarginen skyldes blant annet at selskapet i desember 2016 tok opp et tidsbegrenset ansvarlig lån pålydende 1 mrd. kroner med 10 års løpetid.

SPAREBANK 1 SKADEFORSIKRING KONSERN

SpareBank 1 Skadeforsikring konsern er det ledende norske selskapet på salg av forsikring gjennom bank, til bankkunder og medlemmer av LO-forbund, samt salg via meglerkanalen til bedriftsmarkedskunder.

Resultatutvikling:

Mill. kroner	2016	2015
Opptjente premier for egen regning	5 302,4	5 188,3
Påløpte erstatninger for egen regning	-3 066,7	-3 102,7
Forsikringsrelaterte driftskostnader for egen regning	-1 122,3	-1 094,4
Andre forsikringsrelaterte inntekter/kostnader	3,4	4,0
Andre tekniske avsetninger	-69,8	-7,4
Forsikringsresultat	1 046,9	987,8
Netto finansinntekter	402,6	194,2
Andre kostnader	-2,4	87,4
Driftsresultat	1 447,1	1 269,4
Endring av sikkerhetsavsetning	-	10,0
Resultat før skatt	1 447,1	1 279,4
Skatteskostnad	-308,2	-339,9
Resultat etter skatt	1 138,8	939,5

SpareBank 1 Skadeforsikring konsern oppnådde det nest beste resultat før skatt i selskapets historie på 1.447 mill. kroner, mot 1.279 mill. kroner i 2015. Resultatfremgangen

sammenlignet med fjoråret skyldes i hovedsak lavere naturskader og høyere finansinntekter.

Selskapets brutto premieinntekter ble 5.359 mill. kroner i 2016, tilsvarende en reduksjon på 20 mill. kroner sammenlignet med 2015. Nedgangen skyldes at reduserte inntekter fra run-off segmentet Eksterne Partnere er større enn veksten i andre segment.

Brutto erstatningskostnader utgjorde 3.015 mill. kroner i 2016, noe som er en reduksjon på 95 mill. kroner sammenlignet med 2015. Fravær av større naturskadehendelser i 2016 har redusert naturskadeerstatningene med 114 mill. kroner sammenlignet med 2015. I 2016 ble det inntektsført 453 (493) mill. kroner i avviklingsgevinster. Årets avviklingsgevinster skyldes blant annet at skader utvikler seg mer positivt enn forutsatt da det ble foretatt avsetninger for skadene. Videre indikerer oppdaterte modeller konservative erstatningsnivåer for Motor ansvar og Yrkesskade. Gitt at dette er en varig trend vil gevinsten gradvis realiseres.

I 2016 inntraff to storskader med erstatningssum på 23 mill. kroner. I 2015 var det én storskade på 14 mill. kroner.

Brutto skadeprosent i konsernet utgjorde 56,3 % i 2016. Dette er 1,5 prosentpoeng lavere enn i 2015. Reduksjonen i brutto skadeprosent skyldes hovedsakelig reduserte naturskader.

SpareBank 1 Skadeforsikring konserns netto inntekter fra investeringer utgjorde 403 (194) mill. kroner. Økningen skyldes økt avkastning både for omløpsobligasjoner og aksjer. Finansavkastningen ble 3,9 (1,8) % per 31. desember 2016. Ved utgangen av 2016 hadde SpareBank 1 Skadeforsikring konsern en investeringsportefølje på 10,1 mrd. kroner.

Selskapets brutto driftskostnader utgjorde 1.164 mill. kroner i 2016, tilsvarende en økning på 38 mill. kroner sammenlignet med 2015. Kostnadsprosenten er tilsvarende økt med 0,8 prosentpoeng, og endte på 21,6 % i 2016. Selskapets driftskostnader er sammensatt av interne driftskostnader og provisjoner til distributørene. Interne driftskostnader økte med 49 mill. kroner fra 2015 til 2016. Økningen skyldes hovedsakelig økte lønnskostnader på grunn av et høyere antall ansatte. Det har også vært en økning i markedsføringskostnadene på grunn av større mediekjøp i forbindelse med kampanjer.

SpareBank 1 Skadeforsikring konserns combined ratio for egen regning ble 79,0 % (81,0 %).

SpareBank 1 Skadeforsikring hadde en markedsandel på 10,2 (10,0) % ved utgangen av året. Selskapet er Norges tredje største selskap innen privat skadeforsikring. Kjerneproduktene Bil, Hus og Reise hadde en god salgsutvikling i 2016 og det digitale salget økte med 63 %.

Det uavhengige analysebyrået EPSI kåret i 2016 igjen SpareBank 1 Skadeforsikring til det selskapet som har de mest fornøyde forsikringskundene, både før og etter skade.

Solvensmarginen per 31. desember 2016 var 196 (262) %, uten bruk av overgangsregler. Reduksjonen i solvensmargin skyldes i all hovedsak at selskapet utbetalte et tilleggsgutbytte på 1.150 mill. kroner til SpareBank 1 Gruppen AS i 3. kvartal 2016. Selskapets mål for solvensmarginen er 160 %.

ODIN FORVALTNING KONSERN

ODIN Forvaltnings fond forvaltes aktivt og langsiktig.

Resultatutvikling:

Mill. kroner	2016	2015
Forvaltningshonorar	338,1	354,7
Sum driftsinntekter	338,1	354,7
Lønnskostnader	-134,9	-134,2
Avskrivninger	-14,0	-13,2
Andre driftskostnader	-98,4	-112,1
Sum driftskostnader	-247,3	-259,4
Driftsresultat	90,8	95,3
Netto finansinntekter	-6,2	0,7
Resultat før skatt	84,6	96,0
Skattekostnad	-24,0	-27,4
Resultat etter skatt	60,6	68,6

ODIN Forvaltning konsern oppnådde et resultat før skatt på 85 (96) mill. kroner. Reduksjon i forvaltningshonorarene har gitt lavere driftsinntekter i 2016 sammenlignet med 2015. Reduserte driftskostnader kompenserer for noe av inntektsreduksjonen. En nedskrivning av aksjer i datterselskap i Finland belastet regnskapet med 10 mill. kroner.

Ved utgangen av 2016 forvaltet ODIN Forvaltning konsern til sammen 45 (41) mrd. kroner, hvorav 38 mrd. i aksjefond. ODIN Forvaltning hadde nettotegning i aksjefond på 2 mrd. kroner, mens det var nettotegning på 0,7 mrd. kroner i kombinasjonsfond og 0,2 mrd. kroner i rentefond. Markedsandelen for aksjefond ble redusert med 0,2 prosentpoeng til 7,9 %, mens markedsandelen for kombinasjonsfond økte med 1,2 prosentpoeng til 7,8 % ved utgangen av 2016.

SPAREBANK 1 GRUPPEN FINANS AS

SpareBank 1 Gruppen Finans AS utvikler, leverer og distribuerer tjenester innen factoring, porteføljekjøp og porteføljeforvaltning. Selskapet samarbeider med Conecto som driver inkassovirksomhet. Til sammen tilbyr de to selskapene et komplett sett av tjenester innenfor fordringsadministrasjon.

Resultatutvikling:

Mill. kroner	2016	2015
Netto rente- og provisjonsinntekter	170,4	130,5
Driftskostnader	-88,0	-84,6
Tap på utlån	1,0	0,2
Resultat før skatt	81,7	83,4
Skattekostnad	-20,5	-25,9
Resultat etter skatt	61,2	57,5

Selskapets samlede netto renteinntekter og andre inntekter var 184 mill. kroner i 2016, og resultatet før skatt ble 82 (83) mill. kroner. Selskapet kan vise til fortsatt god volum- og inntektsvekst i både factoring- og porteføljeverksamheten. Årsaken til resultatnedgangen fra 2015 skyldes at det i 2015 ble bokført ekstraordinære valutainntekter på 19 mill. kroner.

Samlet forvaltningskapital økte med 302 mill. kroner i løpet av 2016 og utgjorde 2.503 mill. kroner per 31. desember 2016. Økningen i forvaltningskapital skyldes i sin helhet vekst i utlån på 14,6 %. I porteføljeverksamheten har meget god innfordringsvekst gitt høyere inntekter i form av verdiøkning i porteføljene.

Ved årsskiftet var selskapets samlede ansvarlige kapital 585 mill. kroner. Kapital- og kjernekapitaldekningen utgjorde hhv. 21,7 (22,2) % og 20,0 (20,3) %. Selskapet har en overdekning i forhold til ordinært kapitalkrav på 369 mill. kroner.

CONECTO AS

Conecto AS er leverandør av innfordringstjenester til bedrifter, organisasjoner, bank- og finansinstitusjoner, og investorer som kjøper porteføljer av forfalte krav. Conecto AS' forretningsfilosofi er å gjenvinne mest mulig av kundenes fordringer samtidig som deres omdømme ivaretas på en god måte.

Resultatutvikling:

Mill. kroner	2016	2015
Driftsinntekter	186,7	159,5
Driftskostnader	-168,6	-154,3
Driftsresultat	18,1	5,2
Netto finansinntekter	1,0	1,1
Resultat før skatt	19,2	6,3
Skattekostnad	-4,6	-1,4
Resultat etter skatt	14,6	4,9

Selskapet hadde i 2016 en betydelig resultatfremgang sammenlignet med 2015. Både drifts- og resultatmargin er vesentlig styrket. Samlede inntekter i 2016 økte med 17 % til 187 (160) mill. kroner.

SPAREBANK 1 MEDLEMSKORT AS

SpareBank 1 Medlemskort AS har som formål å drifte LO-forbundenes felles medlemsdatabase for medlemskortleveranse, innkreving av forsikringspremie for

kollektiv forsikring, samt drift og administrasjon av fordelsprogrammet LOfavør for over 900.000 medlemmer. Selskapet samarbeider tett med LO og forbundene. SpareBank 1 Gruppen AS eier 51 % av aksjene i selskapet. De øvrige 49 % eies av LO.

Resultatutvikling:

Mill. kroner	2016	2015
Driftsinntekter	63,6	56,3
Driftskostnader	-58,8	-50,8
Driftsresultat	4,8	5,5
Netto finansinntekter	0,6	0,8
Resultat før skatt	5,4	6,2
Skattekostnad	-1,3	-1,6
Resultat etter skatt	4,0	4,5

SPAREBANK 1 GRUPPEN AS

SpareBank 1 Gruppen AS fikk et resultat på 2.760 mill. kroner før skatt i 2016, mot 1.725 mill. kroner i 2015. Morselskapets inntekter består i all hovedsak av utbytte og konsernbidrag fra datterselskapene. Resultatøkningen fra 2015 til 2016 skyldes at SpareBank 1 Gruppen AS mottok et tilleggsutbytte på 1.150 mill. kroner fra det heleide datterselskapet SpareBank 1 Skadeforsikring AS i 3. kvartal 2016. SpareBank 1 Gruppen AS utbetalte et ekstraordinært utbytte på 1.150 mill. kroner til selskapets eiere i desember 2016.

SpareBank 1 Gruppen AS' eiendeler utgjorde 8.607 mill. kroner per 31. desember 2016 og består i all hovedsak av aksjer i datterselskaper og fordringer på kredittinstitusjoner.

Egenkapitalen består av aksjekapital, overkursfond og opptjent egenkapital. Aksjekapitalen i SpareBank 1 Gruppen AS var 1.956 mill. kroner per 31. desember 2016, mens samlet egenkapital utgjorde 4.420 mill. kroner.

SPAREBANK 1 GRUPPEN

Beholdningen av kontanter og kontantekvivalenter i konsernet ble i løpet av 2016 økt med 282 mill. kroner til 984 mill. kroner. Økningen skyldes positiv netto kontantstrømmer fra operasjonelle aktiviteter og investeringsaktiviteter på henholdsvis 1 908 mill. kroner og 56 mill. kroner, mens netto kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter er redusert med 1.682 mill. kroner.

De største endringene mellom driftsresultatet og kontantstrømmen fra operasjonelle aktiviteter for 2016 skyldes økning i forsikringstekniske avsetninger på 4.427 mill. kroner, negative kontantstrømmer fra verdipapirer til virkelig verdi med 3.687 mill. kroner og verdipapirer som holdes til forfall med 1.768 mill. kroner. I 2016 ble det utbetalt samlet utbytte til eierne på 2.492 mill. kroner.

SpareBank 1 Gruppen hadde en samlet egenkapital ved årsskiftet på 7.697 mill. kroner, mot 8.675 mill. kroner ved

utgangen av 2015. Balanseført goodwill i konsernet per 31. desember 2016 utgjorde 761 mill. kroner, som er 10 mill. kroner lavere enn i 2015 som følge av at andel av goodwill i et finsk datterselskap av ODIN Forvaltning AS er nedskrevet.

Årsregnskapet er avlagt under forutsetning om fortsatt drift. Styret finner at forutsetningene for fortsatt drift er ivarettatt gjennom det fremlagte årsregnskapet for 2016 og resultatprognoser for 2017. Utover forhold som er nevnt i beretningen, er det ikke inntrådt hendelser etter regnskapsårets utgang som er av vesentlig betydning for å vurdere selskapets stilling og resultat.

UTBYTTE

Styret foreslår at det for 2016 deles ut et samlet utbytte på 2.320 mill. kroner fra SpareBank 1 Gruppen AS. Ekstraordinær generalforsamling besluttet i desember 2016 å utbetale et ekstraordinært utbytte på 1.150 mill. kroner. Den resterende andelen av samlet utbytte, 1.170 mill. kroner, foreslås utbetalt som ordinært utbytte.

RISIKOFORHOLD

Virksomheten i SpareBank 1 Gruppen er organisert i ulike forretningsområder gjennom datterselskaper. Det er store forskjeller i de enkelte datterselskapenes risikoprofiler. De viktigste risikoer konsernet er eksponert mot er markedsrisiko, forsikringsrisiko, motpartsrisiko, kreditrisiko, eierrisiko, operasjonell risiko, likviditetsrisiko, konsentrasjonsrisiko, strategisk og forretningsmessig risiko.

Det vises til note 6 om finansiell risikostyring for en mer detaljert beskrivelse av den samlede risikostyringen, og oppfølging av ulike typer risiko i SpareBank 1 Gruppen konsern.

ANSVAR FOR RISIKOSTYRING, COMPLIANCE OG KONTROLL

Konsernstyret er ansvarlig for virksomhetens risikostyring og compliance. Selskapsstyrene har et ansvar for risikostyringen og compliance i eget selskap.

Ansvar for den samlede risikostyringen i konsernet er organisatorisk lagt til Konserndirektør for Risikostyring og Compliance. Stillingen er direkte underlagt administrerende direktør i SpareBank 1 Gruppen AS.

Risikostyringen i SpareBank 1 Gruppen skal støtte opp under konsernets strategiske utvikling og måloppnåelse, og sikre oppfyllelse av lovmessige kapitalkrav. Det er gjennomført en matriseorganisering av konsernets risikostyring med betydelig samarbeid mellom mor- og datterselskapene. Risikostyringen skal sikre finansiell stabilitet og forsvarlig formuesforvaltning. Dette skal oppnås gjennom:

- En moderat risikoprofil
- En sterk risikokultur som kjennetegnes av høy bevissthet om risikostyring
- Tilstrebeelse av en optimal kapitalallokering innenfor vedtatt forretningsstrategi
- Utnyttelse av synergi- og diversifiseringseffekter
- Et tilstrekkelig nivå på kjernekapital og solvensmargin ut fra valgt risikoprofil
- Å sikre at konsernet til enhver tid oppfyller alle regulatoriske kapital- og solvensmarginkrav

Risikostyringsfunksjonen i SpareBank 1 Gruppen AS estimerer konsernets risikoprofil hvert kvartal. Minst en gang per år gjennomføres en mer helhetlig egenvurdering av konsernets samlede kapitalbehov. Formålet med risikoberegningene er overvåking av konsernets risikoeksponeringer, og vurdering av konsernets fremtidige kapitalbehov, sett opp mot eiernes risikotoleranse. Risikoberegningene er videre knyttet opp mot etablerte likviditets- og beredskapsplaner.

Internkontrollen i konsernet er regulert i sentrale styringsdokumenter, men er i hovedsak definert som et linjeansvar. I samsvar med «Forskrift for risikostyring og internkontroll» og konsernets egne retningslinjer, foretas det en årlig gjennomgang av risikoforhold i virksomheten. Som en del av denne prosessen utarbeides tiltaksplaner i alle enheter med rapportering til de respektive selskapsstyrer. Informasjon fra den selskapsvise rapporteringen aggregeres og rapporteres til konsernets styre. I tillegg gjennomføres også undersøkelser på tvers i konsernet i relasjon til IT, personopplysningsloven og sikkerhetsmessige forhold. SpareBank 1 Gruppen har outsourcet internrevisjonen til EY AS. Gjennom dette får konsernet tilført økt kompetanse. Internrevisjonens virksomhet dekker også datterselskapene.

UTVIKLING AV RISIKOSTYRINGEN I 2016

I 2016 har det vært utført vesentlig arbeid med å videreutvikle konsernets risikostyring, og foreta ytterligere tilpassinger til Solvens II-regelverket som trådte i kraft 1. januar 2016. Den høye utviklingstakten de senere år har båret preg av å få etablert nødvendige funksjoner, prosesser, rutiner, rapporter, verktøy og kompetanse for etterlevelse av Solvens II. Fremover vil fokuset være på økt samspill, standardisering og effektivisering av prosesser, i tillegg til pågående prosjekter.

Sentrale policydokumenter som skal sikre konsistent gjennomføring av risikostyringen mellom selskapene i konsernet er etablert. SpareBank 1 Gruppen gjennomførte i 2016 en årlig ORSA-rapportering med selskapene SpareBank 1 Gruppen AS, SpareBank 1 Forsikring AS og SpareBank 1 Skadeforsikring AS. Samtidig ble det gjennomført tilsvarende årlig ICAAP-rapportering for selskapene SpareBank 1 Gruppen Finans AS og ODIN Forvaltning AS. I 2016 har SpareBank 1 Gruppen styrket compliancefunksjonen med etablering av nye

metoder og systemstøtte. Compliance officer i morselskapet sikrer konsistent arbeid og oppfølging mot datterselskap.

Det er planlagt aktiviteter for ytterligere å øke kvaliteten i Pilar 1, Pilar 2, og Pilar 3 i 2017. SpareBank 1 Gruppen fremstår som godt kapitalisert i henhold til etablerte kapitalmål etter Solvens II.

ORGANISASJON OG ARBEIDSMILJØ I SPAREBANK 1 GRUPPEN AS

ORGANISASJON

Fra 1. januar 2016 ble det overført 249 ansatte fra SpareBank 1 Gruppen AS til SpareBank 1 Banksamarbeidet DA. SpareBank 1 Gruppen AS har også vært leverandør av støttetjenester til øvrige deler av konsernet. Fra 1.mars 2016 overtok SpareBank 1 Forsikring AS, som største bruker av støttetjenester, ansvaret for leveranser av disse tjenestene. Dette innebar at 35 ansatte ble overført fra SpareBank 1 Gruppen AS til SpareBank 1 Forsikring AS fra samme tidspunkt. Hovedoppgaven til SpareBank 1 Gruppen AS er etter dette å drive styring og kontroll med datterselskap, og morselskapet består derfor av et begrenset antall funksjoner og ansatte.

I SpareBank 1 Gruppen med datterselskaper var det per 31.desember 2016 totalt 1.033 (1.248) ansatte fordelt på 1.009 (1.221) årsverk. I SpareBank 1 Gruppen AS var det 14 (311) ansatte fordelt på 14 (306) årsverk.

Det var til sammen 39 medarbeidere som sluttet i løpet av 2016. Total turnover i 2016 var 4,7 (5,3) %. Korrigert for avtalefestet førtidspensjon, alderspensjon og uførepensjon var konsernets turnover 3,8 (4,2) % i 2016.

HR-STRATEGI

SpareBank 1 Gruppen har i 2016 fortsatt arbeidet med å utvikle en prestasjonsorientert samarbeidskultur. Konsernet har videreført ledertrening som skal utvikle lederne innenfor konsernets styrings- og ledelsesfilosofi.

Sentrale områder i konsernets HR-strategi er: kompetanseutvikling, karrieremuligheter, lønn og belønning, livsfasepolitikk, friskvern (HMS) og likestilling. HR-strategien inneholder retningslinjer som skal bidra til at SpareBank 1 Gruppen skal være en attraktiv og inkluderende arbeidsplass uten noen form for diskriminering.

ARBEIDSMILJØ OG SYKEFRAVÆR

Arbeidsmiljøet i konsernet vurderes å være godt.

Samarbeidet med de ansattes organisasjoner har vært konstruktivt og bidratt positivt til driften og resultatene i 2016. Konsernet har medarbeidere som er organiserte i LO Finans og Finansforbundet. Det er selskapsvise Arbeidsmiljøutvalg for å sikre kort vei mellom eventuelle utfordringer i arbeidsmiljøet og myndighet til å løse disse.

SpareBank 1 Gruppen har et AKAN-arbeid som ivaretas av Arbeidsmiljøutvalgene i det enkelte datterselskap.

SpareBank 1 Gruppen har også i 2016 hatt fokus på sykefraværsoppfølging og forebyggende arbeid. Sykefraværet i 2016 var 1 prosentpoeng høyere enn målet for sykefravær, men var under gjennomsnittlig fravær for finans- og forsikringsbransjen. SpareBank 1 Gruppens sykefravær i 2016 var 4,5 %, fordelt på henholdsvis 3,7 % legemeldt og 0,8 % egenmeldt fravær.

I SpareBank 1 Gruppens etiske retningslinjer er det fastsatt regler for hvordan ansatte og tillitsvalgte skal varsle dersom de får kunnskap om forhold som er i strid med blant annet lover, forskrifter eller konsernets interne regler. Det er også etablert en egen varslingsrutine. Det ble i 2016 varslet i to slike saker.

LIKESTILLING OG LIVSFASE

I alle rekrutteringsprosesser vektlegges fokus på å fremme likestilling og hindre diskriminering på grunn av kjønn, nedsatt funksjonsevne, etnisitet, nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge, seksuell orientering, religion og livssyn. Det fokuseres på at fordeling av kjønn blant ledere gjenspeiler den generelle kjønnssammensetningen i selskapene.

Av de ansatte i konsernet var 52,8 % kvinner og 47,1 % menn. Av alle de ansatte jobbet 6 % av kvinnene deltid, mens 1 % av mennene jobbet deltid. Blant alle lederne er det 36 % kvinner. I styret var 13 % av faste medlemmene kvinner.

SpareBank 1 Gruppen konsern anvender en metodikk for vurdering av roller og stillinger, for å sikre objektiv lønnsfastsettelse. I forbindelse med de årlige vurderingene av lønn er også likelønn for arbeid av lik verdi, et tema. I konsernet var kvinnenes andel av menns lønn 83 %. Hovedårsaken til at det var et noe høyere lønnsnivå for menn enn kvinner skyldes at det var flere menn enn kvinner i både ledende stillinger og tunge faglige stillinger.

Blant mannlige medarbeidere som hadde rett til foreldrepermisjon benyttet 100 % seg av retten til dette.

Konsernets særaldersgrense ble fra 1. juli 2016 endret til 70 år.

ATTRAKTIV ARBEIDSGIVER

SpareBank 1 Gruppen opplever en økende interesse fra unge arbeidstakere. Konsernet ser på dette som et resultat av at SpareBank 1 fremstår som et sterkt varemerke.

SpareBank 1 Gruppen konsern rekrutterte 91 nye medarbeidere i 2016. Majoriteten av de som ble ansatt hadde minst tre års utdanning utover videregående skole. De fleste nyansatte var i alderen 26 til 49 år. Gjennomsnittsalder for medarbeidere i SpareBank 1 Gruppen var 44 år per 31. desember 2016.

SAMFUNNSANSVAR

SpareBank 1 Gruppen forplikter seg til å ta hensyn til hvordan konsernets atferd påvirker mennesker, miljø og samfunn. Dette ansvaret stiller krav utover lovgivningen som finansmarkedet er underlagt. Å ta et aktivt samfunnsansvar innebærer å ha et langsiktig perspektiv på alle sider og konsekvenser av virksomheten i samfunnet. Selskapet opplever økte forventninger til hvordan virksomheten drives fra kunder, eiere, samarbeidspartnere og media. Det stilles stadig høyere krav til rapportering og åpenhet rundt bærekraftig virksomhetsstyring. I den forbindelse ble det i 2016 startet et arbeid med en tydelig strategi for samfunnsansvar og bærekraft, som skal bygge videre på grunnfilosofien til sparebankene som en engasjert og ansvarlig samfunnsaktør.

KRAV TIL LEVERANDØRER

SpareBank 1 Gruppens innkjøpspolicy krever at alle innkjøpsavtaler inkluderer et vedlegg om samfunnsansvar. Leverandørene skal som et minimum tilfredsstillende og rette seg etter lokale, nasjonale og internasjonale lover, regler og prinsipper, herunder bestemmelser om forhold som lønn, arbeidstid og HMS (Helse, Miljø og Sikkerhet), samt miljø og anti-korrupsjon.

Leverandørene forplikter seg til å opptre etisk korrekt i enhver sammenheng i forbindelse med produksjon og leveranser til SpareBank 1. Leverandørene forplikter seg til ikke å benytte seg av ansatte som er under 14 år. De samme krav gjelder for leverandørens underleverandør og samarbeidspartner tilknyttet leveranse til SpareBank 1.

I standardvedlegg om samfunnsansvar følger det en varslingsplikt fra leverandørens side, samt at SpareBank 1 kan foreta innsyn og revisjon hos leverandøren. Leverandøren pålegges også en plikt til å følge opp underleverandører. Brudd på bestemmelsene om samfunnsansvar anses som kontraktsbrudd og kan gi grunnlag for heving av avtalen.

MENNESKERETTIGHETER

SpareBank 1 Gruppen har ikke utarbeidet egne retningslinjer for menneskerettigheter. Dette området anses å være dekket gjennom konsernets etiske regler som angir hovedprinsipper for hvordan ansatte og tillitsvalgte i konsernet skal opptre og hvilke holdninger som skal ligge til grunn for beslutninger i gitte situasjoner.

ARBEIDSTAKERETTIGHETER OG SOSIALE FORHOLD

SpareBank 1 Gruppen har lagt forholdene til rette slik at ansatte får en god balanse mellom arbeid og fritid, personlig utvikling og ulike livsstilsaktiviteter. Konsernet har også avtale om inkluderende arbeidsliv.

DET YTRE MILJØ

SpareBank 1 Gruppen har en begrenset påvirkning på miljøet – både direkte og indirekte. Dette gjelder blant annet

gjennom avfall, energibruk, reisevirksomhet, transport, materialvalg, innkjøp og vannforbruk. SpareBank 1 Gruppen vil for niende år på rad utarbeide et klimaregnskap basert på det samlede energiforbruket knyttet til daglig drift av virksomheten. Klimaregnskapet blir publisert på www.sparebank1.no under Om oss/Samfunnsansvar.

SpareBank 1 Gruppen ble miljøfyrtårnsertifisert i 2012 og tilfredsstillende alle kravene som stiftelsen Miljøfyrtårn stiller til denne type virksomhet.

BEKJEMPELSE AV KORRUPSJON

SpareBank 1 Gruppen har ikke utarbeidet egne retningslinjer for bekjempelse av korrupsjon. Konsernets etiske retningslinjer, som er en del av ansettelseskontrakten, beskriver hvordan medarbeiderne skal forholde seg til gaver, kunder og representasjon. Det er utarbeidet et eget e-kurs i etikk som er obligatorisk for alle nyansatte. Konsernet har også rutiner for varsling av kritikkverdige forhold og sikkerhetsbrudd.

ETISK FORVALTNING

SpareBank 1 Gruppens investeringer skal ivareta miljømessige og sosiale forhold samt god selskapsstyring. Vår målsetting er å oppnå en høy risikojustert avkastning over tid, gjennom å investere i selskaper med en bærekraftig forretningsmodell.

Etisk forvaltning er godt integrert i hele verdikjeden i SpareBank 1 Gruppens investeringsvirksomhet, og vårt arbeid er basert på internasjonalt anerkjente prinsipper for etisk forvaltning. Som en aktiv forvalter vil vi primært utøve ansvarlighet proaktivt gjennom eierskap og dialog med styret og selskapsledelse. Ettersom vi er en profesjonell og krevende kunde kan vi øke presset mot selskaper og derigjennom sikre at ESG («Environmental, Social and Governance») er en integrert del av deres virksomhet. Dette vil gi selskapene og oss som eiere en god og langsiktig verdiskaping.

FREMTIDSUTSIKTER

SpareBank 1 Gruppen leverte et godt resultat i 2016 og vil, i tett samarbeid med alliansebankene, fortsette arbeidet med å styrke SpareBank1-alliansens posisjon i markedet.

Økt fokus i samfunnet på pensjon tilsier langsiktig vekst i markedet for trygghetsprodukter og pensjonssparing. Et helhetlig forsikringstilbud, samarbeidet med LO og SpareBank

1 bankenes distribusjonsnett, gir et godt utgangspunkt for fortsatt økt forretningsvolum. SpareBank 1 Forsikring AS er en av to tilbydere av ny tjenstepensjon (hybrid). Selskapet har i 2016 fått flere større kunder, både innenfor hybrid- og innskuddspensjon, og styret har forventninger om at selskapet vil forsterke sin posisjon ytterligere i dette markedssegmentet. Livselskapet har i løpet av 2016 bygget solide buffere, blant annet gjennom en fortsatt oppbygging av kursreguleringsfondet, og står derfor godt rustet til å møte eventuell uro i finansmarkedene i 2017. Basert på markedsutviklingen har SpareBank 1 Skadeforsikring gjort strategiske tiltak for å oppnå tilfredsstillende lønnsomhet og konkurransekraft også i fremtiden. Skadeselskapet satser først og fremst på å ta ut det store forsikringspotensialet blant bankenes kunder og LOs medlemmer ved å utvikle kundevennlige digitale løsninger. Selskapet har derfor gjort betydelige investeringer i nye løsninger for selvbetjening, og bruken av løsningene øker stadig. Utvikling av nye produkter og løsninger, ved bruk av digitale virkemidler, vil også i 2017 være viktige satsingsområder for begge forsikringselskapene.

Inkassomarkedet er preget av sterk konkurranse, og spesielt på større kontrakter er det mange tilbydere. Utviklingen i norsk økonomi og markedene for Conecto AS' kunder vil påvirke tilgangen på misligholdte krav, og derigjennom selskapets inntjening. Factoringvirksomheten har hatt nok et år med god vekst og selskapet har tatt ytterligere markedsandeler i 2016. Økte krav til kundetilpassede tjenester innebærer at digitalisering og innovasjon vil være høyt på agendaen fremover.

ODIN Forvaltnings utvikling fremover avhenger av aksjemarkedenes utvikling, fondenes avkastning og netto nyttegning. Enkelte av ODIN Forvaltnings fond hadde i 2016 noe svakere avkastning enn indeksene de sammenlignes med. Det forventes likevel at fondene over tid vil oppnå god avkastning, både absolutt og sammenlignet med sine respektive indekser. Selskapet har mål om å øke sine markedsandeler i et spare- og plasseringsmarked som forventes å vokse i årene som kommer. God langsiktig historisk avkastning, et godt fondstilbud og SpareBank 1-bankenes brede distribusjonsnettverk gir et godt utgangspunkt for 2017.

Det er grunn til å tro at også 2017 vil gi grunnlag for lønnsom vekst for SpareBank 1 Gruppen som har en diversifisert selskaps- og produktportefølje.

TAKK FOR INNSATSEN

De ansatte har vist god innsatsvilje i 2016, og det har vært et nært og godt samarbeid med de ansattes organisasjoner. Styret takker alle medarbeiderne og tillitsvalgte i SpareBank 1 Gruppen for deres bidrag til det gode resultatet i 2016.

Oslo, 6. mars 2017

Arne Austreid

Styrets leder

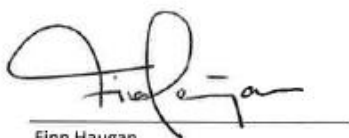
Jan-Frode Janson

Richard Heiberg

Odd Einar Folland

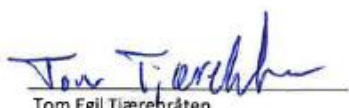
Finn Haugan

Tor-Arne Solbakken

Åse Blomkvist

Tom Egil Tjærebråten

Turid Grotmoll

Adm. direktør

ÅRSREGNSKAP 2016

SpareBank 1 Gruppen

RESULTATREGNSKAP FOR SPAREBANK 1 GRUPPEN

Morselskapet			Konsernet	
2016	2015 NOK 1 000	Note	2016	2015
-	-		5 302 368	5 188 253
-	-		6 443 586	4 737 681
-	-		11 745 954	9 925 934
27 695	25 589	22	261 505	239 741
-84 411	-81 622	22	-144 366	-123 423
-56 716	-56 033		117 140	116 319
-	-		805 429	807 478
-	-		-1 250 308	-1 228 774
-	-		-444 880	-421 295
-	-	22	1 684 487	1 690 648
-	-	22	-1	881
-	-	22	201 222	167 162
-	-	22	168 632	193 269
-	-		299 738	223 832
2 891 446	1 865 213		7 002	8 589
-	-8		309 933	331 629
2 834 730	1 809 172		14 089 227	12 236 967
-	-		3 066 743	3 102 656
-	-		69 791	-2 577
-	-		2 417 897	2 588 413
-	-		4 628 532	3 036 830
-	-		1 573	-991
74 049	35 566	34, 37	1 722 834	1 602 795
317	48 679	31, 32, 33	150 085	180 313
11	7		13 057	115 552
74 377	84 252		12 070 511	10 622 991
2 760 353	1 724 921		2 018 716	1 613 976
-	-	29	697	3 523
2 760 353	1 724 921		2 019 413	1 617 499
438 173	381 655	36	443 984	301 485
2 322 180	1 343 265		1 575 429	1 316 014
	Resultatet tilordnes:			
	Kontrollerende interesses andel		1 573 448	1 313 798
	Ikke-kontrollerende interesses andel		1 981	2 217

UTVIDET RESULTAT FOR SPAREBANK 1 GRUPPEN

Oppstilling over regnskapsførte inntekter, kostnader og verdiendringer

Morselskapet				Konsernet	
2016	2015 NOK 1 000	Note	2016	2015	
2 322 180	1 343 265		1 575 429	1 316 014	Resultat fra resultatregnskapet
Oppstilling av andre inntekter og kostnader					
<i>Poster som ikke vil bli reklassifisert til resultatet:</i>					
-6 148	60 402	35	-6 327	231 851	Ny måling av netto ytelsespensjon
-	-	31	86 804	70 632	- Revaluering eiendom
-	-		-70 684	-58 152	- Verdi regulering allokert til forsikringskunder
1 537	-18 154	36	-2 502	-71 097	Skatt
-4 611	42 248		7 291	173 235	Sum
<i>Poster som senere vil bli reklassifisert til resultatet:</i>					
1 844	1 177		1 807	1 174	Verdiendring verdipapirer tilgjengelig for salg
-	-	2	-621	670	- Omregningsdifferanse
1 844	1 177		1 186	1 845	Sum
-2 767	43 426		8 476	175 079	Andre inntekter og kostnader (etter skatt)
2 319 413	1 386 691		1 583 905	1 491 093	Totalt regnskapsførte inntekter, kostnader og verdiendringer

BALANSE FOR SPAREBANK 1 GRUPPEN

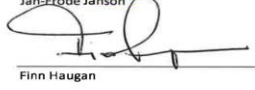

Morselskapet

Konsernet

31.12.2016	31.12.2015	NOK 1 000	Note	31.12.2016	31.12.2015 ¹⁾
EIENDELER					
57 944	66 786	Eiendel ved utsatt skatt	36	-	-
-	-	- Goodwill	32	761 332	771 332
-	-	- Andre immaterielle eiendeler	33	238 260	246 487
6 561 810	6 256 370	Investering i datterselskaper	28	-	-
10 147	10 147	Investering i tilknyttet selskap	29	13 849	12 713
-	157 787	Eiendom, anlegg og utstyr	31	1 060 616	1 078 352
-	-	- Fordring på reassurandør	20	914 497	1 051 201
60 293	82 647	Andre eiendeler		35 486	53 200
-	-	- Investeringseiendommer	30	4 483 745	4 384 368
-	-	- Obligasjoner holdt til forfall	23, 26, 27	3 211 623	3 828 660
-	-	- Obligasjoner til amortisert kost	23, 26, 27	6 815 534	5 236 767
93 102	96 327	Verdipapirer – tilgjengelig for salg	23, 24	99 038	110 221
1 793 773	1 536 821	Utlån til kunder og fordringer på kredittinstitusjoner	14, 23, 27	2 342 013	2 042 959
-	-	- Verdipapirer til virkelig verdi	23, 24, 25	40 281 606	36 575 545
-	-	- Finansielle derivater	9, 23, 24	4 727	636
3 456	158 956	Finansielle eiendeler		198 807	352 657
-	-	- Fordring på forsikringstaker	21	1 649 766	1 573 625
26 736	54 043	Bankinnskudd og kontanter	23, 27	984 208	702 526
8 607 261	8 419 884	SUM EIENDELER		63 095 105	58 021 249
EGENKAPITAL OG GJELD					
2 400 277	2 400 277	Innskutt egenkapital	42	2 400 277	2 400 277
2 019 811	2 192 852	Opptjent egenkapital		5 287 075	6 267 622
-	-	- Annen egenkapital		-	-
-	-	- Ikke-kontrollerende eierinteresser		9 638	7 651
4 420 089	4 593 129	Sum egenkapital		7 696 990	8 675 550
283 596	283 498	Ansvarlig lånekapital og fondsobligasjoner	15, 23, 27, 40	1 285 381	483 701
-	-	- Forsikringsmessige avsetninger i livsforsikring	18	40 409 398	35 694 858
-	-	- Premie og erstatningsavsetninger i skadeforsikring	19	7 084 249	7 380 026
43 987	64 189	Netto pensjonsforpliktelser	35	114 221	124 399
-	-	- Forpliktelse ved utsatt skatt	36	1 183 208	1 101 557
-	-	- Betalbar skatt	36	346 338	440 055
-	-	- Gjeld vedrørende gjenforsikring		23 404	29 656
-	-	- Finansielle derivater	9, 24	129 393	127 915
52 583	140 913	Finansielle forpliktelser	23	830 811	677 399
10 428	64 198	Andre forpliktelser		225 303	280 028
3 796 579	3 273 957	Innskudd fra og gjeld til kunder og kredittinstitusjoner	15, 23, 41	3 766 410	3 006 104
8 607 261	8 419 884	SUM EGENKAPITAL OG GJELD		63 095 105	58 021 249

¹⁾ Balansen per 31.12.2015 er omarbeidet for å vise sammenlignbare tall.

Oslo, 6. mars 2017

 Arne Austreid Styrets leder	 Jan-Erode Janson	 Richard Heiberg
 Odd Einar Folland	 Finn Haugan	 Tor-Arne Solbakken
 Åse Blomkvist	 Tom Egil Tjørebråten	 Turid Grotmoll Adm. direktør

ENDRING I EGENKAPITAL**Morselskapet**

NOK 1 000	Aksjekapital	Overkurs	Opptjent egenkapital	Sum egenkapital
Egenkapital per 01.01.2015	1 956 400	443 877	1 774 579	4 174 856
Årsresultat	-	-	1 343 265	1 343 265
Årets utvidede resultat	-	-	43 426	43 426
Årets totalresultat	-	-	1 386 691	1 386 691
Utbetalt utbytte	-	-	-968 418	-968 418
Transaksjoner med aksjeeiere	-	-	-968 418	-968 418
Egenkapital per 31.12.2015	1 956 400	443 877	2 192 852	4 593 129
Årsresultat	-	-	2 322 180	2 322 180
Årets utvidede resultat	-	-	-2 767	-2 767
<i>Estimatavvik pensjon</i>	-	-	-4 611	-4 611
<i>Verdiendring aksjer tilgjengelig for salg</i>	-	-	1 844	1 844
Årets totalresultat	-	-	2 319 413	2 319 413
Utbetalt utbytte	-	-	-2 492 454	-2 492 454
Sum transaksjoner med aksjeeiere	-	-	-2 492 454	-2 492 454
Egenkapital per 31.12.2016	1 956 400	443 877	2 019 811	4 420 089

Konsernet

NOK 1 000	Aksjekapital	Overkurs	Opptjent egenkapital	Ikke kontrollerende interesse	Sum egenkapital
Egenkapital per 01.01.2015	1 956 400	443 877	5 099 300	4 696	7 504 273
Endringer ført direkte mot egenkapital ¹⁾			-60 104		-60 104
Omarbeidet egenkapital per 01.01.15	1 956 400	443 877	5 039 196	4 696	7 444 169
Årsresultat	-	-	1 313 798	2 217	1 316 014
Årets utvidede resultat	-	-	174 341	739	175 079
Årets totalresultat	-	-	1 488 138	2 955	1 491 094
Utbetalt utbytte	-	-	-968 418	-	-968 418
Transaksjoner med aksjeeiere	-	-	-968 418	-	-968 418
Andre føringer direkte mot egenkapital	-	-	13 117	0	13 117
Korrigeringer tidligere år ¹⁾	-	-	2 808	0	2 808
Andre føringer direkte mot egenkapital	-	-	15 925	-	15 925
Egenkapital per 31.12.2015	1 956 400	443 877	5 574 841	7 651	7 982 770
Endringer ført direkte mot egenkapital ²⁾			692 780		692 780
Omarbeidet egenkapital per 01.01.16	1 956 400	443 877	6 267 621	7 651	8 675 550
Årsresultat	-	-	1 573 448	1 981	1 575 429
Årets utvidede resultat	-	-	8 471	5	8 476
Utbetalt utbytte	-	-	-2 492 454	-	-2 492 454
Sum transaksjoner med aksjeeiere	-	-	-2 492 454	-	-2 492 454
Andre føringer direkte mot egenkapital ³⁾	-	-	-70 012	-	-70 012
Korrigeringer tidligere år	-	-	-	-	-
Andre føringer direkte mot egenkapital	-	-	-70 012	-	-70 012
Egenkapital per 31.12.2016	1 956 400	443 877	5 287 074	9 638	7 696 990

- 1) En fornyet vurdering av forutsetningene for avsetning av utsatt skattegjeld, hensyntatt effekten av sjablongfradraget, avdekket at avsetningen pr. 31.12.2014 skulle vært 60,1 mill. kroner høyere. Feilen ble korrigert direkte mot egenkapitalen i balansen. Sammenligningstall pr. 31.12.2014 er i den forbindelse omarbeidet.
- 2) Finansdepartementet vedtok i desember 2015 endringer i årsregnskapsforskriften for forsikringsselskap med virkning fra 1.1 2016. En av endringene var at sikkerhetsavsetningen ble oppløst for regnskapsformål. Skattemessig er det ikke fremmet forslag til nye skatteregler med virkning fra 2016. Endringen i regnskapsregelverket anses som en prinsippendring og sikkerhetsavsetningen pr 31.12.15 er i første kvartal 2016 flyttet til annen opptjent egenkapital, redusert for utsatt skatt. Sammenligningstall for 2015 er omarbeidet.
- 3) Det ble i 2016 avdekket at det over år, var avsatt for lite til fond for selvberende ordninger, totalt kr 68,5 mill. kroner. Feilen ble korrigert direkte mot egenkapitalen.

NOTER TIL REGNSKAPET

NOTE 1 – GENERELL INFORMASJON

SpareBank 1 Gruppen bestod 31. desember 2016 av morselskapet SpareBank 1 Gruppen AS samt de heleide datterselskapene SpareBank 1 Forsikring AS, SpareBank 1 Skadeforsikring AS, ODIN Forvaltning AS, SpareBank 1 Gruppen Finans AS og Conecto AS, samt SpareBank 1 Medlemskort AS som eies med 51 %.

SpareBank 1 Banksamarbeidet DA behandles etter egenkapitalmetoden, og konsernets eierandel er på 10 %.

SpareBank 1 Gruppen AS har kontoradresse i Tromsø.

SpareBank 1 Gruppen AS er et holdingselskap som gjennom datterselskaper produserer, leverer og distribuerer produkter innenfor skadeforsikring, livsforsikring, fondsforvaltning, factoring, inkasso og langtidsovervåkning. Konsernets primærmarked er Norge.

Konsernregnskapet er endelig godkjent av generalforsamlingen den 5. april 2017. Generalforsamlingen er konsernets øverste organ.

NOTE 2 - REGNSKAPSPRINSIPPER

GRUNNLAGET FOR UTARBEIDELSE AV DET KONSOLIDERTE ÅRSREGNSKAPET

Konsernregnskapet og morselskapets regnskap 2016 for SpareBank 1 Gruppen er utarbeidet i samsvar med "International Financial Reporting Standards" (IFRS) og fortolkninger fra IFRS fortolkningskomité (IFRIC), som er godkjent av EU, samt ytterligere norske opplysningskrav som følger av regnskapsloven.

Konsernregnskapet er basert på historisk kostprinsipp. Avvikene gjelder i hovedsak finansielle derivater, finansielle eiendeler og finansielle forpliktelser regnskapsført til virkelig verdi med verdiendringer over resultatet og finansielle eiendeler klassifisert som tilgjengelig for salg, samt eiendommer hvor man benytter verdireguleringsmodellen etter IAS 16.31 og eiendommer som eies med det formål å oppnå leieinntekter eller verdistigning klassifiseres som investeringseiendommer og måles til virkelig verdi i samsvar med IAS 40.

Utarbeidelsen av regnskap i samsvar med IFRS krever bruk av estimater. Videre krever anvendelse av konsernets regnskapsprinsipper at ledelsen må utøve skjønn. Områder som i stor grad inneholder slike skjønnsmessige estimater, høy kompleksitet, eller områder hvor forutsetninger og estimater er vesentlige for konsernregnskapet, er beskrevet i note 3.

Konsernregnskapet er avlagt under forutsetningen om fortsatt drift.

NYE OG ENDREDE STANDARDER TATT I BRUK AV KONSERNET

Det er ingen nye eller endrede IFRS'er eller IFRIC-fortolkninger som er trådt i kraft for 2016-årsregnskapet som er vurdert å ha en vesentlig påvirkning på konsernets årsregnskap.

STANDARDER, ENDRINGER OG FORTOLKNINGER TIL EKSISTERENDE STANDARDER SOM IKKE ER TRÅDT I KRAFT OG HVOR KONSERNET IKKE HAR VALGT TIDLIG ANVENDELSE

Konsernet har ikke valgt tidlig anvendelse av noen nye eller endrede IFRS'er eller IFRIC-fortolkninger.

IFRS 9 «Finansielle instrumenter» omhandler klassifikasjon, måling, innregning og fraregning av finansielle eiendeler og forpliktelser, samt sikringsbokføring. Den komplette versjonen av IFRS 9 ble utgitt i juli 2014. Den erstatter de deler av IAS 39 som omhandler tilsvarende problemstillinger. Etter IFRS 9 skal finansielle eiendeler klassifiseres i tre kategorier: virkelig verdi over utvidet resultat, virkelig verdi over resultatet og amortisert kost. Målekategori bestemmes ved førstegangsregnskapsføring av eiendelen. Klassifiseringen avhenger av enhetens forretningsmodell for styring av sine finansielle instrumenter og karakteristikkene av kontantstrømmene til det enkelte instrumentet. Egenkapitalinstrumenter skal i utgangspunktet måles til virkelig verdi over resultatet. Foretaket kan velge å presentere verdiendringene over utvidet resultat, men valget er bindende, og ved senere salg kan ikke gevinst/tap reklassifiseres over resultatet. Verdifall som skyldes kredittrisiko skal nå innregnes basert på forventet tap i stedet for dagens modell der tap må være pådratt. For finansielle forpliktelser viderefører standarden stort sett kravene i IAS 39. Den største endringen er at i tilfeller der virkelig verdi-oppsjonen er tatt i bruk for en finansiell forpliktelse, skal endringer i virkelig verdi som skyldes endring i egen kredittrisiko innregnes i utvidet resultat.

IFRS 9 forenkler kravene til sikringsbokføring ved at sikringseffektiviteten knyttes nærmere ledelsens risikostyring og gir større rom for vurdering. Samtidig kreves sikringsdokumentasjon fortsatt.

Standarden trer i kraft for regnskapsåret 2018, men tidliganvendelse er tillatt. Konsernet har fortsatt ikke fullt ut vurdert virkningen av IFRS 9 da denne i noen grad vil avhenge av implementeringen av IFRS 17 i 2021, se nedenfor.

IASB er i sluttfasen i utarbeidelsen av en ny standard for forsikringskontrakter IFRS 17 Insurance Contracts som vil erstatte dagens IFRS 4 Forsikringskontrakter. Den nye standarden som ventes utgitt i første halvår 2017 er foreløpig varslet å ha ikrafttredelsestidspunkt i 2021. Ulik virkningstidspunkt for IFRS 9 og IFRS 17 er uheldig for forsikringssekskapene. IASB vedtok derfor endringer i IFRS 4 Forsikringskontrakter i 2016 for å redusere de uheldige konsekvenser som følge av ulikt ikrafttredelsestidspunkt for IFRS 17 og IFRS 9.

Foretak som i hovedsak driver forsikringsvirksomhet gis midlertidig adgang til å utsette implementering av IFRS 9 frem til ny standard for forsikringskontrakter trer i kraft i 2021. Det er nærmere definert i standarden hva det innebærer i hovedsak å drive forsikringsvirksomhet. Vurderingen må gjøres for den enkelte rapporterende enhet på tidspunkt for siste helårsrapportering før 1. april 2016.

Ledelsen i SpareBank 1 Gruppen vurderer at Gruppen kvalifiserer for å anvende det midlertidige unntaket fra implementering av IFRS 9 i 2018.

IFRS 15 omfatter alle kontrakter med kunder, men hvor blant annet forsikringskontrakter er unntatt. I den grad slike kontrakter inneholder flere tjenesteytelser eller det utføres andre tjenester som er nært knyttet til forsikringsvirksomheten, kan dette ha betydning for inntektsføringen i Gruppens regnskap. Ikrafttredelse av IFRS 15 er 1. januar 2018. Foreløpig vurdering er at tjenester utover hva som er dekket av IFRS 4 om forsikringskontrakter utgjør en vesentlig del av inntekten. Foreløpig vurdering er at standarden ikke er forventet å ha en vesentlig innvirkning på Gruppens finansregnskap.

For øvrig er det ingen andre IFRS-er eller IFRIC-fortolkninger som ikke er trådt i kraft som forventes å ha en vesentlig påvirkning på regnskapet.

OMREGNING AV FREMMED VALUTA

Funksjonell valuta og presentasjonsvaluta

Presentasjonsvalutaen er norske kroner (NOK), som også er foretakets funksjonelle valuta.

Eventuelle omregningsdifferanser føres mot utvidet resultat og spesifiseres separat i egenkapitalen som egen post. Alle beløp er angitt i NOK 1 000 med mindre noe annet er angitt.

Transaksjoner og balanseposter

Transaksjoner i fremmed valuta omregnes til den funksjonelle valutaen til transaksjonskurs. Realisert valutagevinst eller -tap ved oppgjør og omregning av pengeposter i fremmed valuta til kursen på balansedagen resultatføres.

KONSOLIDERING

Datterselskaper

Konsernregnskapet omfatter SpareBank 1 Gruppen AS og alle datterselskaper. Datterselskaper er alle enheter der SpareBank 1 Gruppen konsern har makt til å styre enhetens finansielle og operasjonelle strategi, normalt gjennom eie av mer enn halvparten av stemmeberettiget kapital. Datterselskaper blir konsolidert fra det tidspunkt kontroll er overført til konsernet og blir utelatt fra konsolideringen når kontroll opphører.

Oppkjøpsmetoden benyttes ved kjøp av datterselskaper. Anskaffelseskost ved oppkjøp måles til virkelig verdi av eiendeler som ytes som vederlag. Identifiserte eiendeler, overtatt gjeld og betingede forpliktelser overtatt eller pådratt regnskapsføres til virkelig verdi på oppkjøpstidspunktet, uavhengig av eventuelle ikke-kontrollerende eierinteresser. Anskaffelseskost som overstiger virkelig verdi av identifiserbare netto eiendeler i datterselskapet balanseføres som goodwill. Hvis anskaffelseskost er lavere enn virkelig verdi av netto eiendeler i datterselskapet, resultatføres differansen.

Vesentlige konserninterne transaksjoner og mellomværende mellom konsernselskaper er eliminert.

Transaksjoner med ikke-kontrollerende eierinteresser behandles som transaksjoner med tredjepart. Virkningen av alle transaksjoner med ikke-kontrollerende eiere føres i egenkapitalen når det ikke er endring i kontroll. Slike transaksjoner vil ikke resultere i goodwill eller gevinster eller tap. Når kontroll opphører skal gjenværende eierinteresse måles til virkelig verdi, og gevinst eller tap resultatføres.

FELLESKONTROLLERT VIRKSOMHET

Felleskontrollert virksomhet kan bestå av felleskontrollert drift, felleskontrollerte eiendeler og felleskontrollerte foretak. Felles kontroll innebærer at SpareBank 1 Gruppen gjennom avtale utøver kontroll sammen med andre deltakere. Felleskontrollert foretak regnskapsføres ved egenkapitalmetoden.

INVESTERINGER I DATTERSELSKAPER OG TILKNYTTETE SELSKAPER OPPFØRT I MORSELSKAPETS REGNSKAP

Investering i datterselskaper og tilknyttede selskaper er vurdert i henhold til kostmetoden.

Dersom det finner sted en verdinedgang som ikke er forbigående, foretas en nedskrivning av aksjene. Foretatte nedskrivninger reverseres i den grad grunnlaget for nedskrivninger ikke lenger er til stede.

SEGMENTINFORMASJON

Driftssegmenter i noten rapporteres på samme måte som i styrets årsberetning og ved intern rapportering til styret.

Virksomhetsområdene til konsernet er fordelt etter livsforsikringsvirksomhet, skadeforsikringsvirksomhet, fondsforvaltning, inkasso- og factoringvirksomhet og øvrig virksomhet. Konsernet har ingen sekundærsegmentrapportering. Dette er konsistent med den interne rapporteringen.

Tallene ved den interne rapporteringen er noe annerledes enn de som presenteres i segmentnoten. Dette skyldes at det er enkelte enheter som ikke omarbeider sine tall til IFRS før de rapporteres internt. I noten rapporteres disse segmentene slik de regnskapsføres etter IFRS.

UTLÅN OG FORDRINGER

Ervervede porteføljer

Ervervede porteføljer er ikke-derivative finansielle eiendeler med betalinger som er faste eller lar seg fastsette, og som ikke er notert i et aktivt marked. Disse regnskapsføres til amortisert kost etter effektiv rentes metode.

Kundefordringer fra factoringvirksomheten

Factoringvirksomheten har kundefordringer der man ikke har overtatt kredittrisikoen (risiko for debtors manglende betalingsevne) og derfor balanseføres kun det forskudd som er utbetalt på fordringer som er overdratt til factoringsselskapet, og inngår i balansen under regnskapslinjen "Utlån til kunder og fordringer på kredittinstitusjoner".

Tapsavsetning

Tapsavsetninger på utlån er oppført under regnskapslinjen "Tap på utlån, garantier mv".

Andre fordringer

Andre fordringer er oppført i balansen til pålydende etter fradrag for avsetning til forventet tap.

Avsetning til tap gjøres på grunnlag av individuelle vurderinger av de enkelte fordringene.

VERDIPAPIRER OG DERIVATER

Konsernet har finansielle eiendeler i handelsporteføljen, frivillig kategorisert til virkelig verdi over resultatet, utlån og fordringer, holde til forfall investeringer og verdipapirer tilgjengelig for salg. Hovedregelen er å klassifisere investeringer til virkelig verdi over resultatet, enten gjennom handelsportefølje eller frivillig kategorisering. Dette samsvarer med hvordan investeringene følges opp. Enkelte investeringer i obligasjoner/sertifikater plasseres likevel inn i kategoriene utlån og fordringer eller holde til forfall. Dette gjøres i tilknytning til transaksjonen.

Vanlige kjøp og salg av investeringer regnskapsføres på transaksjonstidspunktet, som er det tidspunkt konsernet forplikter seg til å kjøpe eller selge eiendelen. Alle finansielle eiendeler som ikke regnskapsføres til virkelig verdi over resultatet balanseføres første gang til virkelig verdi, med tillegg av transaksjonskostnader. Finansielle eiendeler som føres til virkelig verdi over resultatet regnskapsføres ved anskaffelsen til virkelig verdi, og transaksjonskostnader resultatføres. Investeringer fjernes fra balansen når rettighetene til å motta kontantstrømmer fra investeringen opphører eller når disse rettighetene er blitt overført og konsernet i hovedsak har overført all risiko og hele gevinstpotensialet ved eierskapet. Finansielle eiendeler tilgjengelig for salg og finansielle eiendeler til virkelig verdi over resultatet vurderes til virkelig verdi etter førstegangs balanseføring. Holde til forfall investeringer regnskapsføres til amortisert kost ved bruk av effektiv rente-metoden. Obligasjoner som konsernet har intensjon om å holde til forfall, men som blant annet fordi de ikke er omsatt i et aktivt marked ikke oppfyller vilkårene for holdt til forfall porteføljer i IAS 39, er klassifisert under egen linje i balansen "Obligasjoner til amortisert kost".

Virkelig verdi av børsnoterte investeringer er basert på gjeldende kjøpskurs. Hvis markedet for verdipapiret ikke er aktivt (eller hvis det gjelder et verdipapir som ikke er børsnotert) bruker konsernet verdsettelsesteknikker for å fastsette den virkelige verdien. Disse omfatter nylig gjennomførte transaksjoner til markedsvilkår, henvisning til andre instrumenter som i vesentlig grad er like, og bruk av diskontert kontantstrømsanalyse og opsjonsmodeller. Teknikkene vektlegger markedsinformasjon i størst mulig grad og i minst mulig grad selskaps-spesifikk informasjon.

Verdipapirer og derivater til virkelig verdi over resultatet

Verdipapirer og derivater til virkelig verdi over resultatet er presentert under regnskapslinjene "Verdipapirer til virkelig verdi" og "Finansielle derivater" i balansen, og verdiendringer er presentert under "Netto inntekter fra finansielle instrumenter til virkelig verdi over resultatet" i ordinært resultat.

Denne kategorien har to underkategorier: finansielle eiendeler holdt for handelsformål og finansielle eiendeler som ledelsen øremerker til virkelig verdi over resultatet. En finansiell eiendel klassifiseres i denne kategorien dersom den primært er anskaffet med henblikk på å gi fortjeneste fra kortsiktige prissvingninger, eller dersom ledelsen velger å klassifisere den i denne kategorien når det er gitt åpninger for det i regelverket. Klassifisering av eiendeler til virkelig verdi (FVO) gjelder for alle finansielle eiendeler som anskaffes med mindre noe annet blir bestemt på investeringstidspunktet. Derivater som ikke er utpekt som sikringsinstrumenter klassifiseres som holdt for handelsformål.

Gevinst eller tap fra endringer i virkelig verdi av eiendeler klassifisert som "Verdipapirer til virkelig verdi" og "Finansielle derivater", inkludert utbytte, medtas i resultatregnskapet under "Netto inntekter fra finansielle instrumenter til virkelig verdi over resultatet" i den perioden de oppstår.

Verdipapirer tilgjengelig for salg

Verdipapirer tilgjengelig for salg er presentert under regnskapslinjen "Verdipapirer – tilgjengelig for salg" i balansen, og verdiendring i utvidet resultat under regnskapslinjen "Verdiendring verdipapirer tilgjengelig for salg" og eventuelle nedskrivninger i ordinært resultat under regnskapslinjen "Avskrivninger og nedskrivninger". Verdipapirer tilgjengelig for salg er ikke-derivative finansielle eiendeler som man velger å plassere i denne kategorien eller som ikke er klassifisert i noen annen kategori. Verdipapirer som er klassifisert i denne kategorien, måles også til virkelig verdi, mens endringen i verdi fra inngående balanseføres mot utvidet resultat.

Holdt til forfall investeringer

Holdt til forfall investeringer er presentert under regnskapslinjen "Obligasjoner holdt til forfall" i balansen, gevinst/tap ved salg under regnskapslinjen "Netto inntekter fra obligasjoner holde-til-forfall" i ordinært resultat og eventuelle nedskrivninger under regnskapslinjen "Avskrivninger og nedskrivninger" i ordinært resultat. Holdt til forfall investeringer er ikke-derivative finansielle eiendeler notert i et aktivt marked, med faste eller forutsigbare betalinger og faste forfall som konsernets ledelse har en positiv intensjon om å holde til forfall. Holdt til forfall investeringer måles til amortisert kost ved en effektiv rente-metode.

Verdifall på finansielle eiendeler

Eiendeler balanseført til amortisert kost

Konsernet vurderer ved hver balansedato om det finnes objektive bevis på at en finansiell eiendel, eller en gruppe av finansielle eiendeler, har falt i verdi. Tap ved verdifall av en finansiell eiendel eller en gruppe av finansielle eiendeler resultatføres bare dersom det er objektive bevis på verdifall som et resultat av én eller flere hendelser som har inntruffet etter førstegangs balanseføring (en "tapshendelse") og denne tapshendelsen (eller hendelsene) påvirker fremtidige estimerte kontantstrømmer på en måte som kan måles pålitelig.

For ervervede porteføljer og investeringer i obligasjoner som holdes til forfall måles størrelsen på tapet til differansen mellom eiendelens balanseførte verdi og nåverdien av de forventede fremtidige kontantstrømmer diskontert med den finansielle eiendelens opprinnelige effektive rente. Eiendelens balanseførte verdi reduseres og tapsbeløpet resultatføres. Dersom verdifall senere reduseres, og reduksjonen objektivt kan knyttes til en hendelse inntrådt etter at verdifallet ble innregnet, blir det tidligere resultatførte verdifallet reversert i resultatregnskapet.

Eiendeler klassifisert som tilgjengelig for salg

Konsernet vurderer hver balansedag om det finnes objektive bevis for at en finansiell eiendel eller gruppe av finansielle eiendeler har falt i verdi. For egenkapitalinstrumenter klassifisert som tilgjengelig for salg, vil en vesentlig eller en langvarig reduksjon i virkelig verdi på instrumentet under anskaffelseskost også være en indikasjon på at eiendelen er utsatt for verdifall. Konsernet vurderer et verdifall på 20 % som vesentlig og et verdifall som har vart mer enn 6 måneder som langvarig. Dersom det foreligger slike indikasjoner, og verdireduksjoner tidligere har vært ført over utvidet resultat, skal det kumulative tapet som er innregnet i utvidet resultat omklassifiseres til resultatregnskapet. Beløpet måles som differansen mellom anskaffelseskost og dagens virkelige verdi, med fradrag for tap ved verdifall

som tidligere er resultatført. Tap ved verdifall innregnet i resultatregnskapet for en investering i et egenkapitalinstrument skal ikke reverseres over resultatregnskapet.

DERIVATER

Derivatene består av aksje-, valuta- og renteinstrumenter. Derivater føres til virkelig verdi over resultatet på dato hvor kjøp av derivatet er inngått. Etterfølgende endringer i virkelig verdi føres over resultatet.

MOTREGNING AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSE

En finansiell eiendel eller forpliktelse motregnes og presenteres netto i balansen når selskapet a) har en juridisk ubetinget motregningsrett og b) har til hensikt å gjøre den opp på nettogrunnlag eller og realisere eiendelen og gjøre opp forpliktelsen under ett.

IMMATERIELLE EIENDELER

Goodwill

Goodwill er forskjellen mellom anskaffelseskost ved kjøp av virksomhet og virkelig verdi av konsernets andel av netto identifiserbare eiendeler i virksomheten på oppkjøpstidspunktet. Goodwill ved oppkjøp av datterselskaper er klassifisert som immateriell eiendel. Goodwill testes årlig for verdifall, og balanseføres til anskaffelseskost med fradrag av nedskrivninger. Nedskrivning på goodwill reverseres ikke. Gevinst eller tap ved salg av en virksomhet inkluderer balanseført beløp av goodwill vedrørende den solgte virksomheten. For senere nedskrivningstest blir goodwill allokert til de kontantgenererende enheter eller grupper av kontantgenererende enheter som forventes å få fordeler fra oppkjøpet hvor goodwill oppstod.

Utvikling

Utviklingskostnader som aktiveres inkluderer direkte henførbare utgifter slik som materialer, lønn og personalkostnader, og en andel av fellesutgiftene. Andre utviklingsutgifter blir innregnet i resultatregnskapet i den perioden de påløper. Aktiverte utviklingskostnader føres i balansen til anskaffelseskost, fratrukket akkumulerte avskrivninger og tap ved verdifall.

Lisenser

Lisenser har begrenset utnyttbar levetid og balanseføres til anskaffelseskost med fradrag av akkumulerte avskrivninger. Lisenser avskrives lineært over forventet utnyttbar levetid.

IT-programmer

Standard IT-programvarer som oppfyller kriteriene for balanseføring føres til anskaffelseskost (inkludert utgifter til å få programmene operative), og avskrives lineært over forventet utnyttbar levetid. Egenutviklede programvarer følger i hovedsak de samme prinsippene som beskrevet for utvikling.

Utgifter til vedlikehold av programvare kostnadsføres etter hvert som de påløper. Utgifter direkte forbundet med utvikling av identifiserbar og unik programvare som eies av konsernet, blir balanseført som en immateriell eiendel når følgende kriterier er oppfylt:

- det er teknisk mulig å ferdigstille programvaren slik at den vil være tilgjengelig for bruk
- ledelsen har til hensikt å ferdigstille programvaren og bruke eller selge den
- det kan påvises hvordan programvaren vil generere sannsynlige fremtidige økonomiske fordeler
- tilstrekkelige tekniske, finansielle eller andre ressurser er tilgjengelig for å ferdigstille og ta i bruk eller selge programvaren
- utgiftene kan måles pålitelig

Direkte utgifter omfatter personalkostnader for programutviklingspersonell og en andel av direkte tilhørende faste kostnader. Andre utviklingsutgifter som ikke oppfyller disse kriteriene blir kostnadsført etter hvert som de påløper. Utviklingsutgifter som er kostnadsført kan ikke balanseføres som en eiendel i senere perioder. Balanseført egenutviklet programvare avskrives lineært over forventet utnyttbar levetid.

Øvrige immaterielle eiendeler

I forbindelse med oppkjøp av virksomheter gjennomføres det merverdianalyser, og immaterielle eiendeler som identifiseres balanseføres i konsernet. Konsernet har identifisert merverdier knyttet til merkevare, kundeforhold og teknologi software. Merverdiene er beregnet basert på historiske data som er fremskrevet, og justert for usikkerhet og deretter neddiskontert. Kundeforhold og teknologi software avskrives lineært over forventet levetid.

Etterfølgende utgifter

Senere utgifter vedrørende balanseførte immaterielle eiendeler balanseføres bare når de øker de fremtidige økonomiske fordeler relatert til denne eiendelen. Alle andre utgifter kostnadsføres i den perioden de påløper.

Avskrivninger

Avskrivninger beregnes og resultatføres lineært over estimert utnyttbar levetid for de immaterielle eiendelene, med mindre slik levetid er ubegrenset. Immaterielle eiendeler blir avskrevet fra tidspunktet de er tilgjengelige for bruk.

Immaterielle eiendeler utenom goodwill og tidsubegrensede immaterielle eiendeler, har estimert levetid på mellom 2 og 10 år.

Immaterielle eiendeler utenom goodwill og tidsubegrensede immaterielle eiendeler, er gjenstand for en nedskrivningstest i samsvar med IAS 36 når omstendighetene indikerer det.

VARIGE DRIFTSMIDLER

Konsernets varige driftsmidler består av maskiner, inventar, transportmidler og bygninger som benyttes av konsernet til egen virksomhet.

Eiendom, anlegg og utstyr, med unntak av investeringseiendommer og eierbenyttet eiendom, førsteganginnregnes til anskaffelseskost og avskrives deretter lineært over forventet levetid. Ved fastlegging av avskrivningsplan, splittes de enkelte eiendeler i nødvendig utstrekning opp i komponenter med forskjellig levetid, og det tas hensyn til estimert restverdi. Eiendom, anlegg og utstyr som hver for seg er av liten betydning, eksempelvis PC-er og annet kontorutstyr, vurderes ikke individuelt for restverdier, levetid eller verdifall, men vurderes som grupper. Ved implementering av IFRS 01.01.04 ble egenbenyttet eiendommer verdiregulert til virkelig verdi. Etter IAS 16 ansees disse eiendommene å ha en estimert anskaffelseskost som tilsvarer verdiregulert beløp på tidspunktet for verdireguleringen. Eiendom, anlegg og utstyr som avskrives, er gjenstand for en nedskrivningstest i samsvar med IAS 36 når omstendighetene indikerer det.

Egen benyttet eiendom revalueres til virkelig verdi. Verdivurderingen baserer seg på en intern verdivurderingsmodell beskrevet under investeringseiendommer. Øvrige varige driftsmidler regnskapsføres til anskaffelseskost, med fradrag for avskrivninger. Anskaffelseskost inkluderer kostnader direkte knyttet til anskaffelsen av driftsmidlet.

INVESTERINGSEIENDOMMER

Eiendommer som leies ut til leietakere utenfor konsernet er klassifisert som investeringseiendommer. Investeringseiendommer vurderes til virkelig verdi. Endringer i verdi føres over resultatregnskapet under regnskapslinjen "Netto inntekter investeringseiendommer". Eiendommene vurderes individuelt basert på antatt fremtidig neddiskontert kontantstrøm. Avkastningskravet tar hensyn til rentenivået, den generelle risikoen i eiendomsmarkedet og risiko som er spesifikk for den enkelte eiendom. Beregningen av virkelig verdi oppdateres halvårlig. Leieinntekter, driftskostnader og effekten av verdiendringer knyttet til investeringseiendommer, presenteres særskilt i note ##NII1 og 30.

VERDIFALL PÅ IKKE-FINANSIELLE EIENDELER

Immaterielle eiendeler med ubestemt utnyttbar levetid og goodwill avskrives ikke, men testes årlig for verdifall. Varige driftsmidler og immaterielle eiendeler som avskrives vurderes for verdifall når det foreligger indikatorer på at fremtidig inntjening ikke kan forsvare eiendelens balanseførte beløp. Forskjellen mellom balanseført verdi og gjenvinnbart beløp resultatføres som nedskrivning. Gjenvinnbart beløp er det høyeste av virkelig verdi fratrukket salgsutgifter og bruksverdi. Ved vurdering av verdifall grupperes anleggsmidlene på det laveste nivået der det er mulig å skille ut uavhengige inngående kontantstrømmer (kontantgenererende enheter). Ved hver rapporteringsdato vurderes mulighetene for reversering av tidligere nedskrivninger på ikke finansielle eiendeler (unntatt goodwill).

KLIENTMIDLER

Finansielle instrumenter og andre midler som oppbevares av konsernet, men som tilhører investorene (klientmidler), oppføres ikke i balansen. Dersom klientmidlene overstiger klientansvaret (klientgjelden) er det overskytende konsernets eiendel og oppføres i balansen under regnskapslinjen "Andre eiendeler". Dersom klientmidlene ikke fullt ut dekker klientansvaret er underdekningen konsernets gjeld til klienten og oppføres som "Andre forpliktelser" i balansen.

KONTANTER OG KONTANTEKVIVALENTER

Kontanter og kontantekvivalenter inkluderer kontanter og bankinnskudd, andre kortsiktige, lett omsettelige investeringer med maksimum tre måneders opprinnelig løpetid og trekk på kassekreditt. Kassekreditt er presentert under linjen, "Innskudd fra og gjeld til kunder og kredittinstitusjoner".

BETALBAR OG UTSATT SKATT

Skattekostnad består av betalbar skatt og utsatt skatt. Skatt blir resultatført, bortsett fra når den relaterer seg til poster som er ført mot utvidet resultat eller direkte mot egenkapitalen. Hvis det er tilfellet, blir skatten også ført mot utvidet resultat eller direkte mot egenkapitalen.

Betalbar skatt for perioden beregnes i samsvar med de skattemessige lover og regler som er vedtatt, eller i hovedsak vedtatt av skattemyndighetene på balansedagen.

Utsatt skatt regnskapsføres etter gjeldsmetoden. Det beregnes utsatt skatt på alle midlertidige forskjeller mellom skattemessige og regnskapsmessige verdier på eiendeler og gjeld. Dersom utsatt skatt oppstår ved første gangs balanseføring av en gjeld eller eiendel i en transaksjon, som ikke er en virksomhetssammenslutning, og som på transaksjonstidspunktet verken påvirker regnskaps- eller skattemessig resultat, blir den ikke balanseført. Utsatt skatt fastsettes ved bruk av skattesatser og skattelover som er vedtatt eller i det alt vesentlige er vedtatt på balansedagen, og som antas å skulle benyttes når den utsatte skattefordelen realiseres eller når den utsatte skatten gjøres opp.

Utsatt skattefordel balanseføres i den grad det er sannsynlig at fremtidig skattepliktig inntekt vil foreligge der de skattereduserende midlertidige forskjellene kan utnyttes.

Ved vurdering av sannsynlighet vil historisk inntjening og forventede fremtidige marginer bli lagt til grunn.

Eventuelle gevinster eller tap ved realisasjon av aksjer eller andeler vil ikke være skattepliktig som følge av fritaksmetoden, med unntak av realisasjon av aksjer og andeler som knytter seg til kollektiv- og investeringsvalgporteføljer i livsforsikring. Det ble i 2012 innført et sjablongfradrag som skulle tilsvare disse inntektenes forholdsmessige andel av overskuddet som tilordnes livsforsikring, slik at lovendringen ikke skulle få effekt for denne delen av de aksjerelaterte inntektene.

Det er ikke beregnet utsatt skatt knyttet til verdiendring av eiendommer eid i egne selskaper unntatt for den andelen som er tilordnet kollektiv- og investeringsvalgporteføljen i livsforsikring. Realisasjon av eiendommene vil i praksis være salg av aksjer eller andeler. Eventuelle gevinster eller tap ved realisasjon av aksjer eller andeler vil ikke være skattepliktig som følge av fritaksmetoden med unntak av gevinster eller tap knyttet til kollektiv- og investeringsvalgporteføljer i livsforsikring. Det er konsernets oppfatning at regnskapet gir best informasjonsverdi når utsatt skatt ikke oppføres på slike verdiendringer som omfattes av fritaksmetoden.

Utsatt skattefordel og utsatt skatt skal motregnes dersom det er en juridisk håndhevbar rett til å motregne eiendeler ved betalbar skatt mot forpliktelser ved betalbar skatt, og utsatt skattefordel og utsatt skatt gjelder inntektsskatt som ilegges av samme skattemyndighet for enten skattepliktig foretak eller forskjellige skattepliktige foretak som har til hensikt å gjøre opp forpliktelser og eiendeler ved betalbar skatt netto.

GJELD STIFTET VED UTSTEDELSE AV VERDIPAPIRER

Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer førstegangsinnregnes til opptakskost, som er virkelig verdi av det mottatte vederlaget etter fradrag av transaksjonsutgifter. Etter førstegangsinnregning måler konsernet flytende gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer til amortisert kost ved en effektiv rente-metode, mens konsernets gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer med faste renter måles til virkelig verdi over resultatet. Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer fraregnes på det tidspunkt rettighetene til de kontraktsmessige betingelsene er innfridd, kansellert eller utløpt.

PENSJONER

Konsernet har både innskuddsplaner og ytelsesplaner. Pensjonsordningene er finansiert gjennom innbetalinger til SpareBank 1 Forsikring AS.

En innskuddsplan er en pensjonsordning hvor konsernet betaler faste bidrag til forsikringsselskapet. Konsernet har ingen juridisk eller annen forpliktelse til å betale ytterligere tilskudd hvis forsikringsselskapet ikke har nok midler til å betale alle ansatte ytelser knyttet til opptjening i inneværende og tidligere perioder. Innskuddene regnskapsføres som lønnskostnad i takt med at de forfaller.

En ytelsesplan er en pensjonsordning som definerer en pensjonsutbetaling som en ansatt vil motta ved pensjonering. Konsernets kollektive ytelsesbaserte ordningen sikrer medlemmene en pensjon på 70 % av sluttlønn (opp til 12 G) frem til 77 år med etterfølgende avtrapping. Lønn utover 12 G er sikret gjennom en innskuddsbasert ordning. Den ytelsesbaserte ordningen ble lukket for nyansatte etter 1. mai 2005.

Den balanseførte forpliktelsen knyttet til ytelsesplaner er nåverdien av de definerte ytelsene på balansedatoen minus virkelig verdi av pensjonsmidlene. Som diskonteringsrente benyttes OMF renten. Pensjonsforpliktelsen beregnes årlig av en uavhengig aktuar ved bruk av en lineær opptjeningsmetode. Pensjoner behandles regnskapsmessig i henhold til internasjonale standarder for beregning og bokføring av pensjoner (IAS 19), se note 35.

ANSVARLIGE LÅN

Ansvarlige lån har prioritet etter all annen gjeld. Tidsbegrenset ansvarlig lån kan telle med 50 % av kjernekapitalen i kapitaldekningen, mens evigvarende ansvarlige lån kan telle med inntil 100 % av kjernekapitalen. Ansvarlige lån klassifiseres som forpliktelse i balansen og måles til amortisert kost.

FORSIKRINGSMESSIGE AVSETNINGER LIVSFORSIKRING

Alle produktene i SpareBank 1 Forsikring AS er klassifisert som forsikringskontrakter.

Forsikringskontrakter skal vurderes etter IFRS 4. Standarden inneholder ikke spesifikke vurderingsregler utover enkelte mindre forhold. Det tillates anvendelse av regnskapsprinsipper som den enkelte regnskapspliktige har anvendt i tidligere årsregnskap under forutsetning av at de forsikringsmessige avsetningene vurdert etter norske regler er tilstrekkelige. For å dokumentere dette må selskapet gjennomføre en tilstrekkelighetstest. SpareBank 1 Forsikring AS gjennomfører årlig en slik test. Dette tilsier at tidligere anvendte prinsipper knyttet til forsikringsmessige avsetninger for livsforsikring kan anvendes.

De forsikringsmessige avsetningene innenfor livsforsikring omfatter premiereserve, pensjonskapital, tilleggsavsetninger, kursreguleringsfond, premiefond, innskuddsfond, pensjonistenes overskuddsfond og pensjonsreguleringsfond.

Viktige forutsetninger og endringer i forsikringstekniske forhold

Grunnlagsrenten vurderes til enhver tid etter renten på langsiktige statsobligasjoner, og i tråd med Forsikringsvirksomhetsreglene.

Dødelighetsforutsetningene er i all hovedsak basert på fellesundersøkelser i Finans Norge, mens forutsetninger om uførhet i all hovedsak er basert på SpareBank 1 Forsikring AS' egne erfaringer. I dødelighetsforutsetningene for uføre er det tatt høyde for korrelasjonen mellom uførhet og dødelighet. Reserveavsetningene og premiene er fastsatt ut i fra prinsippet om at det skal være sikkerhetsmarginer i reservene og premiene. Sikkerhetsmarginene i premier og reserver er ikke kvantifisert, men vurdert ut ifra usikkerhet og langsiktighet til forpliktelsene.

Den ordinære premiereserven til SpareBank 1 Forsikring AS er beregnet etter prospektive prinsipper på samme tariffgrunnlag som premietariffen. Dette innebærer at beregningene er utført med de samme forutsetninger som ligger til grunn for beregning av premien for den enkelte forsikringsavtale. Det er avsatt IBNR- og RBNS-avsetninger etter statistiske metoder basert på SpareBank 1 Forsikring AS' egne erfaringer.

Avsetningene gjøres ved hjelp av ulike modeller.

- For gruppeliv (personalgruppeliv, foreningsgruppeliv og grunnforsikringen) avsettes det delvis basert på risikopremie og delvis basert på erstatningshistorikk.
- For kollektiv pensjonsforsikring avsettes med utgangspunkt i ett års risikopremie.
- For individualbransjene avsettes delvis basert på risikopremie og delvis basert på erstatningshistorikk.

IBNR/RBNS er ikke beregnet med diskonteringsrente.

Premiereserve

Premiereserven er SpareBank 1 Forsikring AS' avsetning til å møte fremtidige forsikringsmessige forpliktelser. Reserven er beregnet som kontantverdien av SpareBank 1 Forsikring AS' samlede fremtidige forsikringsforpliktelser i henhold til de enkelte forsikringsavtaler, med fradrag av kontantverdien av fremtidige premier. Rentesatsen som er benyttet ved beregningen er således gjeldende grunnlagsrente for kontrakten. En forsikrings premiereserve svarer til 100 prosent av forsikringens garanterte gjenkjøps-/flytteverdi før avbrudds-/flyttegebyr.

Administrasjonsreserve på 4 % av nettoreserven for kollektiv pensjon er inkludert.

Finanstilsynet har fastsatt at nytt dødelighetsgrunnlag for kollektiv pensjonsforsikring, K2013, som ble gjeldende fra 2014. For kollektiv ytelsespensjon og fripoliser er kontraktene fullt oppreservert.

Erstatningsavsetningen skal dekke selskapets forventede erstatningsutbetalinger for forsikringstilfeller som er meldt, men ikke ferdig oppgjort, og skader som er inntruffet, men ennå ikke meldt ved regnskapsperiodens utløp (RBNS og IBNR). Avsetningene dekker også forventede indirekte skadebehandlingskostnader i henhold til forsikringsvirksomhetslovens bestemmelser om forsikringstekniske avsetninger for skadeforsikringsvirksomhet. Fra 2016 inngår erstatningsavsetningen i selskapets premiereserve.

Pensjonskapital:

Pensjonskapitalen til dekning av forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje motsvarer verdien av investeringsporteføljen som er tilordnet kontrakten. SpareBank 1 Forsikring AS har ikke investeringsrisiko på kundemidler, da det ikke garanteres minsteavkastning ovenfor kundene.

Tilleggsavsetninger:

For å sikre soliditeten i livsforsikringsselskapene kan det foretas tilleggsavsetninger inntil 12 prosent av premiereserven knyttet til den enkelte forsikringskontrakt. Tilleggsavsetningene er betinget kundetildelt overskudd som kan benyttes til å dekke den årlige rentegarantien, dersom avkastningen fra de finansielle eiendelene ikke er tilstrekkelig. Det kan ikke trekkes mer enn ett års rentegaranti det enkelte år.

Kursreguleringsfondet:

Avsetning til kursreguleringsfondet tilsvarer netto urealiserte merverdier på finansielle eiendeler, med unntak av investering i eiendom, vurdert til virkelig verdi og som inngår i kollektivporteføljen til SpareBank 1 Forsikring AS. Netto urealisert merverdier fastsettes ved en samlet vurdering av porteføljen. Kursreguleringsfondet kan ikke være negativt.

- Premiefond:

Premiefondet utgjør innbetalinger fra forsikringstakerne i forbindelse med tradisjonell pensjonsforsikring. Innbetalingene føres ikke i resultatregnskapet, men direkte i balansen.

- Innskuddsfond:

Innskuddsfondet utgjør innbetalinger fra forsikringstakerne i forbindelse med pensjonsforsikring hvor forpliktelsene er knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje. Innbetalingene føres ikke i resultatregnskapet, men direkte i balansen.

- Pensjonistenes overskuddsfond:

Fondet består av overskudd tilordnet premiereserve knyttet til pensjoner under utbetaling i kollektiv pensjonsforsikring. Fondet skal hvert år benyttes som engangspremie for tillegg til ytelsene til pensjonistene.

FORSIKRINGSTEKNISKE AVSETNINGER SKADEFORSIKRING

Forsikringskontrakter skal vurderes etter IFRS 4. Standarden inneholder ikke spesifikke vurderingsregler utover for enkelte mindre forhold. Det tillates anvendelse av regnskapsprinsipper som er anvendt i tidligere årsregnskap.

Forsikringstekniske avsetninger er vurdert i henhold til forskrift om årsregnskap for skadeforsikringsselskaper § 3-5. Finansdepartementet vedtok i desember 2015 endringer i forskriften med virkning fra 1.januar 2016. Den viktigste endringen var at sikkerhetsavsetningen ble oppløst for regnskapsformål. Skattemessig er det ikke fremmet forslag til nye skatteregler med virkning fra 2016. Endringen i regnskapsregelverket anses som en prinsippendring og sikkerhetsavsetningen pr 31.desember 2015 er flyttet til annen opptjent egenkapital, redusert for utsatt skatt. Resten av bestemmelsen i årsregnskapsforskriften § 3-5 inneholder en videreføring av tidligere regler i forsikringsvirksomhetsloven.

Avsetning for ikke opptjent bruttopremie

Avsetning for ikke opptjent bruttopremie er en periodisering av forfalt premie. Avsetningen er summen av de uopptjente deler av forfalt premie. Det er ikke gjort fradrag for kostnader før den forfalte premie er periodisert.

Brutto erstatningsavsetning

Erstatningsavsetningen er avsetning for forventede erstatningskrav på skader som er meldt, men ikke ferdig oppgjort (RBNS – reported but not settled), samt for skader som er inntruffet, men ennå ikke meldt ved regnskapsperiodens utløp (IBNR - incurred but not reported). Erstatningsavsetningen inneholder også avsetning for forventede indirekte skadebehandlingskostnader (ULAE).

Neddiskontering av erstatningsavsetninger gjennomføres ikke.

Tilstrekkelighetstest

Det gjennomføres en årlig tilstrekkelighetstest for å kontrollere at nivået på avsetningene er tilstrekkelige sammenlignet med SpareBank 1 Skadeforsikring AS sine forpliktelser. Et eventuelt avvik mellom opprinnelig avsetning og tilstrekkelighetstesten medfører avsetning for ikke avløpt risiko.

Sikkerhetsavsetning

Sikkerhetsavsetningen skal dekke tilfeldige avvik i forsikringstekniske forpliktelser i forhold til de forventede verdier knyttet til premieavsetning og erstatningsavsetning. Dette gjelder skader knyttet til katastrofer og andre ekstraordinære skadeforløp.

Gjenforsikringsandel av brutto forsikringsforpliktelser

Gjenforsikringsandel av brutto forsikringsforpliktelser klassifiseres som eiendel i balansen. Gjenforsikringsandel av ikke opptjent bruttopremie og gjenforsikringsandel av brutto erstatningsavsetning utgjør gjenforsikringsandel av brutto forsikringsforpliktelser. Gjenforsikringsandelen skal reduseres med forventet tap på krav basert på objektive bevis for verdifall.

AVSETNINGER

Konsernet regnskapsfører avsetninger for restruktureringer og rettslige krav når det eksisterer en juridisk eller selvpålagt forpliktelse som følge av tidligere hendelser, og det er sannsynlighetsovervekt for at forpliktelsen vil komme til oppgjør i form av overføring av økonomiske ressurser og forpliktelsen kan estimeres med tilstrekkelig grad av pålitelighet. Avsetning for restrukturingskostnader omfatter sluttvederlag til ansatte. Det avsettes ikke for fremtidige driftstap. Avsetninger vurderes ved hver balansedato og justeres for å reflektere oppdatert beste estimat.

I tilfeller hvor det foreligger flere forpliktelser av samme natur, fastsettes sannsynligheten for at forpliktelsene vil komme til oppgjør ved å vurdere forpliktelser av denne typen under ett. Det gjøres derfor en avsetning selv om sannsynligheten for oppgjør knyttet til det enkelte forholdet kan være lav.

Avsetninger måles til nåverdien av forventede utbetalinger for å innfri forpliktelsen. Det benyttes en estimert risikofri rente som diskonteringsrentefot som reflekterer nåværende markedsituasjon og risiko spesifikk for forpliktelsen.

Sluttvederlag

Sluttvederlag blir betalt når ansettelsesforhold avsluttes av konsernet før det normale tidspunktet for pensjonering eller når en ansatt frivillig aksepterer å slutte mot et slikt vederlag. Konsernet regnskapsfører sluttvederlag når det beviselig er forpliktet til enten å avslutte arbeidsforholdet til dagens arbeidstakere i henhold til en formell, detaljert plan som konsernet ikke kan trekke tilbake, eller til å gi sluttvederlag som følge av et tilbud som er gitt for å oppfordre til frivillig avgang. Sluttvederlag som forfaller mer enn 12 måneder etter balansedagen diskonteres til nåverdi.

LEVERANDØRGJELD OG ANDRE KORTSIKTIGE FORPLIKTELSE

Leverandørgjeld måles til virkelig verdi ved første gangs balanseføring. Ved senere måling vurderes leverandørgjelden til amortisert kost, fastsatt ved bruk av effektiv rente-metode.

INNSKUDD FRA OG GJELD TIL KUNDER OG KREDITTINSTITUSJONER

Innskudd fra og gjeld til kunder og kredittinstitusjoner er vurdert i all hovedsak til amortisert kost.

RENTEINTEKTER OG -KOSTNADER

Renteinntekter og -kostnader knyttet til eiendeler og forpliktelser som måles til amortisert kost resultatføres løpende basert på en effektiv rente-metode. For innskudd fra kunder og kredittinstitusjoner og gjeld til kredittinstitusjoner som føres til virkelig verdi kostnadsføres renteelementet som rentekostnad (nominell rente), mens øvrige verdiendringer klassifiseres som inntekter fra finansielle instrumenter til virkelig verdi over resultatet. Alle gebyrer knyttet til rentebærende innlån og utlån inngår i beregningen av effektiv rente og amortiseres dermed over forventet løpetid.

PROVISJONSINTEKTER OG -KOSTNADER

Provisjonsinntekter og -kostnader blir generelt periodisert i takt med at en tjeneste blir ytt. Gebyrer knyttet til rentebærende instrumenter blir ikke ført som provisjoner, men inngår i beregningen av effektiv rente og resultatføres tilsvarende. Honorarer for rådgivning opptjenes i samsvar med inngått rådgivningsavtale, som oftest etter hvert som tjenesten ytes. Det samme gjelder for løpende forvaltningstjenester. Honorar og gebyr ved omsetning eller formidling av finansielle instrumenter, eiendom eller andre investeringsobjekter som ikke genererer balanseposter i SpareBank 1 Gruppen konsernets regnskap, resultatføres når transaksjonen sluttføres.

INNTEKTER INKASSOVIRKSOMHET

Inkassosaker under utførelse vurderes i samsvar med prinsippet om løpende avregning. Denne metoden innebærer at inntektsføring skjer i den regnskapsperioden som inkassotjenesten ytes, i takt med fremdriften i inkassosaken. Vurderingen av opptjent inntekt på balansedagen er beregnet med utgangspunkt i en vurdering av inkassosakenes omløpshastighet, beregnet fullføringsgrad og faktiske salærinntekter siste seks måneder.

Salærinntekter blir inntektsført ved innbetaling på inkassosakene. Endring i balanseført verdi av inkassosaker under utførelse ligger i resultatregnskapet under regnskapslinjen «Andre inntekter». Balanseført verdi er regnskapsført som omløpsmidler på regnskapslinjen «Andre eiendeler».

INNTEKTER FRA UTBYTTE

Utbytte resultatføres når rett til å motta betaling oppstår.

HENDELSER ETTER BALANSEDAGEN

Regnskapet anses som godkjent for offentliggjøring når styret har behandlet regnskapet. Generalforsamlingen, representantskapet og regulerende myndigheter vil etter dette kunne nekte å godkjenne regnskapet, men ikke forandre dette.

Hendelser fram til regnskapet anses godkjent for offentliggjøring, og som vedrører forhold som allerede var kjent på balansedagen, vil inngå i informasjonsgrunnlaget for fastsettelsen av regnskapsestimater og således reflekteres fullt ut i regnskapet. Hendelser som vedrører forhold som ikke var kjent på balansedagen, vil bli opplyst om dersom de er vesentlige.

Regnskapet er avlagt etter en forutsetning om fortsatt drift. Denne forutsetningen var etter styrets oppfatning til stede på det tidspunkt regnskapet ble godkjent for fremleggelse.

AKSJEKAPITAL OG OVERKURS

Ordinære aksjer klassifiseres som egenkapital. Utgifter som knyttes direkte til utstedelse av nye aksjer eller opsjoner med fradrag av skatt, føres som reduksjon av mottatt vederlag i egenkapitalen.

UTBYTTE

Styrets forslag til utbytte fremgår av årsberetningen. Foreslått utbytte til morselskapets aksjonærer klassifiseres som egenkapital inntil det er endelig vedtatt av generalforsamlingen.

KONSERNBIDRAG

Konsernbidrag til datterselskap føres som økning av investering i datterselskap gitt at overføringen øker verdien av morselskapets aksjer i datterselskap. Foreslått ytt konsernbidrag klassifiseres som egenkapital inntil det er endelig vedtatt av generalforsamlingen.

NOTE 3 – KRITISKE ESTIMATER OG VURDERINGER VEDRØRENDE BRUK AV REGNSKAPSPRINSIPPER

Konsernet utarbeider estimater og gjør antakelser/forutsetninger knyttet til fremtiden. Estimater og skjønnsmessige vurderinger evalueres løpende og er basert på historisk erfaring og andre faktorer, inklusive forventninger om fremtidige hendelser som anses rimelig under nåværende omstendigheter. De regnskapsestimater som følger av dette vil per definisjon sjelden være fullt i samsvar med det endelige utfall. Estimater og antakelser/forutsetninger som representerer en betydelig risiko for vesentlige endringer i balanseført verdi på eiendeler og gjeld i løpet av neste regnskapsår, drøftes nedenfor.

VIRKELIG VERDI PÅ DERIVATER OG ANDRE FINANSIELLE INSTRUMENTER

Virkelig verdi på finansielle instrumenter som ikke handles i et aktivt marked fastsettes ved å benytte verdsettelsesteknikker. Konsernet vurderer og velger metoder og forutsetninger som så langt som mulig er basert på markedsforholdene på hver balansedag. For mange finansielle eiendeler klassifisert som tilgjengelig for salg, og som ikke omsettes i et aktivt marked, har konsernet benyttet neddiskonterte fremtidige kontantstrømmer som verdsettelsesmetode. Slike beregninger er beheftet med betydelig skjønn, og i vurderingen av hvorvidt virkelig verdi er lavere enn kostpris vurderer konsernet blant annet fremtidsutsikter i den aktuelle bransjen, selskapets finansielle posisjon, og teknologisk utvikling.

INVESTERINGSEIENDOMMER

Forsikringsselskapene i SpareBank 1 har store eiendomsplasseringer. Eiendommene er eiet i heleide aksjeselskaper som eier hver enkelt eiendom. Eiendommene verdivurderes individuelt ved bruk av selskapets interne verdsettelsesmodell ved å diskontere antatt framtidig kontantstrøm for den enkelte eiendom. Avkastningskravet som benyttes i diskonteringen tar hensyn til rentenivået, den generelle risikoen i eiendomsmarkedet og risiko som er spesifikk for den enkelte eiendom.

Parallelt med intern verdivurdering har det i 2016 blitt utført ekstern verdivurdering for utvalgte eiendommer i porteføljen for å avstemme markedsutviklingen i perioden. Utvalget er trukket tilfeldig av forhåndsdefinert antall eiendommer. Det er planen at utvalget for ekstern vurdering ruller over en periode på 3 år, dog med en viss overlap med halvårlig intervall for ekstern vurdering.

Eiendomsporteføljen vurderes til virkelig verdi på balansedagen. Virkelig verdi er det beløp den enkelte eiendom kan omsettes for i en transaksjon på armlengdes avstand mellom velinformerte, frivillige parter. I forbindelse med verdivurdering av eiendommene er effekten av latent skatt beregnet utenom verdivurderingsmodellen. Den latente skatten medfører ofte en rabatt i forhold til eiendomsverdien ved omsetning av slike selskap som eier eiendommer. Latent skatt er beregnet med 7 % av differansen mellom virkelig verdi og skattemessig verdi, redusert med bokført utsatt skatt i selskapsregnskapene for eiendommene. Nettoeffekten er behandlet som nedskrivning av verdien av i eiendomsselskapene.

Det vises for øvrig til note 30 Investeringseiendommer.

SENSITIVITET KNYTTET TIL EIENDOMMER

Eiendomsverdiene er spesielt sensitive til endringer i avkastningskravet. Holdes alt annet likt, vil en økning/reduksjon i avkastningskravet på 0,25 prosentpoeng redusere/øke verdiene med ca. 210 mill. kroner, eller ca. 3,6 %. Etter utløpet av eksisterende leieforhold skal lokalene reutleies til gjeldende markedsvilkår. Dersom netto leieinntekt reduseres/økes med 10 % ved reutleie, reduseres/økes markedsverdien med ca. 11 %. Dette tilsvarer en verdiendring på ca. 639 mill. kroner. En økt/reduert forventet arealledighet på 1 %, vil redusere/øke verdiene med 1,2 %, eller ca. 70 mill. kroner.

PENSJONER

Nåverdien av pensjonsforpliktelsene avhenger av flere ulike faktorer som er bestemt av en rekke aktuarmessige forutsetninger. Forutsetningene som benyttes ved beregning av netto pensjonskostnad (inntekt) inkluderer diskonteringsrenten. Endringer i disse forutsetningene vil påvirke balanseført verdi av pensjonsforpliktelsene.

Konsernet bestemmer egnet diskonteringsrente ved utgangen av hvert år. Dette er renten som skal brukes til å beregne nåverdien av fremtidige estimerte utgående kontantstrømmer som kreves for å gjøre opp pensjonsforpliktelsene. Ved fastsettelse av egnet diskonteringsrente har man fra 31. desember 2012 gått over til å benytte OMF renten (Obligasjoner med fortrinnsrett), da dette markedet anses for å være dypt nok. En del andre pensjonsforutsetninger er delvis basert på markedsbetingelser. Tilleggsinformasjon er gitt i note 35.

Eventuelle endringer knyttet til forventet lønnsvekst og diskonteringsrente med videre kan gi betydelig effekt på de innregnede pensjonsforpliktelser for egne ansatte. Vedlagt følger en tabell for sensitivitet på Sparebank 1 Gruppen konsern sin pensjonsforpliktelse:

Påvirkning på total pensjonsforpliktelse	Endring	Økning i	Reduksjon i
		pensjonsforpliktelse	pensjonsforpliktelse
Diskonteringsrente	0,50%	-6,05%	6,74%
Lønnsvekst	0,50%	2,37%	-2,21%
Pensjonsvekst	0,25%	2,50%	-2,42%
Forventet levetid	1 år	3,25%	-3,30%

Sensitivitetsanalysen over er basert på endring i en av forutsetningene, gitt at alle andre forutsetninger holdes konstante. I praksis vil dette neppe skje, og endringer i noen av forutsetningene kan samvariere. Sensitivitetsberegningen er utført ved bruk av samme metode som aktuarberegningen for beregning av pensjonsforpliktelsen i balansen.

Vektet gjennomsnittlig durasjon på pensjonsforpliktelsen er for SpareBank 1 Gruppen konsern på 14 år.

Forventet forfallsprofil på pensjonsforpliktelsene til konsernet som er forventet utbetalingstidspunkt følger følgende forfallsprofil:

NOK 1 000	Under 1 år	1-2 år	2-5 år	Mer enn 5 år	Sum
Forventet utbetaling av pensjonsforpliktelsen	0	2 792	29 836	920 282	952 910

En del andre pensjonsforutsetninger er delvis basert på markedsbetingelser. Tilleggsinformasjon er gitt i note 35.

ESTIMERT VERDIFALL FOR GOODWILL

Konsernet gjennomfører årlig tester for å vurdere verdifall på goodwill, jfr. note 32. Gjenvinnbart beløp på kontantgenererende enheter blir fastsatt ved beregning av neddiskonterte fremtidige kontantstrømmer. Beregningene krever at det brukes estimer, og at de er konsistente med markedsverdsettelsen av konsernet.

ESTIMATER KNYTTET TIL FORSIKRINGSMESSIGE AVSETNINGER INNEN LIVSFORSIKRING

Forsikringsmessige avsetninger i livsforsikring er basert på forventninger om levetid, dødelighet, uførhet, renter med videre. Endringer i slike forutsetninger vil påvirke størrelsen på forsikringsmessige avsetninger. Premiereserven er beregnet som kontantverdien av selskapets forpliktelse med fradrag for kontantverdien av framtidige premier. Grunnlagsrenten som benyttes ved beregning er den grunnlagsrenten som gjelder for den enkelte forsikring, og beregningen gjøres i tråd med forsikringsvirksomhetsreglene. Eventuelle endringer i grunnlagsrenten vil påvirke størrelsen på forpliktelsene.

Dødelighetsforutsetningene er i all hovedsak basert på fellesundersøkelser i Finans Norge, mens forutsetninger om uførhet i all hovedsak er basert på selskapets egne erfaringer.

For alle produkter er det erstatningsavsetninger som inkluderer både meldte (RBNS) og ikke meldte skader (IBNR). IBNR- og RBNS-avsetninger er beregnet etter statistiske metoder som er basert på selskapets egne erfaringer.

ESTIMATER KNYTTET TIL FORSIKRINGSMESSIGE AVSETNINGER INNEN SKADEFORSIKRING

Bruk av estimer ved beregning av forsikringstekniske avsetninger innen skadeforsikring gjelder i hovedsak erstatningsavsetninger. Forsikringsprodukter deles i hovedsak i to hovedgrupper; korthalet forretning og langhalet forretning. Inndelingen er basert på hvor lang tid det går fra et tap eller skade inntreffer til tapet eller skaden er meldt og deretter utbetalt og oppgjort. Langhalet forretning knytter seg primært til personskader.

Erstatningsavsetningen skal dekke forventede fremtidige erstatningsutbetalinger for skadetilfeller som på rapporteringstidspunktet er inntruffet, men ikke ferdig oppgjort. Dette inkluderer både meldte saker (RBNS – reported but not settled) og skader som er inntruffet, men ikke meldt (IBNR – incurred but not reported).

Medarbeiderne i Forsikringsoppgjør er ansvarlig for at avsetningene i forbindelse med rapporterte skadesaker registreres for hver skadesak i forsikringsdatasystemet. Utviklingen i erstatningsavsetningene for de rapporterte skader følges opp i oppgjørsavdelingene. Aktuar er ansvarlig for erstatningsavsetninger for skader som er inntruffet, men ikke meldt.

Beregning av erstatningsavsetningene er basert på bruk av erfaringsdata der en tar utgangspunkt i hvordan erstatningskostnadene utvikler seg over tid. Dette vil omfatte utviklingen i både avsetninger for meldte skader og for etteranmeldte skader. For å beregning av erstatningsavsetningen bygges det opp statistiske modeller basert på erfaringstall og informasjon om porteføljeutvikling.

SENSITIVITETSANALYSE AKTIVASIDEN I LIVSELSKAPET

Aktivasiden til SpareBank 1 Forsikring AS er stresstestet for å vise hvor mye eiers resultat påvirkes dersom følgende scenarier skulle inntreffe: Nedgang i aksjemarkedet på 20 %, renteoppgang på 1,5 % og nedgang i eiendomsmarkedet på 12 %. Disse stressfaktorene samsvarer med stressfaktorene i Stresstest II for tilsvarende risikoer. Stresstestscenariene er beregnet per 31. desember 2016.

Scenario	Sensitivitet	Verdifall i mill.kroner
Fall i aksjemarkedene	-20%	561
Stigende rentenivå	1,50%	397
Fall i eiendomsverdi	-12%	694
Vektet økning i kredittspreader	1,70%	801
Kronestyrkelse	12%	3

NOTE 4 – SEGMENTINFORMASJON

NOK 1 000	Livsforsikrings- virksomhet		Skadeforsikrings- virksomhet		Fondsforvaltning		Inkasso og factoringvirksomhet		Øvrig virksomhet		Konsernelimineringer		Sum	
	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015
Sum inntekter ¹⁾	8 198 258	6 611 264	5 162 943	4 929 838	341 614	356 269	371 912	330 059	2 898 943	1 866 161	-2 884 443	-1 856 624	14 089 227	12 236 967
Segmentresultat	504 920	296 555	1 447 059	1 279 380	84 599	95 993	100 863	89 723	2 765 718	1 731 091	-2 884 443	-1 878 766	2 018 716	1 613 976
Resultat etter skatt	404 057	307 316	1 138 841	939 491	60 606	68 587	75 808	63 369	2 326 223	1 347 790	-2 430 107	-1 410 538	1 575 429	1 316 014
Minoritetens andel av resultat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-1 981	-2 217	-1 981	-2 217
Eiendeler pr. segment	47 095 744	40 762 438	12 499 495	13 899 281	348 246	364 233	2 620 966	2 302 114	8 648 691	8 451 640	-8 118 038	-7 758 457	63 095 105	58 021 249
Sum forpliktelser ²⁾	43 124 512	36 588 670	7 892 602	8 925 300	133 882	144 881	1 971 035	1 732 807	4 208 934	3 842 896	-1 932 850	-1 888 855	55 398 115	49 345 699

¹⁾ Kostnader relatert direkte til inntekten er inkludert

²⁾ Sum forpliktelser pr 31.12.2015 er omarbeidet for å vise sammenlignbare tall.

Virksomhetsområdene til konsernet er fordelt etter livsforsikringsvirksomhet, skadeforsikringsvirksomhet, fondsforvaltning, inkasso- og factoringvirksomhet og øvrig virksomhet. Konsernet har ingen sekundærsegmentrapportering. Dette er konsistent med den interne rapporteringen. Driftssegmenter i noten rapporteres annerledes enn i styrets årsberetning. I styrets årsberetning rapporteres segmentene på samme måte som ved intern rapportering til styret. Dette skyldes at det er enkelte enheter som ikke omarbeider sine tall til IFRS før de rapporteres internt. I segmentnoten rapporteres disse segmentene slik de regnskapsføres etter IFRS.

NOTE 5 – SOLVENS II

SpareBank 1 Gruppen konsern er et sammensatt finanskonsern med datterselskaper innenfor livsforsikring, skadeforsikring, fondsforvaltning, inkasso, fordringsforvaltning og factoring. Samlet sett står forsikringsvirksomheten for mer enn 90 % av SpareBank 1 Gruppens konserns sine samlede inntekter, verdiskaping og balanse på konsolidert nivå. SpareBank 1 Gruppen konsern er med denne virksomhetssammensetningen definert som et forsikringsdominert konsern.

Solvens II trådte i kraft 1 januar 2016. I SpareBank 1 Gruppen konsern er selskapene SpareBank 1 Gruppen AS, SpareBank 1 Forsikring AS, og SpareBank 1 Skadeforsikring AS direkte underlagt Solvens II-forskriften. SpareBank 1 Gruppen AS rapporterer etter Solvens II konsolidert for konsernet. Solvenskapitalkravet beregnes ved bruk av standardmetoden i henhold til Solvens II forskriften. Øvrige datterselskap, ODIN Forvaltning AS, og SpareBank 1 Gruppen Finans AS tas med i konsernets solvenskapital med ansvarlig kapital og kapitalkrav.

I Solvens II-balansen verdsettes alle eiendeler og forpliktelser til markedsverdi. Dette medfører vesentlige endringer, sammenlignet med regnskapsregelverket, med hensyn til hvordan forpliktelser i SpareBank 1 Forsikring AS og SpareBank 1 Skadeforsikring AS verdsettes. For eiendeler er de vesentligste endringer knyttet til at hold-til-forfall obligasjoner verdsettes til markedsverdi, og at verdien av goodwill og immaterielle eiendeler ikke inngår i Solvens II-balansen. Forpliktelsene blir verdsatt etter markedsbaserte metoder, hvilket medfører økt kompleksitet særskilt i SpareBank 1 Forsikring AS. Blant annet inngår alle inn-, og utgående kontantstrømmer innenfor kontraktens grense til verdsettelse av forpliktelsene. Forpliktelsene diskonteres til nåverdi etter en definert markedsbasert rentebane. De forsikringstekniske avsetningene utgjør en dominerende andel av balansen, og selv små relative endringer i størrelsen på avsetningene kan gi store endringer i den tilgjengelige kapitalen og dermed den samlede solvensposisjonen under Solvens II. Solvenskapitalen etter Solvens II vil derfor være vesentlig forskjellig fra bokførte balanseverdier etter IFRS.

I henhold til Solvens II-forskriften deles solvenskapitalen inn i tre kapitalgrupper. Kapitalgruppe 1 består av innskutt og opptjent egenkapital, avstemmingsreserve og årsresultat. Solvenskapitalen er justert for fremtidig utbetaling av utbytte. Kapitalgruppe 2 består av ansvarlig lån, naturskadefondet, og risikoutjevningfond. SpareBank 1 Gruppen har per dags dato ikke kapital i gruppe 3.

Solvenskapital

Solvenskapital per 31.12.16	SB1G konsolidert				
	Total	Tier 1 ubegrenset	Tier 1 begrenset	Tier 2	Tier 3
MNOK					
Innskutt egenkapital	2 400	2 400			
Annen opptjent egenkapital	5 287	5 287			
Ansvarlige lån	1 285			1 285	
Risikoutjevningfond	24			24	
Avsetning til naturskadefondet	832			832	
Avstemmingsreserve	1 251	1 251			
Solvenskapital	11 080	8 938		2 141	

Solvenskapitalkrav og solvensmargin

Solvenskapitalkravet er beregnet konsolidert for selskapene underlagt Solvens II. Estimerte markedsverdier stresses ved forhåndsdefinerte stress etter standardmetoden.

NOTE 6 - FINANSIELL RISIKOSTYRING

RAPPORTERING AV FINANSIELLE RISIKOFORHOLD

Noten gir en beskrivelse av arbeidet med risikostyring i SpareBank 1 Gruppen. I denne noten redegjøres det for:

- Målsetting og strategi for styring og kontroll av konsernets risiko
- Organisering av risikostyringsfunksjonen, og etablerte policydokumenter
- SpareBank 1 Gruppen materielle risikoeksponeringer
- Oppfølging og styring av risikofaktorer
- Regulatoriske endringer innen finansiell risikostyring og kapitaldekning

MÅLSETTING OG STRATEGI FOR STYRING OG KONTROLL AV KONSERNETS RISIKO

Målsettingen med risikostyring er å støtte opp under konsernets overordnede mål slik de er beskrevet i konsernets strategidokument. I tillegg skal risikostyring også bidra til trygghet for kunden, samt bidra til høyest mulig avkastning for eier innenfor en akseptabel risikotoleranse. Videre er det et mål å minimere den operasjonelle risikoen, og ha god forståelse for den risiko konsernet er eksponert mot, og dermed være i stand til å vurdere om risikoeksponeringen er rimelig i forhold til kjernekapital/solvenskapital.

Risikostyringen skal med andre ord bidra til å sikre at SpareBank 1 Gruppen til enhver tid har en tilstrekkelig og optimal kapitalisering for å nå forretningsmessige målsetninger, og sikre videre drift. Risikostyringen skal sikre finansiell stabilitet og forsvarlig formuesforvaltning.

Konsernets kapitalbehov skal til enhver tid vurderes opp mot etablert strategi, forretningsmessige målsetninger og KPI'er. Sentrale prosesser for dette er ORSA/ICAAP-, og konsernets strategiprosesser.

Risikostyringen skal sikre finansiell stabilitet og forsvarlig formuesforvaltning. Dette skal oppnås gjennom:

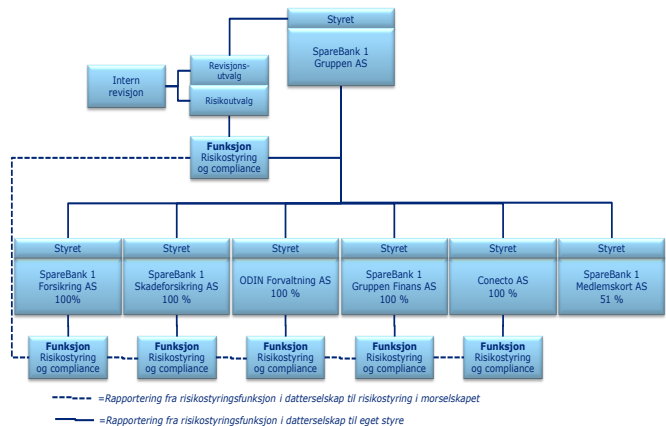
- En moderat risikoprofil
- En sterk risikokultur som kjennetegnes av høy bevissthet om risikostyring
- Tilstrebelse av en optimal kapitalallokering innenfor vedtatt forretningsstrategi
- Utnyttelse av synergi- og diversifiseringseffekter
- Et tilstrekkelig nivå på kjernekapital ut fra valgt risikoprofil
- Til enhver tid å oppfylle myndighetspålagte kapital og solvenskrav

ORGANISERING AV RISIKOSTYRINGSFUNKSJONEN

SpareBank 1 Gruppen praktiserer en konsernstyrt styringsmodell for risikostyring og compliance. Forholdet og ansvarsdeling mellom morselskap og datterselskap er regulert i gjeldende policydokumenter for risikostyring godkjent av konsernets styre.

Risikostyringsansvarlige i datterselskap rapporterer hvert kvartal risikoprofil, og kapitalstatus til risikostyringsavdelingen i SpareBank 1 Gruppen AS. Rapporteringen danner grunnlag for informasjon som inngår i den kvartalsvise risikorapporten til konsernets styre. Tilsvarende gjennomføres det compliance-rapportering hvert kvartal med rapportering til konsernets styre.

Risikostyringsfunksjonen i SpareBank 1 Gruppen AS rapporterer til styret i morselskapet, mens risikostyringsfunksjon i datterselskapene rapporterer til eget styre og ledelse, parallelt med at de rapporterer til risikostyringsfunksjonen i morselskapet. I figuren nedenfor vises de overordnede rapporteringslinjer for risikostyringsfunksjonen mellom morselskap og datterselskap.

Styret i SpareBank 1 Gruppen AS er ansvarlig for den samlede utforming av konsernets risikostyring. Ansvar for den samlede risikostyringen i konsernet er organisatorisk lagt til konserndirektør for risikostyring og compliance. Stillingen er direkte underlagt administrerende direktør. Risikostyringsfunksjonen i morselskapet har det operative ansvaret for utforming av konsernets risikostyring. Risikostyringsfunksjonen er ansvarlig for å sikre konsistent og helhetlig risikostyring på tvers av konsernets virksomheter.

Kontrollkomiteen

Komiteen skal føre tilsyn med at SpareBank 1 Gruppen virker på en hensiktsmessig og betryggende måte i samsvar med lover og forskrifter, vedtekter, retningslinjer fastsatt av representantskap og generalforsamling, samt pålegg fra Finanstilsynet. Kontrollkomiteen ble avviklet etter avholdt generalforsamling i 2016.

Revisjons- og risikoutvalgene

Revisjons- og risikoutvalgene har som formål å fungere som et forberedende organ for konsernstyret i saker som vedrører overvåking av finansiell informasjon og konsernets internkontroll og risikohåndtering.

POLICYBESTEMMELSER

Styregodkjente policydokumenter på konsernnivå danner et grunnlag for datterselskapenes utforming og rammer for risikostyring. Det er i dag etablert policybestemmelser på konsernnivå på følgende områder:

- Policy risikostyring og internkontroll
- Policy for internkontroll
- Policy for styring og kontroll av operasjonell risiko
- Policy for styring og kontroll av compliancerisiko
- Policy for risikotoleranse og kapitalmål
- Policy for egenvurdering av risiko og kapitalbehov
- Policy for risikostyrt lønnsomhet
- Policy for likviditetsstyring og finansiering
- Policy for utkontraktering
- Beredskapsplan for oppfølging av mål for solvensmargin og likviditetsstyring

På datterselskapsnivå er det etablert tilsvarende policyer som støtter opp under konsernets policy og retningslinjer. I SpareBank 1 Forsikring AS er det etablert policy for markeds- og motpartsrisiko og policy for forsikringsrisiko i tillegg. Policydokumentene er gjenstand for årlig revidering, og ble senest godkjent av styret i SpareBank 1 Gruppen AS i desember 2015.

SPAREBANK1 GRUPPENS MATERIELLE RISIKOEKSPONERINGER

SpareBank 1 Gruppen er et forsikringsdominert finanskonsern. Finansiell risiko oppstår som følge av usikkerhet knyttet til måloppnåelsen i ordinær drift av konsernets selskaper. Konsernets største eksponeringer er naturlig nok knyttet til livsforsikrings- og skadeforsikringsvirksomheten. Risiko knyttet til forsikringsvirksomhetene oppstår som følge av usikkerhet knyttet til hyppighet og størrelse på utbetalinger sett i forhold til selskapenes inntekter. Forsikringspremien investeres for å gi avkastning, og skaper dermed i tillegg en finansiell eksponering mot markedsrisiko. Samtidig vil hendelser knyttet til operasjonelle og strategiske risikoer, med mulige negative konsekvenser for konsernets omdømme potensielt være risikoer iboende i konsernets virksomhet.

Nedenfor beskrives de risikoeksponeringer som SpareBank 1 Gruppen anser som materielle, og som er omfattet av konsernets risikostyring.

Markedsrisiko

Risiko for verdiendringer i markedspriser, eller volatiliteten i markedspriser, som avviker fra forventede verdier. Konsernet deler markedsrisikoen opp i følgende kategorier:

- Risiko knyttet til garantert avkastning (liv)
- Renterisiko
- Aksjerisiko
- Spreadrisiko
- Eiendomsrisiko
- Valutarisiko

Motparts-/kredittrisiko

Risikoen for at konsernets låntakere, mellomledd og reassurandører ikke klarer å innfri sine forpliktelser. Motpartsrisiko omfatter misligholds- og oppgjørssisiko. Risikoen kan oppstå hos utstedere av verdipapirer/obligasjoner, øvrige utlån, motparter i reassurans- og derivatkontrakter, bankinnskudd, og forfalte men ikke betalte premier.

En relatert, men annen type risiko klassifisert som markedsrisiko er spreadrisiko. Denne risikoen refererer til risikoen for tap som følge av bevegelser i markedspriser eller spread på kredittrisiko.

Konsentrasjonsrisiko

Konsentrasjonsrisiko defineres som risikoen for økte tap som følge av ikke tilstrekkelig diversifiserte porteføljer og/ eller forpliktelser. Konsentrasjonsrisiko kan oppstå som følge av investeringer i et geografisk område, industri og bransje, eller betydelige individuelle investeringer. Samtidig kan konsentrasjonsrisiko oppstå i produkter knyttet til tegnet forretning i geografiske områder, kontraktstype, produkt, eller konsentrasjon av den underliggende risikoen.

Forsikringsrisiko

SpareBank 1 Forsikring AS og SpareBank 1 Skadeforsikring AS er eksponert mot forsikringsrisiko. Risikoen oppstår som følge av en endring i verdier grunnet et avvik mellom de faktiske og de forventede forsikringskrav og utbetalinger på forsikringskontraktene (inkludert kostnader).

Forsikringsrisiko inndeles i skade-, helse-, og livsforsikringsrisiko. Innen hver kategori skilles det mellom reserve- og premierisiko. Reserveringsrisiko omfatter krav som har oppstått, og inkluderer Reported But Not Settled (RBNS), Reported But Not Enough Settled (RBNES), Incurred But Not Reported (IBNR) og Incurred But Not Enough Reported (IBNER), og oppstår som følge av at utbetalingene er høyere enn forventet, tidspunktene for utbetaling avviker fra forventet, og frekvensen av utbetalinger er høyere enn forventet. Premierisiko relaterer seg kun til fremtidige utbetalinger, og oppstår som følge av at fremtidig krav forventes å bli høyere enn forventet, tidspunktene for

utbetaling avviker fra forventet, og frekvensen av utbetalinger er høyere enn forventet.

Operasjonell risiko

Risiko for verdiendringer som følge av faktiske tap, inntruffet som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser, svikt hos mennesker og i systemer, eller eksterne hendelser. Operasjonell risiko er også knyttet til øvrige risikokategorier hvor hendelser som medfører operasjonelle tap kan være oppstått som følge av andre hendelser som resulterer i operasjonelle tap.

Likviditetsrisiko

Risikoen kan oppstå som følge av manglende mulighet til å omsette investeringer raskt nok for forhindre eller minimere tap. Videre kan risikoen også oppstå grunnet manglende likviditet i eiendeler som holdes for å møte fremtidige utbetalinger, og at det holdes kapital på for lave verdier til å foreta utbetalinger.

Forretningsrisiko

Risiko for tap som følge av uventede endringer i juridiske rammebetingelser, endringer i eksterne politiske, økonomiske og sosiale forhold.

Strategisk risiko

Risiko for tap som følge av manglende evne til å implementere forretningsplaner, feilvalgte strategiske beslutninger, manglende allokering av ressurser, eller tilpasninger av forretningen til endringer i markedet. Strategisk risiko ligger i hovedsak i morselskapet, men må adresseres på datterselskapsnivå.

Omdømmerisiko

Omdømmerisiko er en form for forretningsrisiko. Risikoen for tap oppstår som følge av vedvarende negativ publisitet omkring virksomhetens forretningspraksis, uavhengig av hvorvidt den negative publisiteten er korrekt eller ikke, og som da kan medføre manglende tillit til virksomhetens integritet. Tap av omdømme kan medføre svikt i inntjening og kapitaltilgang på grunn av sviktende tillit og omdømme i markedet, det vil si hos kunder, motparter, aksjeeiere og myndigheter.

Juridisk risiko

Risiko for tap som følge av at rettsvister og domsavsigelser som går mot etablert forretningspraksis, eller utformede kontrakter som ikke kan gjøres gjeldende slik at dette medfører tap og økte kostnader for konsernets aktiviteter.

Compliance risiko

Risiko for tap knyttet til juridiske eller regulatoriske sanksjoner, eller tap av omdømme, som et resultat av at konsernet ikke opererer i samsvar med lover, reguleringer, regler og interne retningslinjer.

STRATEGI KNYTTET TIL BRUKEN AV FINANSIELLE INSTRUMENTER

Konsernet benytter finansielle instrumenter aktivt for å ta posisjoner og for å redusere risiko. Bruken av finansielle instrumenter er begrenset til instrumenter hvis risiko og markedsverdi lar seg måle og overvåke innenfor konsernets systemer for risikostyring og lønnsomhetsmåling. Derivater som ikke omsettes i et aktivt marked benyttes bare for sikringsformål, eller dersom det ønskes fysisk oppgjør i underliggende eiendel/forpliktelse.

KAPITALSTYRING

Styret i SpareBank 1 Gruppen AS har vedtatt policy for risikostyring og internkontroll, policy for likviditetsstyring og finansiering, policy for risikjustert lønnsomhet, og policy for risikotoleranse og kapitalmål. Det er utarbeidet strategi, policy og rammer knyttet til de enkelte risikofaktorene i de enkelte juridiske enheter. Det foretas i tillegg strategiske beslutninger knyttet til aktivaallokering i det enkelte selskap.

Kapitalbehov

SpareBank 1 Gruppen AS beregner kapitalbehovet for konsernet basert på de ulike risikokategoriene. Risikjustert kapitalbehov beregnes for hvert datterselskap og for konsernet konsolidert. Statistiske metoder og faglige vurderinger, samt noe skjønn, er lagt til grunn i beregningene. Beregningene vurderes, og sammenlignes opp mot standard metode beregninger i henhold til Solvens II regelverket. Det er lite sannsynlig at alle tapshendelser inntreffer samtidig, og det oppstår derfor diversifiseringseffekter når alle risikokategoriene vurderes samlet. Risikokapital skal dekke de uventede tapene og skal for alle risikokategorier tilsvare 99,5 % av mulige tap med en tidshorison på et år. Konsernet beregner også risikjustert lønnsomhet per selskap, og per produktgruppe i forsikringsvirksomheten.

SpareBank 1 Gruppen må ha tilstrekkelig kapital for å dekke uventede tap. SpareBank 1 Gruppen AS, SpareBank 1 Forsikring AS, og SpareBank 1 Skadeforsikring AS er underlagt Solvens II, og rapporterer solvensmargin i henhold til dette regelverket. SpareBank 1 Gruppen Finans AS, og ODIN Forvaltning AS er underlagt forskrift om kapitalkrav for forretningsbanker, sparebanker, finansieringsforetak, holdingselskaper i finanskonsern, verdipapirforetak og forvaltningsselskaper for verdipapirfond mv. (kapitalkravsforskriften). Policy for likviditetsstyring og finansiering, policy for risikjustert lønnsomhet, og policy for risikotoleranse og kapitalmål bidrar til å sikre at SpareBank 1 Gruppen har et egenkapitalnivå som er optimalt i forhold til definert risikotoleranse, risikoprofil og omfang av virksomheten.

SpareBank 1 Gruppen benytter risikjustert lønnsomhet som ett av flere økonomiske styringsparametere. Hvert kvartal blir risikjustert avkastning rapportert for konsernet samlet og per datterselskap.

OPPFØLGING OG STYRING AV RISIKOFAKTORER

Markedsrisiko

Den konsoliderte markedsrisikoen i konsernet måles og rapporteres kvartalsvis til styret i SpareBank 1 Gruppen AS. Beregningen er basert på standard metode etter Solvens II, som er en standardisert Value at Risk (VaR)-modell. Samme modell benyttes konsistent til beregning av markedsrisiko i SpareBank 1 Gruppen konsern.

Tabellen nedenfor viser netto markedsrisiko (det vil si etter tapsabsorberende evne fra SpareBank 1 Forsikring AS).

Beregningene er basert på tall per 31.12.15 og foreløpige tall per 31.12.16.

Markedsrisiko 99,5 % MNOK	2016	2015
Renterisiko	165	493
Aksjerisiko	1 422	1 435
Eiendomsrisiko	1 076	1 079
Spread	1 353	1 330
Valutarisiko	21	247
Konsentrasjonsrisiko	0	0
Diversifiseringseffekt	-523	-796
Sum Markedsrisiko	3 515	3 788

I tabellen nedenfor er de ulike stressfaktorene som er benyttet beskrevet.

Risiko	Stressfaktor	
Markedsrisiko	Type 1 aksjer	37,56 % per 31.12.16 (stresses med 39 % med justeringsfaktor inntil 10 % beregnet ut i fra EIOPA-indeks)
	Type 2 aksjer	47,56 % per 31.12.16 (stresses med 49 % med justeringsfaktor inntil 10 % beregnet ut i fra EIOPA-indeks)
	Renter	Relativ endring i rentekurve Den relative endringen avtal med økende løpetid Beregnes samlet av obligasjonene og forpliktelsene
	Eiendom	25 % av markedsverdi
	Valuta	25% netto eksponering
	Kreditt	Faktor avhengig av rating Beregnes av obligasjoner (inklusive obligasjoner holdt til forfall)
	Konsentrasjon	Faktor avhengig av rating

Renterisiko

Renterisiko er risikoen for tap som oppstår ved endringer i rentenivået. Risikoen oppstår hovedsakelig som følge av investering i rentepapirer, fra fastrenteutlån, ved funding i

fastrentepapirer, samt ved derivatbruk. Renterisiko beregnes etter Solvens II standard metode.

Sensitivitetsanalyse markedsrisiko knyttet til renterisiko

SpareBank 1 Gruppen er eksponert mot markedsrisiko knyttet til renterisiko. Renterisikoen er i hovedsak knyttet til investeringsporteføljene i SpareBank 1 Forsikring AS og SpareBank 1 Skadeforsikring AS. Nedenfor gjengis en sensitivitetsanalyse per enhet knyttet til renterisiko.

Parameter	SpareBank 1 Gruppen AS	SpareBank 1 Skadeforsikring AS	SpareBank 1 Forsikring AS	SpareBank 1 Gruppen Finans AS	Totalt
Resultatendring i MNOK før skatt					
1 % poeng økning i rentenivået	-19	-	-244	6	-257
1 % poeng reduksjon i rentenivået	19	-	244	-6	257

Tabellen over er et anslag på forventet resultat effekt ved en umiddelbar renteendring, før fordeling av resultat mellom eier og kunde i SpareBank 1 Forsikring AS. Tabellen er utarbeidet i forbindelse med intern risikoppfølging i SpareBank 1 Gruppen AS. Beregningene er basert på verdiendring og endring i cash flow første år på sertifikat- og obligasjonsporteføljer i SpareBank 1 Forsikring AS og SpareBank 1 Skadeforsikring AS. For SpareBank 1 Gruppen AS og SpareBank 1 Gruppen Finans AS er resultat effekten knyttet til netto rentebærende gjeld.

Spreadrisiko

Spreadrisiko er risikoen for endringer i markedsverdi av obligasjoner og engasjementer som følge av generelle endringer i kredittspreader. Spreadrisiko beregnes etter Solvens II standard metode.

Aksjerisiko

Aksjerisiko på verdipapirer er risikoen for tap som oppstår ved endringer i verdien på aksjer og andre egenkapitalinstrumenter som konsernet har investert i. I den kvartalsvise risikorapportering benyttes standard metode Solvens II til å estimere risikoen. I konsernets ORSA benyttes en inndeling i norske-, og utenlandske aksjer, samt fremvoksende markeder. Aksjerisiko beregnes basert på historiske data fra 1998 frem til 31.12.16.

Valutarisiko

Valutakursrisiko er risikoen for tap som har bakgrunn i endringer i valutakurser. Konsernet måler valutarisikoen ut fra nettoposisjoner i de ulike valutaene.

På selskapsnivå er det etablert retningslinjer som gir føringer for at valutarisiko i størst mulig grad skal unngås. Dette gjøres gjennom bruk av sikringsforretninger.

Risiko knyttet til eiendom

SpareBank 1 Gruppen har en betydelig eiendomseksponering i både SpareBank 1 Forsikring AS og SpareBank 1 Skadeforsikring AS. Eiendomsporteføljen er en del av den løpende aktivaallokeringen i selskapene, hvor målet er å oppnå en høyest mulig avkastning på eksponeringen. I SpareBank 1 Forsikring AS ligger ansvaret for forvaltningen i en egen eiendomsavdeling. I SpareBank 1 Skadeforsikring AS er forvaltningen av eiendommene i sin helhet satt ut til eksterne forvaltere.

Konsernets eiendommer er utsatt for risiko ved endringer i eiendomsmarkedet. Eiendomsporteføljens verdi er påvirket av mange faktorer, herunder den lokale økonomiske utviklingen, eiendommenes beliggenhet, leietakers kredittverdighet, oppfølging av vedlikehold og konkurranse i det lokale eiendomsmarkedet.

Det henvises for øvrig til note 3 for informasjon om sensitivitet og note 29 for informasjon om eksponeringen.

Det henvises for øvrig til note 7 og 8 for ytterligere informasjon om markedsrisikoen i SpareBank 1 Gruppen.

Motparts- og kredittrisiko

Konsernets kredittrisiko er først og fremst knyttet til SpareBank 1 Forsikring AS og SpareBank 1 Skadeforsikring AS, samt innenfor virksomheten i SpareBank 1 Gruppen Finans AS som har kredittrisiko på utlån til og fordringer fra kunder og kredittinstitusjoner.

Kredittrisiko i SpareBank 1 Forsikring AS og SpareBank 1 Skadeforsikring AS er relatert til pengemarkedsplasseringer (obligasjoner og sertifikater) og reassuransé. Kredittrisikoen for disse plasseringene estimeres implisitt i estimeringen av spreadrisiko.

Styrene i disse selskapene har vedtatt rammer for de ulike verdipapirutstederne. I tillegg er det fastlagt minimumsnivå for kredittratingen innenfor de ulike utstedergruppene. Det er gitt detaljerte regler vedrørende tillatt risikonivå på plasseringene i eget mandat til eksterne forvaltere.

Vedlagt oversikt over de 15 største eksponeringene mot utstedere.

Største utsteder SpareBank 1 Gruppen konsern per 31.12.16

Utsteder	Markedsverdi	Andel av samlet portefølje
Beløp i MNOK	i	
Oslo Kommune	776	2,8 %
SpareBank 1 Boligkreditt	713	2,6 %
Norske stat	678	2,5 %

Eika Boligkreditt AS	675	2,5 %
Nordea Eiendoms-kreditt AS	608	2,2 %
DNB Boligkreditt AS	567	2,1 %
SpareBank 1 SMN	448	1,6 %
Gjensidige Bank	435	1,6 %
Sparebanken Sør	391	1,4 %
SpareBank 1 Næringskreditt AS	352	1,3 %
Statnett SF	342	1,3 %
Leaseplan Corp. NV	333	1,2 %
Sparebanken Sør Boligkreditt AS	325	1,2 %
SSB Boligkreditt AS	308	1,1 %
Nordea Bank AB	307	1,1 %

Det henvises for øvrig til note 12, 13, og 14 for ytterligere informasjon om kredittrisikoen i SpareBank 1 Gruppen.

Konsentrasjonsrisiko

Det vurderes å være liten konsentrasjonsrisiko i konsernet. Forsikringsporteføljen i SpareBank 1 Skadeforsikring AS anses å være relativt veldiversifisert gjennom et stort antall kunder, at forsikringene tegnes i ulike geografiske områder og flere ulike produkter. En konsentrasjonsrisiko i skadeforsikring er eksponering mot naturkatastrofer, men i Norge er denne svært begrenset gjennom deltakelse i Norsk Naturskadepool. Forsikringsbestanden i SpareBank 1 Forsikring AS er godt diversifisert med hensyn på forsikringsrisiko. Den består i hovedsak av individuelle forsikringer og gruppeforsikringer der forsikringsrisikoen ikke er konsentrert. Det er konsentrasjonsrisiko knyttet til livselskapets investeringsportefølje, i hovedsak mot finanssektoren. Øvrige selskaper er fra et konsernperspektiv i beskjeden grad eksponert mot konsentrasjonsrisiko.

Likviditetsrisiko

Konsernets likviditetsstyring tar utgangspunkt i en overordnet likviditetsstrategi som blir gjennomgått og vedtatt av styret minimum årlig. Hvert datterselskap har tilsvarende likviditetsstrategi, med tilhørende styrebehandling. Likviditetsrisikoen reduseres gjennom spredning av innlånskilder, instrumenter og løpetider. Det er etablert en konsernkontoordning i SpareBank 1 Gruppen som er med på å redusere likviditetsrisikoen. Likviditetsrisikoen i SpareBank 1 Gruppen er i hovedsak knyttet til morselskapet, og vurderes som lav til moderat.

Retningslinjer for likviditetsstyring er gjenstand for årlig oppdatering. Beredskapsplan for oppfølging av mål for solvensmargin og likviditetsstyring søker å synliggjøre den overordnede likviditetsstyring i konsernet, samt å identifisere og forklare hendelser som kan inntreffe og legge planer for å møte disse hendelsene. Beredskapsplanen gir også en klar beskrivelse

av ansvarsfordeling. Hendelser som kan gi likviditetseffekter kan blant andre være:

- Identifiserte tap i datterselskaper som innebærer behov for kapitaltilførsel
- Likviditetsbuffere under målsatt nivå
- Tilbakekallelse av ukommiterte kredittlinjer

Kravet vedrørende den daglige likviditetsstyringen er at morselskapet til enhver tid har en likviditetsbuffer på 150 mill. kroner. Likviditetsbufferen skal bestå av bankinnskudd og omsettelige verdipapirer som er gjenstand for kontinuerlig omsetning. I tillegg kan likviditetsbufferen bestå av kommitterte kredittfasiliteter. Likviditetsbufferen oversteg 150 mill. kroner per 31. desember 2016.

CFO har ansvar for å følge opp at likviditetsbuffer ligger innenfor målsatt nivå. Dersom likviditetsbufferen ligger mer enn 20 % under målsatt nivå skal det rapporteres til administrerende direktør i SpareBank 1 Gruppen AS. Det skal lages en plan for hvordan man så raskt som mulig kan komme opp på målsatt nivå for likviditetsbufferen. Denne planen skal legges fram for allianseledelsen. Kravene i henhold til retningslinjene har vært overholdt i perioden, og likviditetssituasjonen i morselskapet anses som god.

SpareBank 1 Gruppen har etablert et tett samarbeid med SpareBank 1-bankene på fundingsiden. Gjennom et slikt samarbeid vil sannsynligheten for å løse eventuelle likviditetsutfordringer øke vesentlig.

Det henvises for øvrig til note 15 for ytterligere informasjon om likviditets- og oppgjørskrisikoen i SpareBank 1 Gruppen.

KONSERNETS FORSIKRINGSVIRKSOMHET

Da SpareBank 1 Gruppen er et forsikringsdominert finanskonsern gis det under en mer utfyllende beskrivelse av konsernets risikostyring innen skadeforsikring og livsforsikring.

SPAREBANK 1 SKADEFORSIKRING AS

SpareBank 1 Skadeforsikring AS er gjennom sin virksomhet eksponert mot finansiell-, forsikrings-, operasjonell og forretningsrisiko.

Risikostyringen i SpareBank 1 Skadeforsikring AS skal støtte opp under selskapets overordnede mål å bidra til trygghet for kunden, samt høyest mulig avkastning for eier innenfor et akseptabelt risikonivå. Risikonivået skal stå i samsvar med styrets risikoappetitt. Risikostyringen skal sikre finansiell stabilitet i tillegg til å utøve en forsvarlig kapitalforvaltning.

Selskapet har etablert policydokumenter der risikostyringen står sentralt. Policydokumentene omfatter strategier, organisering, fullmakter, ansvar, risikorammer, overvåking, kontroll og rapportering. Samtlige dokumenter behandles årlig av styret.

Risikostyringsfunksjonen ivaretas av avdelingen Risk Management med ansvar for overvåking og oppfølging av finansiell risiko, rapportering og compliance. Risikostyringen skal med andre ord bidra til å sikre at etablerte handlingsregler er i overensstemmelse med selskapets risikotoleranse. God risikostyring innebærer styring og kontroll av risikobildet i alle prosesser og ledd i virksomheten.

Forsikringsrisiko

Risikoen i en enkelt forsikringskontrakt er sannsynligheten for at den forsikrede hendelse inntreffer og usikkerheten i forhold til størrelsen av det påfølgende erstatningsbeløpet. Det ligger i forsikringskontraktens natur at risikoen er tilfeldig og derfor må estimeres.

For en portefølje av forsikringskontrakter hvor det benyttes sannsynlighetsteori ved beregning av pris og forsikringstekniske avsetninger, er den største risiko selskapet står overfor i forbindelse med forsikringskontrakter at de faktiske erstatningsbeløpene overstiger de beløp som er avsatt til å dekke erstatningene. Forsikringshendelser rammer tilfeldig, og de observerte antall hendelser og erstatningsbeløp vil som en naturlig følge av dette variere fra år til år i forhold til det nivå som er beregnet ved statistiske teknikker.

Erfaringsmessig viser det seg at jo større en portefølje av ensartede forsikringskontrakter er, desto mindre vil det forventede resultatet variere. En mer diversifisert portefølje vil ha mindre sannsynlighet for påvirkning fra endringer i en delportefølje. Konsernets tegningsstrategi er utformet med sikte på spredning mellom ulike typer forsikringsrisiko, samt for å oppnå en tilstrekkelig stor forsikringsbestand innenfor hver bransje, slik at variabiliteten i det forventede resultatet reduseres. Reassuranse benyttes for å utjevne konsernets risiko overfor større skader.

Markedsrisiko

Investeringsstrategien beskriver selskapets ønskede risikoprofil, og setter begrensninger som er tilpasset konsernets risikotoleranse. Markedsrisiko vurderes derfor løpende i forhold til konsernets risikokapital, og overvåkes av stresstester som er basert på bestemmelsene i Solvens II regelverket i tillegg til konsernets egne risikomodeller. SpareBank 1 Skadeforsikring AS benytter som hovedregel ikke valutainstrumenter, men gjør unntak for sikring av underliggende plasseringer. Utenlandske plasseringer er i størst mulig grad sikret mot valutasingninger. Konsernets allokering mellom forskjellige

investeringsinstrumenter har vært stabil gjennom året. SpareBank 1 Skadeforsikring AS sin eksponering i aksjer er begrenset i forhold til konsernets soliditet. Konsernets totale eksponering for markedsrisiko vurderes som moderat, sett i forhold til selskapets totale bufferkapital.

Likviditetsrisiko

Hovedtyngden av SpareBank 1 Skadeforsikring AS sin investeringsportefølje er plassert i pengemarkedsinstrumenter med god likviditet. Konsernets likviditetsrisiko er således liten. Styret i SpareBank 1 Skadeforsikring AS har utarbeidet retningslinjer for hvor stor del av investeringsporteføljen som til enhver tid skal bestå av likvide plasseringer.

Kreditt-/motpartsrisiko

SpareBank 1 Skadeforsikring AS er i all hovedsak eksponert for motpartsrisiko gjennom rentepapirer i investeringsporteføljen, gjenforsikringsandelen av forsikringstekniske avsetninger og faktiske krav mot reassurandører. Reassuranseprogrammet har en målsetting om å redusere motpartsrisikoen gjennom styrevedtatt krav til minimumsrating på A(-) fra S&P eller tilsvarende hos andre ratingbyråer. I tillegg vurderes eksponering til enkeltaktører. Investeringer foretas hos solide motparter. De gitte investeringsrammene er med på å bestemme motpartsrisikoen, og porteføljen anses å være veldiversifisert. Det er for øvrig ikke konstatert vesentlige brudd på investeringsrammene i 2016.

Konsentrasjon av forsikringsrisiko

SpareBank 1 Skadeforsikring AS har utarbeidet tegningsregler som beskriver hvilke forsikringsobjekter selskapene aksepterer i sine porteføljer. Det foretas kontroller i forhold til overholdelse av tegningsreglene. I tillegg er det i forsikringssystemet innarbeidet automatiske kontroller for kumulert ved inntegning av ny portefølje. Reassuranseavdekningen tilpasses i forhold til risikoeksponeringen av forsikringsporteføljen.

Det henvises til note 11 for ytterligere beskrivelse av forsikringsrisiko i SpareBank 1 Skadeforsikring AS.

SPAREBANK 1 FORSIKRING AS

SpareBank 1 Forsikring AS er gjennom sin virksomhet eksponert for både finansiell-, forsikrings-, operasjonell og forretningsrisiko. Selskapets resultat påvirkes blant annet av utviklingen i rentenivå, utviklingen i aksje- og eiendomsmarkedet, samt utvikling i levealder og sykdom/uførhetsforløp. Den finansielle risikoen er i stor grad knyttet til hvordan selskapet klarer å innfri den årlige minsteavkastningen (rentegarantien) som for en stor del av kundene er garantert. Dette stiller krav både til hvordan selskapet forvalter sine eiendeler og til hvordan selskapet styrer og kontrollerer sin risiko.

Risikostyringen i SpareBank 1 Forsikring AS skal støtte opp under selskapets overordnede mål. I tillegg skal risikostyringen bidra til trygghet for kunden, samt bidra til høyest mulig avkastning innenfor et akseptabelt risikonivå. Risikonivået skal stå i samsvar med styrets risikoappetitt. Risikostyringen skal sikre finansiell stabilitet og forsvarlig kapitalforvaltning.

Styret fastsetter hvert år rammer for finansiell risiko, i tillegg til å definere selskapets overordnede risikoappetitt. Styret vedtar hvert år en strategi for risikostyring som omfatter prosesser, rammer og handlingsregler som selskapet skal følge når risikoeksponeringen i selskapet passerer gitte nivåer. Risikostyringsfunksjonen ivaretas av avdelingen Risk Management med ansvar for overvåking og oppfølging av finansiell risiko, rapportering og compliance.

Selskapets forsikringsrisiko overvåkes av ansvarshavende aktuar. Selskapets internrevisjon gir råd til ledelsen om selskapets risikostyring. Internrevisjonen rapporterer direkte til styret.

Selskapets samlede risikoeksponering beskrives i selskapets risikorapport som behandles av styret. SpareBank 1 Gruppen har det overordnede ansvaret for risikostyringen i konsernet.

Selskapets investeringsstrategi inneholder rammer for hvordan selskapet skal plassere og forvalte sine eiendeler, herunder tillatte markeder, aktivaklasser og finansielle instrumenter. Investeringsstrategien inneholder også retningslinjer og rammer for kreditteksponering, motpartseksponering, valutarisiko og bruk av derivater i sikringsstrategier. Selskapets investeringsstrategi vedtas av styret. Selskapet har også etablert policydokumenter der risikostyringen står sentralt. Policydokumentene omfatter strategier, organisering, fullmakter, ansvar, risikorammer, overvåking, kontroll og rapportering. Samtlige dokumenter behandles årlig av styret.

Markedsrisiko

SpareBank 1 Forsikring AS vurderer markedsrisikoen i selskapet fortløpende ved bruk av stresstester. SpareBank 1 Forsikring AS benytter en intern stresstest som en del av risikostyringen i selskapet. Stresstesten er vedtatt av styret og omfatter samlet tapspotensial for markeds-, forsikrings- og motpartsrisiko i et definert krisescenario målt mot en bufferkapital utover regulatoriske krav. Selskapet beregner også de regulatoriske stresstestene etter standard metode som definert i Solvens II regelverket.

Renterisiko

Selskapet har påtatt seg en betydelig renterisiko innenfor rente- og pensjonsforsikring. Selskapets gjennomsnittlig årlige rentegaranti er på 2,86 %, beregnet ut fra gjennomsnittlig forsikringsfond. Nye kontrakter i 2016 er tilbudt med

grunnlagsrente 2% for ytelsespensjon og 0% for hybridpensjon. Et vedvarende lavt rentenivå vil øke risikoen tilknyttet rentegarantien. Dersom årlig avkastning ser ut til å bli lavere enn rentegarantien, foretas det enten finansielle tiltak for å sikre avkastning på nivå med rentegarantien og/eller tas det midler fra tilleggsavsetningene for å dekke garantien. Eventuell negativ avkastning må dekkes av selskapets egenkapital. I gode finansielle år tilføres det midler fra overskuddet til tilleggsavsetningene tilknyttet ytelsespensjon og fripoliser. Dette er regulert oppad til 12 % av kontraktens premiereserve. Det er ikke tilleggsavsetning tilknyttet hybridpensjon.

Gjennomsnittlig rentegaranti	2016
Individuell kapitalforsikring	1,91%
Individuell rente/pensjonsforsikring	2,83%
Kollektiv pensjonsforsikring	2,76%
Gruppelivsforsikring	0,00%
Ulykkesforsikring	0,00%
Samlet	2,74%

Tabellen over viser gjennomsnittlig rentegaranti per produktgruppe for 2016.

Forsikringsrisiko

I de fleste produktgrupper tilbyr selskapet dekninger for uførhet, enten gjennom uførepensjon, premiefritak eller uførekapital. Innen individuelle kontrakter og gruppelev tilbyr selskapet etterlattedekninger som trer i kraft ved forsikredes død. Endringer i utbetalingsreglene i folketrygden for uføreytelser m.m. vil kunne påvirke antall uføre og uføreavsetninger vesentlig. Når det gjelder endring i dødsrisiko, er det den stadig økende levealderen som påvirker om forventede utbetalingstidspunkter blir som forutsatt. Med en stadig økning i levetid vil selskapets fremtidige utbetalinger til alderspensjon være økende sammenlignet med tidligere år.

Styring av forsikringsrisiko

Det er utarbeidet risikohåndbøker med retningslinjer for risikovurdering med helse- og tegningsregler for overtagelse av potensielle kunder. Ved tegning av individuelle risikoprodukter gjennomføres det en helsevurdering av forsikrede. Resultatet av denne vurderingen gjenspeiles i nivået på risikopremien som kreves. Ved inngåelse av kollektive avtaler med risikodekninger risikovurderes bedriften (underwriting). I underwritingen vurderes bedriftens tilhørende økonomi, bransje og syke- og uførehistorikk.

I selskapets eksisterende portefølje overvåkes forsikringsrisikoen innen hver produktgruppe. Hver produktgruppes risikoresultat inndeles i elementene dødelighet, uførhet og overlevelse. Utviklingen av risikoresultatene følges gjennom året. For hver

type av risiko er det ordinære risikoresultat for en periode differansen mellom de risikopremier selskapet har tatt inn for perioden og de erstatninger som inntreffer i perioden. Forsikringstilfelle som selskapet ikke har fått melding om, men som man av erfaring bør anta er inntruffet, hører med i vurderingen. I forbindelse med risikobasert tilsyn har selskapet utarbeidet et rammeverk for styring og kontroll av forsikringsrisiko.

Reassuranse

Selskapet har en reassuransestrategi som behandles årlig av styret. Strategien omhandler blant annet mål for selskapets reassuranseprogram og hvordan reassuranseprogrammet skal overvåkes.

Konsentrasjon av forsikringsrisiko

Forsikringsbestanden er godt diversifisert med hensyn på forsikringsrisiko. Den består i hovedsak av individuelle forsikringer og gruppeforsikringer der forsikringsrisikoen ikke er konsentrert.

Det henvises for øvrig til note 20 for ytterligere informasjon om fordring på reassurandører, og note 10 og 11 som omhandler forsikringsrisiko for henholdsvis SpareBank 1 Forsikring AS og SpareBank 1 Skadeforsikring AS.

OPERASJONELL RISIKO

Operasjonell risiko defineres ved risikoen for tap som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser eller systemer, menneskelige feil, eller eksterne hendelser. I SpareBank1 Gruppen omfattes juridisk risiko som operasjonell risiko. Alle selskapene i konsernet har risiko knyttet til operasjonell drift.

Operasjonell risiko i datterselskapene dokumenteres i dag i forbindelse med det arbeid som gjøres for å oppfylle forskrift om risikostyring og internkontroll. Arbeidet som gjennomføres knyttet til risikorapportering blir hovedsakelig dokumentert gjennom den årlige ORSA-rapporten, samtidig som det årlig fremlegges en internkontrollrapport med tilhørende lederbekreftelse. Databaser for styring og oppfølging av tiltak knyttet til rapporter fra Finanstilsynet, internrevisjon og internkontroll er implementert.

I tillegg har SpareBank 1 Gruppen konsern en egen compliance funksjon i morselskapet, samtidig som denne funksjonen finnes i datterselskapene. Det gjennomføres jevnlig møter i compliance-forum på konsernnivå, som består av compliance ansvarlige i hvert enkelt selskap. Arbeidet vedrørende compliance skal sørge for at SpareBank 1 Gruppen konsern etterlever og overholder relevante lover og forskrifter, bransjestandarder og interne retningslinjer. Samtidig skal man i arbeidet sørge for å overvåke utvikling innenfor områdene, samt

utrede mulige konsekvenser av at endringer innenfor områdene ikke følges opp. Compliance risiko er risikoen for at konsernet pådrar seg offentlige sanksjoner, økonomiske tap eller svekket omdømme som følge av å ikke etterleve og overholde relevante lover og forskrifter, bransjestandarder og interne retningslinjer. Compliance risiko anses å være en del av operasjonell risiko. Compliance rapporteres til styret i SpareBank 1 Gruppen AS kvartalsvis, i henhold til utarbeidede compliance-maler for konsernet.

STRATEGISK OG FORRETNINGSMESSIG RISIKO

Strategisk og forretningsmessig risiko har i kapitalbehovsberegninger så langt blitt skjønsmessig stipulert. SpareBank 1 Gruppen arbeider med å finne parametere for å kunne beregne den strategiske og forretningsmessige risikoen på en kvantitativ måte.

SpareBank 1 Gruppen vil, sammen med alliansens forum for risikostyring, ha et fortsatt fokus på å etablere kvantitative modeller med tanke på å estimere kapitalbehov for den strategiske og forretningsmessige risikoen i konsernet.

KORRELASJON - PORTEFØJERISIKO

Ikke alle hendelser antas å inntreffe på samme tidspunkt. Derfor er det rimelig å ta hensyn til diversifiseringseffekter mellom aktivklassene. Det benyttes en korrelasjonsmatrise mellom aktivklassene, hvor korrelasjoner mellom markedsrisiko, kredittisiko, forsikringsrisiko og eiendom er beregnet.

REGULATORISKE ENDRINGER

SpareBank 1 Gruppen er som et forsikringsdominert finanskonsern underlagt gruppebestemmelsene i Solvens II regelverket for forsikring. Dette betyr at konsernet som en helhet må etterleve bestemmelsene i dette regelverket konsistent på tvers av mor-, og datterselskap. På datterselskapsnivå er selskapene SpareBank 1 Forsikring AS, og SpareBank 1 Skadeforsikring AS direkte underlagt Solvens II. Selskapene SpareBank 1 Gruppen Finans AS, og ODIN Forvaltning AS er underlagt Basel-regelverket for kreditt-, og finansforetak. I praksis betyr dette at vurdering av risiko og kapitalbehov adresseres samlet på konsernnivå, og innenfor hvert enkelt selskap. Solvens II stiller krav til utforming av

risikostyring og internkontroll som berører hele virksomheten. I likhet med Basel-regelverket for banker er Solvens II bygget opp omkring tre pilarer.

Pilar I fastsetter regler for markedsbasert verdsettelse av balanseverdier, og beregning av regulatorisk kapitalkrav. Pilar II i regelverket omhandler i hovedsak krav til egenvurdering av risiko og kapitalbehov (Own Risk and Solvency Assessment – ORSA), og krav til styring og kontroll. Under det siste punktet står krav til utforming av kontrollfunksjoner og dokumentasjon sentralt. Pilar III omfatter krav til myndighetsrapportering og rapportering til markedet. Rapporteringskravene er både kvantitative og kvalitative med kvartalsvis og årlig frekvens.

I 2016 er det utarbeidet ORSA rapport i henhold til Solvens II regelverket for SpareBank 1 Gruppen AS, SpareBank 1 Forsikring AS, og SpareBank 1 Skadeforsikring AS. Selskapene SpareBank 1 Gruppen Finans AS, og ODIN Forvaltning utarbeider tilsvarende rapportering i henhold til ICAAP.

For selskapene som er underlagt Solvens II er det etablert styregodkjente kapitalmål. SpareBank 1 Gruppen konsernet har på konsolidert nivå et kapitalmål på 150% av det regulatoriske kapitalkravet. SpareBank 1 Forsikring AS har etablert et kapitalmål på 140% - 160%, og SpareBank 1 Skadeforsikring AS har et kapitalmål på 160%. For SpareBank 1 Gruppen konsolidert er kapitalmålet på 150% av SCR brutt videre ned som følger:

Ren tier 1 kapital	> 84 %
Tier 1 kapital inklusiv hybrid tier 1 kapital	> 105 %
Total Tier 1, Tier 2 og Tier 3 kapital	> 150 %
Inndeling av kapital per 31.12.16	

Kapitalsammensetning per 31.12.16	Interne grenser	Faktisk inndeling
Tier 1	8 938	56 %
Tier 1 hybridkapital	0	14 %
Tier 2 kapitalsammensetning per 31.12.16	2 141	30 %
Solvenskapital	11 080	

NOTE 7 - MARKEDSRISIKO KNYTTET TIL RENTERISIKO

SpareBank 1 Gruppen er eksponert mot markedsrisiko knyttet til renterisiko. Den vesentligste renterisikoen er knyttet til investeringsporteføljene i SpareBank 1 Forsikring AS og SpareBank 1 Skadeforsikring AS. En sensitivitetsanalyse per selskap knyttet til renterisiko er vist nedenfor.

Parameter	SpareBank 1 Gruppen AS	SpareBank 1 Skadeforsikring AS	SpareBank 1 Forsikring AS	SpareBank 1 Gruppen Finans AS	Totalt
Resultatendring i MNOK før skatt					
1 % poeng økning i rentenivået	-19	-	-244	6	-257
1 % poeng reduksjon i rentenivået	19	-	244	-6	257

Tabellen over er et anslag på forventet resultateffekt ved en umiddelbar renteendring. Tabellen er utarbeidet ifm. intern risikooppfølging i SpareBank 1 Gruppen AS. Beregningene er basert på verdiendring og endring i cash flow 12 måneder frem på sertifikat- og obligasjonsporteføljer i SpareBank 1 Forsikring AS og SpareBank 1 Skadeforsikring AS. For SpareBank 1 Gruppen AS og SpareBank 1 Gruppen Finans AS er resultateffekten knyttet til netto rentebærende gjeld. For SpareBank 1 Forsikring AS er beregningen foretatt før fordeling av resultat mellom eier og kunde.

NOTE 8 - MARKEDSRISIKO KNYTTET TIL VALUTARISIKO

I SpareBank 1 Gruppen er det i hovedsak SpareBank 1 Forsikring AS som har eksponering mot valutarisiko. For SpareBank 1 Gruppen er risikoen i hovedsak relatert til investeringsporteføljene, og som en del av konsernets risikostyringsstrategi søkes valutarisikoen i underliggende porteføljer nøytralisert gjennom valutaterminforretninger. Under vises kun valutaeksponeringen i SpareBank 1 Forsikring AS, da valutaeksponeringen i SpareBank 1 Skadeforsikring AS er helt marginal. Eksponeringen er som følger:

NOK 1 000	2016		2015	
	Netto valuta- eksponering	Resultateffekt ved 3% endring	Netto valuta- eksponering	Resultateffekt ved 3% endring
Valuta				
EUR	2 045 356	61 361	1 606 411	48 192
USD	4 622 953	138 689	3 791 316	113 739
JPY	1 438 227	43 147	1 307 150	39 215
Andre	-	-	481 829	14 455
Sum	8 106 536	243 196	7 186 706	215 601

Tabellen over er et anslag på forventet resultateffekt ved en umiddelbar endring i valutakurser. Tabellen er utarbeidet i forbindelse med intern risikooppfølging i SpareBank 1 Gruppen AS. Beregningene er basert på sertifikat- og obligasjonsporteføljer i SpareBank 1 Forsikring AS hvor faktisk eksponering foreligger.

NOTE 9 - FINANSIELLE DERIVATER

Generell beskrivelse:

Valutaterminforretninger: Avtaler om å kjøpe eller selge et bestemt valutabeløp på et fremtidig tidspunkt til en avtalt vekslingskurs mot en annen valuta.

Rentebytteavtaler: Avtaler om å bytte rentebetingelser over en på forhånd avtalt periode og til et avtalt beløp. Opsjoner: Avtale hvor selger gir kjøper rett, men ikke plikt til enten å selge eller kjøpe et finansielt instrument eller valuta før eller på et bestemt tidspunkt og til en forhåndsavtalt pris. Alle derivater blir bokført til virkelig verdi over resultatet. Gevinster blir ført som eiendeler og tap ført som gjeld for alle rentederivater. Morselskapet har ingen finansielle derivater.

KONSERNET 2016

Oppstilling vedrørende motregningsrett 2016

Finansielle eiendeler

Instrument	Brutto balanseført beløp	Nettobeløp i balansen	Beløp etter mulige nettooppgjør
Renteinstrumenter	4 727	4 727	4 727
Sum	4 727	4 727	4 727

Finansielle forpliktelser

Instrument	Brutto balanseført beløp	Nettobeløp i balansen	Beløp etter mulige nettooppgjør
Aksjeinstrumenter	844	844	844
Valutainstrumenter	128 009	128 009	128 009
Renteinstrumenter	541	541	541
Sum	129 393	129 393	129 393

KONSERNET 2015

Oppstilling vedrørende motregningsrett 2015

Finansielle eiendeler

Instrument	Brutto balanseført beløp	Nettobeløp i balansen	Beløp etter mulige nettooppgjør
Renteinstrumenter	636	636	636
Sum	636	636	636

Finansielle forpliktelse

Instrument	Brutto balanseført beløp	Nettobeløp i balansen	Beløp etter mulige nettooppgjør
Valutainstrumenter	127 915	127 915	127 915
Sum	127 915	127 915	127 915

NOTE 10 – FORSIKRINGSRISIKO I LIVSFORSIKRING

KONSERNET 2016

VIKTIGE FORUTSETNINGER OG ENDRINGER

Dødelighetsforutsetningene er i all hovedsak basert på fellesundersøkelser i Finans Norge, mens forutsetninger om uførhet i all hovedsak er basert på selskapets egne erfaringer. I dødelighetsforutsetningene for uføre er det tatt høyde for korrelasjonen mellom uførhet og dødelighet.

Gjeldende tariff for kollektiv ytelsespensjon og fripoliser er K2013. Selskapet fullførte oppreserveringen på fripoliser i 2016, og for kollektiv ytelsespensjon i 2014.

Premier og reserver er fastsatt ut fra det prinsipp at det skal være sikkerhetsmarginer i reservene og premiene. Sikkerhetsmarginene i premier og reserver er ikke kvantifisert, men vurdert ut fra usikkerhet og langsiktighet til forpliktelsene.

Den ordinære premierreserven til selskapet er beregnet etter prospektive prinsipper på samme tariffgrunnlag som premietariffen. Det er avsatt IBNR- og RBNS-avsetninger etter statistiske metoder basert på selskapets egne erfaringer.

STYRING AV RISIKO FRA FORSIKRINGSKONTRAKTER

Vurdering av forsikringsrisiko

Det er utarbeidet risikohåndbøker med retningslinjer for risikovurdering med helse- og tegningsregler for overtagelse av potensielle kunder. Ved tegning av individuelle risikoprodukter gjennomføres det en helsevurdering av forsikrede. Resultatet av denne vurderingen gjenspeiles i nivået på risikopremien som kreves. Ved inngåelse av kollektive avtaler med risikodekninger risikovurderes bedriften (underwriting). I underwritingen vurderes bedriftens tilhørende økonomi, bransje og syke- og uførehistorikk.

Kontroll av forsikringsrisiko

I selskapets eksisterende portefølje overvåkes forsikringsrisikoen innen hver produktgruppe. Hver produktgruppes risikoresultat inndeles i elementene dødelighet, uførhet og overlevelse. Utviklingen av risikoresultatene følges gjennom året. For hver type av risiko er det ordinære risikoresultat for en periode differansen mellom de risikopremier selskapet har tatt inn for perioden og de erstatninger som inntreffer i perioden. Forsikringstilfelle som selskapet ikke har fått melding om, men som man av erfaring bør anta er inntruffet, hører med i vurderingen. I forbindelse med risikobasert tilsyn har selskapet utarbeidet et rammeverk for styring og kontroll av forsikringsrisiko.

Risikoresultat 2016

NOK 1 000	Individuell rente/pensjon	Individuell kapital	Kollektiv pensjon	Ulykke	Gruppeliv	Sum
Dødsrisiko (inkl. opplevelsesrisiko)	-564	288 325	-156	-	52 419	340 023
Uførhet	-20 960	-34 905	50 355	-	22 706	17 196
Ulykke	-	-	-	39 538	3 063	42 601
Risikoresultat før tekniske avsetninger	-21 525	253 420	50 199	39 538	78 188	399 820
Tekniske avsetninger	-765	-5 003	-592	-2 067	-19 541	-27 968
Risikores. etter tekniske avsetninger	-22 289	248 418	49 607	37 471	58 646	371 852
Oppreservering	-	-	-13 749	-	-	-13 749
Risikoresultat netto	-22 289	248 418	35 857	37 471	58 646	358 103

Tallene under viser samlet risikoresultat for 2016 ved en reduksjon i dødeligheten på hhv 10 prosent og 20 prosent eller en økning i uførheten på hhv 10 prosent og 20 prosent.

NOK 1 000	Individuell rente/pensjon	Individuell kapital	Kollektiv pensjon	Ulykke	Gruppeliv	Sum
10 prosent reduksjon i dødelighet	-24 045	271 323	45 132	39 538	109 114	441 062
20 prosent reduksjon i dødelighet	-26 565	289 225	40 065	39 538	140 041	482 304
10 prosent økning i uførhet	27 898	244 377	24 732	39 538	52 744	389 289
20 prosent økning i uførhet	2 320	235 334	-735	39 538	27 300	303 757

Hvordan risikoresultat påvirker resultat til eier, avhenger av hvilken overskuddsmodell som gjelder for det enkelte produkt.

Reassuranse

Styret vedtar årlig selskapets reassuranseprogram.

Selskapet har følgende typer reassuransedekninger:

Kvotereassuranse

Ved kvotereassuranse deles forsikringsrisikoen mellom to parter, og på den måten overføres deler av risikoen til en reassurandør, der andelen som overføres er avtalespesifikt.

Eksedentreassuranse (surplus)

I kontraktene er det fastsatt en egenandel etter risikotype. All risiko utover egenandelen reassureres. Eksedentreassuranse er i likhet med kvotereassuranse en proporsjonal ordning, men med den ulikhet at prosentsatsen varierer fra forsikring til forsikring. Eksedentreassuranse benyttes særlig for individuelle forsikringer.

Excess of loss / Katastrofereassuranse

For hver erstatning som overskrider et fast beløp dekker reassurandøren det overskytende beløp, gjerne begrenset til et spesifisert maksimum. En erstatning kan defineres per risiko eller per begivenhet. Eksempel på en excess of loss er katastrofereassuranse. I det tilfelle hvor erstatning defineres per risiko, kan excess of loss til forveksling ligne på eksedentreassuransen.

FORHOLD OG BETINGELSER I FORSIKRINGSKONTRAKTER*Forsikringsrisiko*

I de fleste produktgrupper tilbyr selskapet dekningsfor uførhet, enten gjennom uførepensjon, premiefritak eller uførekapital.

Innen individuelle kontrakter og gruppeliv tilbys det dødsrisikoforsikringer.

Innen kollektiv pensjon tilbyr selskapet etterlattedekninger som trer i kraft ved forsikredes død.

Endringer i utbetalingsreglene i folketrygden for uføreytelse m.m. vil kunne påvirke antall uføre og uføreavsetninger vesentlig. Når det gjelder endring i dødsrisiko, er det den stadig økende levealderen som påvirker om forventede utbetalingstidspunkter blir som forutsatt.

Med en stadig økning i levetid vil selskapets fremtidige utbetalinger til alderspensjon være økende sammenlignet med tidligere år.

Renterisiko

Selskapet har påtatt seg en betydelig renterisiko innenfor rente- og pensjonsforsikring. Selskapets gjennomsnittlig årlige rentegaranti er på 2,74%, beregnet ut fra gjennomsnittlig forsikringsfond. Nye kontrakter i 2016 er tilbudt med grunnlagsrente 2 % for ytelsespensjon og 0% for hybridpensjon. Et vedvarende lavt rentenivå vil øke risikoen tilknyttet rentegarantien. Dersom årlig avkastning ser ut til å bli lavere enn rentegarantien, foretas det enten finansielle tiltak for å sikre avkastning på nivå med rentegarantien og/eller tas det midler fra tilleggsavsetningene for å dekke garantien. Hvis dette ikke er tilstrekkelig tas det midler fra tilleggsavsetningene for å dekke garantien. Eventuell negativ avkastning må dekkes av selskapets egenkapital. I gode finansielle år tilføres det midler fra overskuddet til tilleggsavsetningene tilknyttet ytelsespensjon og fripoliser. Dette er regulert oppad til 12 % av kontraktens premiereserve. Det er ikke tilleggsavsetning tilknyttet hybridpensjon.

Gjennomsnittlig rentegaranti	2016
Individuell kapitalforsikring	1,91%
Individuell rente/pensjonsforsikring	2,83%
Kollektiv pensjonsforsikring	2,76%
Samlet	2,74%

Overskuddsmodeller

Selskapet har produkter med og uten rett til overskudd etter reglene i forsikringsvirksomhetsloven.

- Ny overskuddsmodell: Kollektiv ytelsespensjon, Innskuddspensjon med avkastningsgaranti, Garantikonto, Individuelle sparekontrakter inngått etter 2008 og Gruppeliv med overskuddsfond
- Modifisert overskuddsmodell: Fripoliser utgått fra kollektiv pensjon
- Overskuddsdeling etter tidligere gjeldende regler: Individuell kapital og Individuell pensjon med overskuddsdeling inngått før 2008
- Uten overskuddsrett: Gruppeliv (med unntak av Gruppeliv med overskuddsfond), Kollektiv risikopensjon uten fripolise, Individuell rente, Individuell kapital, Ulykke
- Med investeringsvalg: Innskuddspensjon med investeringsvalg, Individuell kapital, Individuell rente

Tildeling av overskudd

Hvorledes overskuddet tildeles hver enkelt kunde bestemmes ut fra hvilken produktgruppe kontrakten tilhører.

For individuelle kapitalforsikringer akkumuleres overskuddet på den enkeltes kontrakt og utbetales sammen med forsikringssummen. Innen individuelle rente- og pensjonsforsikringer oppskrives den sikrede ytelsen med overskuddet. Individuelle forsikringer utgått fra kollektive ordninger behandles på tilsvarende måte.

For kollektive pensjonsordninger tilføres overskuddet ordningens tilhørende premiefond og pensjonistenes overskuddsfond etter regelverket fastsatt i lov om foretakspensjon. For ordninger utenfor lov om foretakspensjon tilføres overskuddet premiefondet. For hybridpensjon tilføres overskuddet etter reglene i tjenestepensjonsloven.

Flytteretten, hvor oppgjørfristen kun er to måneder etter oppsigelsesfristens utløp for kontrakter hvor flytteverdien overstiger 300 millioner kroner, kan utgjøre en likviditetsrisiko dersom en eller flere større kontrakter flyttes i løpet av kort tid. En større fraflytting enn tilflytting over tid vil ha effekt på fremtidig kontantstrøm.

Generelt vil endringer i rammebetingelser for næringen kunne påvirke fremtidige kontantstrømmer. Eksempelvis vil tilpasning til nytt lovverk for tjenestepensjon påvirke kontantstrømmen.

Forfallsanalyse

Beste estimat for når forpliktelsene for spareforsikringer forfaller til utbetaling. I estimatet er det hensyntatt avgang. For kollektiv ytelsespensjon er ikke ny opptjening hensyntatt.

2016

MNOK	Bokført verdi	0-5 år	5-10 år	10-15 år	15-20 år	>20 år
Utbetalinger (ikke diskontert)		4 001	3 330	2 857	2 486	5 731
Totale premiereserve, netto (diskontert)	13 503					

KONSENTRASJON AV FORSIKRINGSRISIKO

Forsikringsbestanden er godt diversifisert med hensyn på forsikringsrisiko. Den består i hovedsak av individuelle forsikringer og gruppeforsikringer der forsikringsrisikoen ikke er konsentrert.

NOTE 11 – FORSIKRINGSRISIKO I SKADEFORSIKRING

2016

Risikoen i en enkelt forsikringskontrakt er sannsynligheten for at den forsikrede hendelse inntreffer og usikkerheten i forhold til størrelsen av det påfølgende erstatningsbeløpet. Det ligger i forsikringskontraktens natur at risikoen er tilfeldig og derfor må estimeres.

For en portefølje av forsikringskontrakter hvor det benyttes sannsynlighetsteori ved beregning av pris og forsikringstekniske avsetninger, er den største risiko selskapet står overfor i forbindelse med forsikringskontrakter at de faktiske erstatningsbeløpene overstiger de beløp som er avsatt til å dekke erstatningene. Forsikringshendelser rammer tilfeldig, og de observerte antall hendelser og erstatningsbeløp vil som en naturlig følge av dette variere fra år til år i forhold til det nivå som er beregnet ved statistiske teknikker.

Erfaringsmessig viser det seg at jo større en portefølje av ensartede forsikringskontrakter er, desto mindre vil det forventede resultatet variere. En mer diversifisert portefølje vil ha mindre sannsynlighet for påvirkning fra endringer i en delportefølje. Konsernets tegningsstrategi er utformet med sikte på spredning mellom ulike typer forsikringsrisiko slik at variabiliteten i det forventede resultatet reduseres. Reassuranse benyttes for å utjevne konsernets risiko overfor større skader.

SENSITIVITET OVERFOR FORSIKRINGSRISIKO

I tabellen under vises påvirkningen på resultat og egenkapitalen (før skatt) av 1 prosentendring i brutto opptjent premie og 1 prosentpoeng endring i Combined Ratio for egen regning. Combined Ratio er det mest brukte kriteriet for å måle lønnsomhet innen skadeforsikring. En endring i Combined Ratio kan skyldes en endring i skadefrekvens, erstatningsnivå og/eller administrasjonskostnader.

Sensitivitetsanalyse – skadeforsikring

Resultateffekt før skatt (for egen regning)			Effekt i MNOK
1 prosentpoeng endring i combined ratio	Privat	+/-	43,6
1 prosentpoeng endring i combined ratio	Bedrift	+/-	8,4
1 % endring i premienivået		+/-	52,0

KONSENTRASJON AV FORSIKRINGSRISIKO

Selskapet har utarbeidet tegningsregler som beskriver hvilke forsikringsobjekter selskapene aksepterer i sine porteføljer. Det foretas kontroller i forhold til overholdelse av tegningsreglene. I tillegg er det i forsikringssystemet innarbeidet automatiske kontroller for inntegning av ny portefølje. Reassuransavdekningen tilpasses i forhold til risikoeksponeringen av forsikringsporteføljen. Konsernet har reassuransavdekning som består av kvoteprogram og storkaskoavdekning (XL-reassurans).

Brutto forfalt premie per forsikringsprodukt 2016

1 000 NOK

Kombinerte forsikringer	1 888 209	Industrieforsikring Brann	8 689	Sjø	-
Brann					
Motorvogn	1 766 713	Komb.fors.mell. Brann	326 396	Energi/olje	-
Fritidsbåt	65 219	Motorvogn næring	205 407	Sum inng. Reass	-
				Sum sjø, energi, reass	-
Ulykkesforsikring	143 460	Ansvar	56 837		
Reiseforsikring	495 787	Yrkesskade	101 302		
Øvrig forsikring privat	42 556	Trygghet	70 967	Natur/pooler	124 121
		Annet	104 404		
Sum privat	4 401 945	Sum næring	874 002	Total brutto forfalt premie	5 400 067

ERSTATNINGSAVSETNINGER

Estimat på erstatningsavsetningene vurderes til et forventningsrett nivå, noe som innebærer at det ikke er en sikkerhetsbuffer innbakt i denne. Ut fra Finanstilsynets regler for forsikringstekniske avsetninger skal konsernet til enhver tid ha avsetninger som gir full dekning for selskapets forsikringstekniske ansvar og annen risiko avledet av forsikringsvirksomheten. Selskapet skal til enhver tid minst ha faktiske avsetninger som tilsvarer Finanstilsynets fastlagte minstekrav til premie- og erstatningsavsetning for egen regning innenfor hver bransjegruppe. Premieavsetningen skal dekke uavløpt risiko på skader som ennå ikke har inntruffet, på forsikringsavtaler som er inngått på balansetidspunktet.

Det er ikke foretatt diskontering av erstatningsavsetningene.

Sikkerhetsavsetningen skal dekke ekstraordinære fluktasjoner og skal sammen med faktiske erstatningsavsetninger med 99 % sannsynlighet dekke selskapets forsikringstekniske forpliktelser.

NOTE 12 – KREDITTEKSPONERING FOR HVER INTERNE RISIKORATING

Kredittrisikoen i SpareBank 1 Gruppen Finans AS er i all hovedsak knyttet til virksomheten til forretningsområdet factoring og er relatert til finansierings-/ utlånsrisiko.

I forbindelse med ICAAP benytter SpareBank 1 Gruppen Finans AS, standardmetoden for beregning av kredittrisikoen.

Selskapets interne kredittmodell er benevnt struktur-ratingmodellen og er en kombinasjon av risikomodell og effektivitetsmodell. Modellen har til hensikt å finne hvor godt egnet klientens forretning er for factoring og hvor effektivt SpareBank 1 Gruppen Finans AS kan drifte avtalen. Således er den ikke direkte henførbart til en risikomodell som har to dimensjoner/akser; rating på klient/kunde og sikkerhetsdekning.

Struktur-ratingmodellen fremstilles i en risikomatrix og konkluderer med lav-, middels- eller høy risiko i engasjementene. Modellen er også grunnlag for fastsettelse av kredittfullmakter.

NOTE 13 - MAKSIMAL KREDITTRISIKOEKSPONERING, IKKE HENSYNTATT PANTSTILLELSER

Tabellen nedenfor viser brutto eksponering før eventuelle pantstillelser og tillatte motregninger.

Morselskapet		Konsernet	
Brutto eksponering		Brutto eksponering	
2016	2015 NOK 1 000	2016	2015
	FORPLIKTELSER		
-	- Innvilget ikke trukket kreditttramme	1 233 883	1 294 871
-	- Benyttede kreditter	1 699 119	1 501 666
-	- Sun innvilgede kredittrammer	2 933 002	2 796 537

Total kredittrisiko avdempes for enkelte av de finansielle eiendelene. Alle utlån innenfor forretningsområdet factoring er sikret ved at det er stillet factoringpant. Finansielle garantier har kontragantier på 90% - 100% av garantibeløpene. Innvilgede ikke trukkede kreditter betinger også at det må ligge fordringer bak trekket. Økt kundekonsentrasjon hos klient vil også automatisk redusere klientenes mulighet for å trekke på rammen.

NOTE 14 - ALDERSFORDELING PÅ FORFALTE, MEN IKKE NEDSKREVNE UTLÅN OG PREMIEINNTEKTER

Tabellen viser forfalte beløp på utlån, overtrekk på kreditt/innskudd og premieinntekter fordelt på antall dager etter forfall som ikke skyldes forsinkelser i betalingsformidlingen.

KONSERNET 2016

NOK 1 000	På forespørsel	Under 30 dager	31 - 60 dager	61 - 90 dager	Over 91 dager	Totalt
Utlån til og fordringer på kunder						
Bedriftsmarked ¹⁾	-	-	-	-	435 548	435 548
Forfalt, ikke betalt forsikringspremie	-	86 421	3 416	759	24 845	115 441
Sum	-	86 421	3 416	759	460 393	550 989

¹⁾ Porteføljen består av ervervede misligholdte krav (alle krav over 90 dager) i SpareBank 1 Gruppen Finans AS' forretningsområde Portefølje. Innfrielse av kravene i porteføljene er avhengig av skyldnernes evne til å innfri.

KONSERNET 2015

NOK 1 000	På forespørsel	Under 30 dager	31 - 60 dager	61 - 90 dager	Over 91 dager	Totalt
Utlån til og fordringer på kunder						
Bedriftsmarked ¹⁾	-	-	-	-	290 209	290 209
Forfalt, ikke betalt forsikringspremie	-	67 127	2 844	766	24 528	95 266
Sum	-	67 127	2 844	766	314 737	385 474

¹⁾ Porteføljen består av ervervede misligholdte krav (alle krav over 90 dager) i SpareBank 1 Gruppen Finans AS' forretningsområde Portefølje. Innfrielse av kravene i porteføljene er avhengig av skyldnernes evne til å innfri.

NOTE 15 - GJENVÆRENDE KONTRAKTSMESSIG LØPETID PÅ FINANSIELLE FORPLIKTELSER

KONSERNET 2016

NOK 1 000	På forespørsel	Under 3 måneder	3-12 måneder	1-5 år	Over 5 år	Uten forfall	Totalt
Innskudd fra og gjeld til kunder og kredittinstitusjoner	105 698	910 712	850 000	1 900 000	-	-	3 766 410
Kalkulert rente	-	16 041	37 092	39 283	-	-	92 415
Derivater	-	128 009	844	541	-	-	129 393
Ansvarlig lånekapital og fondsobligasjoner	-	596	-	-	1 001 785	283 000	1 285 381
Kalkulert rente	-	3 034	9 135	48 676	-	-	60 845
Sum finansielle forpliktelser	105 690	1 058 391	897 071	1 988 500	1 001 785	283 000	5 334 436

For beregning av kontantstrøm på ansvarlige lån er rentesats ved utgangen av 2016 lagt til grunn. For evigvarende ansvarlige lån er kontantstrømmen ført til og med intervallet 1 - 5 år. Hovedstolen er lagt uten forfall.

KONSERNET 2015

NOK 1 000	På forespørsel	Under 3 måneders	3-12 måneders	1-5 år	Over 5 år	Uten forfall	Totalt
Innskudd fra og gjeld til kunder og kredittinstitusjoner	107 147	148 957	400 000	2 350 000	-	-	3 006 104
Kalkulert rente	-	15 678	35 267	25 249	-	-	76 195
Derivater	-	127 907	9	-	-	-	127 915
Ansvarlig lånekapital og fondsobligasjoner	-	498	-	-	-	483 203	483 701
Kalkulert rente	-	4 006	9 590	46 039	-	-	59 635
Sum finansielle forpliktelser	107 147	297 047	444 866	2 421 289	-	483 203	3 753 551

For beregning av kontantstrøm på ansvarlige lån er rentesats ved utgangen av 2015 lagt til grunn. For evigvarende ansvarlige lån er kontantstrømmen ført til og med intervallet 1 - 5 år. Hovedstolen er lagt uten forfall.

MORSELSKAPET 2016

NOK 1 000	På forespørsel	Under 3 måneders	3-12 måneders	1-5 år	Over 5 år	Uten forfall	Totalt
Innskudd fra og gjeld til kunder og kredittinstitusjoner	-	1 046 579	850 000	1 900 000	-	-	3 796 579
Kalkulert rente	-	16 041	37 092	39 283	-	-	92 415
Ansvarlig lånekapital og fondsobligasjoner	-	596	-	-	-	283 000	283 596
Kalkulert rente	-	3 034	9 135	48 676	-	-	60 845
Sum finansielle forpliktelser	-	1 066 250	896 227	1 987 959	-	283 000	4 233 435

For beregning av kontantstrøm på ansvarlige lån er rentesats ved utgangen av 2016 lagt til grunn. For evigvarende ansvarlige lån er kontantstrømmen ført til og med intervallet 1-5 år. Hovedstolen er lagt uten forfall.

MORSELSKAPET 2015

NOK 1 000	På forespørsel	Under 3 måneders	3-12 måneders	1-5 år	Over 5 år	Uten forfall	Totalt
Innskudd fra og gjeld til kunder og kredittinstitusjoner	-	523 957	400 000	2 350 000	-	-	3 273 957
Kalkulert rente	-	15 678	35 267	25 249	-	-	76 195
Ansvarlig lånekapital og fondsobligasjoner	-	498	-	-	-	283 000	283 498
Kalkulert rente	-	2 870	8 640	46 039	-	-	57 549
Sum finansielle forpliktelser	-	543 003	443 907	2 421 289	-	283 000	3 691 199

For beregning av kontantstrøm på ansvarlige lån er rentesats ved utgangen av 2015 lagt til grunn. For evigvarende ansvarlige lån er kontantstrømmen ført til og med intervallet 1-5 år. Hovedstolen er lagt uten forfall.

NOTE 16 - NETTO PREMIEINNTEKTER FORSIKRING

NOK 1 000	SpareBank 1 Forsikring AS		SpareBank 1 Skadeforsikring konsern		Konsernet	
	2016	2015	2016	2015	2016	2015
Brutto premieinntekter	6 645 575	4 938 054	5 302 368	5 188 253	11 947 942	10 126 307
-avgitt reassuranse	201 988	200 373	-	-	201 988	200 373
Sum netto premieinntekter for egen regning	6 443 586	4 737 681	5 302 368	5 188 253	11 745 954	9 925 934

FORSIKRING

For SpareBank 1 Forsikring AS fordeler opptjent premieinntekter seg på følgende bransjer:

NOK 1 000	Ind.rente/ pensjon	Individuell kapital	Kollektiv pensjon	Ulykke	Gruppeliv	Sum
Brutto premieinntekter 2016	494 740	943 647	4 151 396	304 145	751 647	6 645 575
Brutto premieinntekter 2015	440 915	889 974	2 577 704	279 858	749 603	4 938 054

SKADEFORSIKRING

For SpareBank 1 Skadeforsikring konsern fordeler opptjent premieinntekter seg på følgende ulike produktklasser:

PRIVATBETONTE FORSIKRINGER

NOK 1 000	Kombinerte forsikringer		Herav ansvar		Ulykkes- forsikring	Reise- forsikring	Øvrig forsikrin g privat	Sum privat forsikring
	brann	Motorvogn	motorvogn	Fritidsbåt				
Opptjent premie 2016	1 875 076	1 749 481	698 678	65 206	145 839	490 143	39 212	4 364 956
Opptjent premie 2015	1 901 326	1 766 622	709 956	67 823	145 572	465 277	33 724	4 380 344

NÆRINGSBETONTE FORSIKRINGER

NOK 1 000	Industri- forsikring	Kombinerte forsikring	Herav ansvar		Ansvar	Yrkeskade	Trygghet	Annet	Sum nærings- forsikring
	brann	mell. brann	Motorvogn	motorvogn					
Opptjent premie 2016	8 870	313 448	205 595	59 304	52 888	85 920	70 530	100 827	838 078
Opptjent premie 2015	6 821	218 226	221 518	63 490	47 665	62 676	69 159	95 500	721 566

ANDRE FORSIKRINGER

NOK 1 000	Sjø	Energi/olje	Inng. reassuranse	Natur-pooler	Sum andre forsikringer
Opptjent premie andre 2016	-	-	-	99 334	99 334
Opptjent premie andre 2015	-	-	-	86 343	86 343

NOTE 17 - NETTO FORSIKRINGSYTelser OG ERSTATNINGER FOR EGEN REGNING

NOK 1 000	SpareBank 1 Forsikring AS		SpareBank 1 Skadeforsikring konsern		Konsernet	
	2016	2015	2016	2015	2016	2015
Brutto forsikringsytelser og erstatninger	2 543 885	2 745 138	3 015 029	3 110 227	5 558 914	5 855 366
-Reassurandørens andel av erstatninger	125 988	156 726	-51 714	7 571	74 274	164 297
Sum netto forsikringsytelser og erstatninger for egen regning	2 417 897	2 588 413	3 066 743	3 102 656	5 484 639	5 691 069

FORSIKRING

For SpareBank 1 Forsikring AS fordeler brutto erstatninger seg på følgende bransjer:

NOK 1 000	Ind. rente/ pensjon	Individuell kapital	Kollektiv pensjon	Ulykke	Gruppeliv	Sum
Brutto erstatninger 2016	609 384	457 918	888 798	110 248	477 536	2 543 885
Brutto erstatninger 2015	711 932	452 818	900 448	162 028	517 912	2 745 138

SKADEFORSIKRING

For SpareBank 1 Skadeforsikring konsern fordeler brutto erstatninger seg på følgende ulike produktklasser:

PRIVATBETONTE FORSIKRINGER

NOK 1 000	Kombinerte forsikringer brann	Motorvogn	Herav ansvar motorvogn	Fritidsbåt	Ulykkes- forsikring	Reise- forsikring	Øvrig forsikring privat	Sum privat forsikring
Brutto erstatninger 2016	1 151 596	882 403	174 930	31 727	101 466	317 031	32 078	2 516 301
Brutto erstatninger 2015	1 259 891	755 681	103 911	42 453	92 158	284 891	28 049	2 463 123

NÆRINGSBETONTE FORSIKRINGER

NOK 1 000	Industri- forsikring brann	Kombinerte forsikringer mell. brann	Motorvogn	Herav ansvar motorvogn	Ansvar	Yrkes- skade	Trygghet	Annet	Sum nærings- forsikring
Brutto erstatninger 2016	1 565	152 939	88 050	6 676	17 022	27 294	48 652	88 742	424 264
Brutto erstatninger 2015	8 378	144 316	99 172	7 548	70 935	28 703	29 125	93 954	474 585

ANDRE FORSIKRINGER

NOK 1 000	Sjø	Energi/olje	Inng. Reassuranse	Naturpooler	Sum andre forsikringer
Brutto erstatninger 2016	-	-	-	74 464	74 464
Brutto erstatninger 2015	-	151	2	172 366	172 520

NOTE 18 - FORSIKRINGSFORPLIKTELSER I LIVSFORSIKRING

Konsernet 2016

NOK 1 000	Brutto premiereserve	Tilleggs- avsetninger	Kursregulerings- fond	Premiefond, innskuddsfond og pensjonistenes overskuddsfond	Sum
Individuell rente/pensjon	6 672 875	189 374	-	-	6 862 249
Overskuddsmodell etter forsikringsvirksomhetsloven	74 573	5 545	-	-	-
Overskuddsmodell etter tidligere gjeldende regler	2 979 828	183 829	-	-	-
Kontrakter uten rett til andel av overskudd	1 697 534	-	-	-	-
Investeringsvalg	1 920 940	-	-	-	-
Individuell kapital	2 725 778	9 082	-	-	2 734 860
Overskuddsmodell etter forsikringsvirksomhetsloven	218 532	-	-	-	-
Overskuddsmodell etter tidligere gjeldende regler	403 822	9 082	-	-	-
Kontrakter uten rett til andel av overskudd	317 975	-	-	-	-
Investeringsvalg	1 785 450	-	-	-	-
Kollektiv pensjon	26 058 427	417 685	-	625 990	27 102 102
Foretakspensjon uten investeringsvalg	3 784 436	255 383	-	210 399	-
Foretakspensj ordn uten rett til andel overskudd	40 278	-	-	-	-
Ytelsesbaserte pensjonsordninger med investeringsv	-	-	-	-	-
Fripoliser uten investeringsvalg	5 417 862	162 301	-	-	-
Tjenestepensjonsordninger uten investeringsvalg	75 783	-	-	5 852	-
Tjenestepensjonsordn uten rett til andel overskudd	671 468	-	-	19	-
Tjenestepensjonsordn med investeringsvalg	128 387	-	-	5 441	-
Innskuddsbaserte pensjonsordninger uten inv.	312 647	-	-	12 820	-
Innskuddsbaserte pensjonsordninger med inv valg	10 550 032	-	-	391 460	-
Pensjonskapitalbevis uten investeringsvalg	274 149	-	-	-	-
Pensjonskapitalbevis med investeringsvalg	4 802 380	-	-	-	-
Pensjonsbevis uten investeringsvalg	1 005	-	-	-	-
Gruppeliv	1 248 668	-	-	129 883	1 378 551
Ulykkesforsikring	439 246	-	-	-	439 246
Kontrakter uten rett til andel av overskudd	439 246	-	-	-	-
Kursreguleringsfond	-	-	1 892 390	-	1 892 390
Totalt alle bransjer	37 144 995	616 140	1 892 390	755 873	40 409 398

**Konsernet
2015**

NOK 1 000	Brutto premiereserve	Tilleggs- avsetninger	Kursregulerings- fond	Premiefond, innskuddsfond og pensjonistenes overskuddsfond	Erstatnings- avsetning	Sum
Individuell rente/pensjon	6 052 319	210 584	-	-	581 260	6 844 163
Overskuddsmodell etter forsikringsvirksomhetsloven	71 333	4 661	-	-	-	-
Overskuddsmodell etter tidligere gjeldende regler	3 160 140	205 922	-	-	28 281	-
Kontrakter uten rett til andel av overskudd	817 787	-	-	-	552 509	-
Investeringsvalg	2 003 058	-	-	-	470	-
Individuell kapital	2 404 512	10 287	-	-	395 854	2 810 653
Overskuddsmodell etter forsikringsvirksomhetsloven	232 436	-	-	-	-	-
Overskuddsmodell etter tidligere gjeldende regler	342 706	10 287	-	-	85 819	-
Kontrakter uten rett til andel av overskudd	-	-	-	-	305 826	-
Investeringsvalg	1 829 370	-	-	-	4 209	-
Kollektiv pensjon	21 156 314	329 234	-	565 231	597 045	22 647 824
Ytelsesbaserte pensjonsordninger uten investeringsvalg	3 832 253	211 040	-	226 849	115 135	-
Fripoliser uten investeringsvalg	4 880 900	118 194	-	-	53 650	-
Innskuddsbaserte pensjonsordninger uten investeringsvalg	577 535	-	-	13 910	10 891	-
Tjenestepensjonsordninger uten investeringsvalg	20 568	-	-	1 600	2 200	-
Innskuddsbaserte pensjonsordninger (inkl. pensjonsordninger (inkl. pensjonskapitalbevis) med investeringsvalg	11 553 681	-	-	322 853	194 992	-
Kontrakter uten rett til andel av overskudd	291 376	-	-	19	220 176	-
Gruppeliv	482 810	-	-	133 245	660 287	1 276 342
Ulykkesforsikring	-	-	-	-	398 820	398 820
Kontrakter uten rett til andel av overskudd	-	-	-	-	398 820	-
Kursreguleringsfond	-	-	1 717 056	-	-	1 717 056
Totalt alle bransjer	30 095 955	550 105	1 717 056	698 476	2 633 266	35 694 858

NOTE 20 - FORDRING PÅ REASSURANDØR

NOK 1 000	Konsernet	
	2016	2015
Fordring på reassurandør i skadeforsikring	200 987	119 457
Fordring på reassurandør i livsforsikring	267 374	244 531
Gjenforsikringsandel erstatningsavsetning ført brutto	446 136	619 248
Gjenforsikringsandel ikke opptjent bruttopremie	-0	67 966
Sum fordring på reassurandør	914 497	1 051 201

NOTE 21 - FORDRING PÅ FORSIKRINGSTAKER

NOK 1 000	Konsernet	
	2016	2015
Hovedforfalt fakturert restanse i skadeforsikring	337 876	333 826
Hovedforfalt ikke fakturert restanse i skadeforsikring	1 242 989	1 194 617
Kundefordringer i livsforsikring	68 901	45 183
Sum fordring på forsikringstaker	1 649 766	1 573 625

NOTE 22 - INNTEKTER OG KOSTNADER FRA FINANSIELLE EIENDELER OG GJELD

Morselskapet		Konsernet	
2016	2015 NOK 1 000	2016	2015
	Netto inntekter fra finansielle instrumenter til virkelig verdi over resultatet		
	Aksjer og andeler		
-	- Utbytte fra aksjer og andeler	17 091	28 165
-	- Netto urealisert og realisert gevinst/tap av aksjer og andeler	643 349	1 761 339
-	- Sum netto inntekter aksjer og andeler	660 440	1 789 504
	Obligasjoner og sertifikater		
-	- Mottatte og opptjente renteinntekter	463 651	342 605
-	- Netto realisert og urealisert gevinst/tap av rentepapirer	106 514	-240 047
-	- Sum netto inntekter fra obligasjoner, sertifikater, rentefond og andre verdipapirer med fast avkastning	570 166	102 558
	Andre finansielle instrumenter		
-	- Mottatte og opptjente renteinntekter	11 582	1 434
-	- Netto urealisert og realisert gevinst/tap derivater og andre finansielle eiendeler	442 299	-202 848
-	- Sum derivater og andre finansielle instrumenter	453 881	-201 414
-	Netto inntekter og gevinst/tap fra finansielle instrumenter til virkelig verdi over resultatet	1 684 487	1 690 648

Netto inntekter fra obligasjoner vurdert til amortisert kost			
-	- Mottatte og opptjente renteinntekter obligasjoner holdt til forfall	174 493	201 523
-	- Netto realisert og urealisert gevinst/tap obligasjoner holdt til forfall	-5 861	-8 254
-	- Netto inntekter fra obligasjoner holde-til-forfall	168 632	193 269
-	- Mottatte og opptjente renteinntekter andre obligasjoner til amortisert kost	201 953	167 058
-	- Netto realisert og urealisert gevinst/tap obligasjoner til amortisert kost	-731	104
-	- Netto inntekter og gevinst/tap obligasjoner til amortisert kost	201 222	167 162
Netto inntekter fra verdipapirer tilgjengelig for salg			
-	- Utbytte fra aksjer	-	-
-	- Netto gevinst ved realisasjon av aksjer	-1	881
-	- Netto inntekter og gevinst/tap verdipapirer tilgjengelig for salg	-1	881
27 695	25 589 Renteinntekter på utlån og fordringer	261 505	239 741
-84 411	-81 622 Rentekostnader på finansielle forpliktelser	-144 366	-123 423

NOTE 23 – KLASSIFISERING AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSE

Konsernet 2016

NOK 1 000	Note	Lån og fordringer	Holdt til forfall	Virkelig verdi trading	Virkelig verdi FVO	Tilgjengelig for salg	Sum
Finansielle eiendeler							
Bankinnskudd	13, 27	984 208	-	-	-	-	984 208
Aksjer og andeler	13, 24, 25	-	-	12 550	14 723 095	99 038	14 834 683
Obligasjoner og sertifikater med fast avkastning	13, 24, 25, 26, 27	6 815 534	3 211 623	1 548	25 082 601	-	35 111 305
Andre finansielle eiendeler	13, 24, 25	-	-	-	461 812	-	461 812
Utlån til kredittinstitusjoner	13, 14, 24, 27	-	-	-	-	-	-
Utlån til kunder	13, 14, 24, 27	2 342 013	-	-	-	-	2 342 013
Finansielle derivater	9, 13, 24	-	-	4 727	-	-	4 727
Finansielle eiendeler	13	198 867	-	-	-	-	198 867
Sum finansielle eiendeler		10 340 621	3 211 623	18 824	40 267 509	99 038	53 937 614

NOK 1 000	Note	Amortisert kost	Holdt til forfall	Virkelig verdi trading	Virkelig verdi FVO	Tilgjengelig for salg	Sum
Finansielle forpliktelser							
Ansvarlig lån og fondsobligasjoner	15, 27, 40	1 285 381	-	-	-	-	1 285 381
Gjeld til kredittinstitusjoner	15, 24, 27, 41	3 508 806	-	-	-	-	3 508 806
Innskudd fra og gjeld til kunder	15, 24, 27, 41	257 603	-	-	-	-	257 603
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	15, 24, 25, 27	-	-	-	-	-	-
Finansielle derivater	9, 24	-	-	129 393	-	-	129 393
Finansielle forpliktelser		830 811	-	-	-	-	830 811
Sum finansielle forpliktelser		5 882 601	-	129 393	-	-	6 011 994

Konsernet 2015

NOK 1 000	Note	Lån og fordringer	Holdt til forfall	Virkelig verdi trading	Virkelig verdi FVO	Tilgjengelig for salg	Sum
Finansielle eiendeler							
Bankinnskudd	13, 27	702 526	-	-	-	-	702 526
Aksjer og andeler	13, 24, 25	-	-	1 020 144	11 632 958	110 221	12 763 323
Obligasjoner og sertifikater med fast avkastning	13, 24, 25, 26, 27	5 236 767	3 828 660	218 118	23 596 654	-	32 880 200
Andre finansielle eiendeler	13, 24, 25	-	-	10 582	97 089	-	107 670
Utlån til kredittinstitusjoner	13, 14, 24, 27	-	-	-	-	-	-
Utlån til kunder	13, 14, 24, 27	2 042 959	-	-	-	-	2 042 959
Finansielle derivater	9, 13, 24	-	-	636	-	-	636
Finansielle eiendeler	13	352 657	-	-	-	-	352 657
Sum finansielle eiendeler		8 334 908	3 828 660	1 249 479	35 326 701	110 221	48 849 970

NOK 1 000	Note	Amortisert kost	Holdt til forfall	Virkelig verdi trading	Virkelig verdi FVO	Tilgjengelig for salg	Sum
Finansielle forpliktelser							
Ansvarlig lån og fondsobligasjoner	15, 27, 40	483 701	-	-	-	-	483 701
Gjeld til kredittinstitusjoner	15, 24, 27, 41	2 757 136	-	-	-	-	2 757 136
Innskudd fra og gjeld til kunder	15, 24, 27, 41	248 968	-	-	-	-	248 968
Finansielle derivater	9, 24	-	-	127 915	-	-	127 915
Finansielle forpliktelser		677 399	-	-	-	-	677 399
Sum finansielle forpliktelser		4 167 204	-	127 915	-	-	4 295 120

Morselskapet 2016

NOK 1 000	Note	Lån og fordringer	Holdt til forfall	Virkelig verdi trading	Virkelig verdi FVO	Tilgjengelig for salg	Sum
Finansielle eiendeler							
Bankinnskudd	13, 27	26 736	-	-	-	-	26 736
Aksjer og andeler	13, 24, 25	-	-	-	-	93 102	93 102
Obligasjoner og sertifikater		-	-	-	-	-	-
Andre finansielle eiendeler		-	-	-	-	-	-
Utlån til kredittinstitusjoner	13, 24, 27	1 793 773	-	-	-	-	1 793 773
Utlån til kunder		-	-	-	-	-	-
Finansielle derivater	9, 13, 24	-	-	-	-	-	-
Finansielle eiendeler	13	3 456	-	-	-	-	3 456
Sum finansielle eiendeler		1 823 964	-	-	-	93 102	1 917 067

NOK 1 000	Note	Amortisert kost	Holdt til forfall	Virkelig verdi trading	Virkelig verdi FVO	Tilgjengelig for salg	Sum
Finansielle forpliktelser							
Ansvarlig lån og fondsobligasjoner	15, 27, 40	283 596	-	-	-	-	283 596
Gjeld til kredittinstitusjoner	15, 24, 27, 41	3 796 579	-	-	-	-	3 796 579
Innskudd fra og gjeld til kunder	15, 24, 27, 41	-	-	-	-	-	-
Finansielle derivater	9, 24	-	-	-	-	-	-
Finansielle forpliktelser		52 583	-	-	-	-	52 583
Sum finansielle forpliktelser		4 132 758	-	-	-	-	4 132 758

Morselskapet 2015

NOK 1 000	Note	Lån og fordringer	Holdt til forfall	Virkelig verdi trading	Virkelig verdi FVO	Tilgjengelig for salg	Sum
Finansielle eiendeler							
Bankinnskudd	13, 27	54 043	-	-	-	-	54 043
Aksjer og andeler	13, 24, 25	-	-	-	-	96 327	96 327
Utlån til kredittinstitusjoner	13, 24, 27	1 536 821	-	-	-	-	1 536 821
Finansielle eiendeler	13	158 956	-	-	-	-	158 956
Sum finansielle eiendeler		1 749 820	-	-	-	96 327	1 846 148

NOK 1 000	Note	Amortisert kost	Holdt til forfall	Virkelig verdi trading	Virkelig verdi FVO	Tilgjengelig for salg	Sum
Finansielle forpliktelser							
Ansvarlig lån og og fondsobligasjoner	15, 27, 40	283 498	-	-	-	-	283 498
Gjeld til kredittinstitusjoner	15, 24, 27, 41	3 273 957	-	-	-	-	3 273 957
Innskudd fra og gjeld til kunder	15, 24, 27, 41	-	-	-	-	-	-
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	15, 24, 25, 27	-	-	-	-	-	-
Finansielle derivater	9, 24	-	-	-	-	-	-
Finansielle forpliktelser		140 913	-	-	-	-	140 913
Sum finansielle forpliktelser		3 698 368	-	-	-	-	3 698 368

NOTE 24 – VERDSETTELSESHIERARKI

Konsernet 2016	NIVÅ 1	NIVÅ 2	NIVÅ 3	Sum
NOK 1000	Kvoterte priser i aktive markeder	Verdsettelsesteknikk basert på observerbare markedsdata	Verdsettelsesteknikk basert på ikke observerbare markedsdata	Sum
Verdipapirer – tilgjengelig for salg	-	28 107	70 931	99 038
Verdipapirer- holdt for handelsformål	-	14 098	-	14 098
Herav aksjer og andeler	-	12 550	-	12 550
Herav obligasjoner og sertifikater	-	1 548	-	1 548
Herav andre verdipapirer	-	-	-	-
Verdipapirer - utpekt til virkelig verdi over resultatet	27 671 293	12 596 216	-	40 267 509
Herav aksjer og andeler	14 723 095	-	-	14 723 095
Herav obligasjoner og sertifikater	12 948 197	12 134 404	-	25 082 601
Herav andre verdipapirer	-	461 812	-	461 812
Finansielle derivater	-	4 727	-	4 727
Sum eiendeler	27 671 293	12 643 147	70 931	40 385 370
Finansielle derivater	-	129 393	-	129 393
Herav aksjeinstrumenter	-	844	-	844
Herav valutainstrumenter	-	128 009	-	128 009
Herav renteinstrumenter	-	541	-	541
Sum forpliktelser	-	129 393 392	-	129 393 392

Avstemming av nivå 3

FINANSIELLE INSTRUMENTER TIL VIRKELIG	Aksjer og andeler	Obligasjoner og	Andre verdipapirer
Inngående balanse	- 71 469	-	-
Netto gevinster/tap på finansielle instrumenter	-	-	-
Netto verdiendring ført over utvidet resultat	- -537	-	-
Tilgang/kjøp	-	-	-
Avhending	- -1	-	-
Overført fra nivå 1 eller 2	-	-	-
Overført til nivå 1 eller 2	-	-	-
Utgående balanse	70 931	-	-

Total urealisert gevinst og tap ført over resultatet	Aksjer og andeler	Obligasjoner og sertifikater	Andre verdipapirer
Netto inntekter fra finansielle instrumenter til virkelig verdi over resultatet	660 440	570 166	453 881
Netto inntekter fra finansielle eiendeler tilgjengelig for salg	-1	-	-
Sum urealisert gevinst og tap ført over resultatet	660 439	570 166	453 881

Overføring mellom nivå 1 og 2

FINANSIELLE INSTRUMENTER TIL VIRKELIG VERDI	Aksjer og andeler	Obligasjoner og sertifikater	Andre verdipapirer
Overført fra nivå 1 til nivå 2	-	-	-
Overført til nivå 1 fra nivå 2	-	-	-

Konsernet 2015

	NIVÅ 1	NIVÅ 2	NIVÅ 3	Sum
	Kvoterte priser i aktive markeder	Verdsettelsesteknikk basert på observerbare markedsdata	Verdsettelsesteknikk basert på ikke observerbare markedsdata	
NOK 1000				
Verdipapirer – tilgjengelig for salg	-	38 752	71 469	110 221
Verdipapirer- holdt til handelsformål	1 224 358	24 485	-	1 248 843
Herav aksjer og andeler	1 020 144	-	-	1 020 144
Herav obligasjoner og sertifikater	204 214	13 903	-	218 118
Herav andre verdipapirer	-	10 582	-	10 582
Verdipapirer - utpekt til virkelig verdi over resultatet	21 601 290	13 725 411	-	35 326 701
Verdipapirer - utpekt til virkelig verdi over resultatet	11 632 958	-	-	11 632 958
Herav obligasjoner og sertifikater	9 968 332	13 628 322	-	23 596 654
Herav andre verdipapirer	-	97 089	-	97 089
Finansielle derivater	-	636	-	636
Sum eiendeler	22 825 648	13 789 283	71 469	36 686 401
Finansielle derivater	-	127 915	-	127 915
Herav valutainstrumenter	-	127 915	-	127 915
Sum forpliktelser	-	127 915	-	127 915

Avstemming av nivå 3

FINANSIELLE INSTRUMENTER TIL VIRKELIG VERDI	Aksjer og andeler	Obligasjoner og sertifikater	Andre verdipapirer
Inngående balanse	71 479	-	24 621
Netto gevinster/tap på finansielle instrumenter	-	-	-
Netto verdiendring ført over utvidet resultat	-3	-	-
Tilgang/kjøp	-	-	-
Avhending	-7	-	-24 621
Overført fra nivå 1 eller 2	-	-	-
Overført til nivå 1 eller 2	-	-	-
Utgående balanse	71 469	-	-

Total realisert og urealisert gevinst og tap ført over resultatet	Aksjer og andeler	Obligasjoner og sertifikater	Andre verdipapirer
Netto inntekter fra finansielle instrumenter til virkelig verdi over resultatet	1 789 504	102 558	-201 414
Netto inntekter fra finansielle eiendeler tilgjengelig for salg	881	-	-
Sum realisert og urealisert gevinst og tap ført over resultatet	1 790 386	102 558	-201 414

Overføring mellom nivå 1 og 2

FINANSIELLE INSTRUMENTER TIL VIRKELIG VERDI	Aksjer og andeler	Obligasjoner og sertifikater	Andre verdipapirer
Overført fra nivå 1 til nivå 2	-	1 473	-
Overført til nivå 1 fra nivå 2	-	12 913 063	-

Morselskapet 2016

	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
	Kvoterte priser i aktive markeder	Verdsettelsesteknikk basert på observerbare markedsdata	Verdsettelsesteknikk basert på ikke observerbare markedsdata	
NOK 1000				
Verdipapirer – tilgjengelig for salg	-	23 449	69 653	93 102
Sum eiendeler	-	23 449	69 653	93 102

Avstemming av nivå 3

FINANSIELLE INSTRUMENTER TIL VIRKELIG VERDI	Aksjer og andeler	Obligasjoner og sertifikater	Andre verdipapirer
Inngående balanse	70 153	-	-
Netto gevinster/tap på finansielle instrumenter	-	-	-
Netto verdiendring ført over utvidet resultat	-500	-	-
Tilgang/kjøp	-	-	-
Avhending	-	-	-
Overført fra nivå 1 eller 2	-	-	-
Overført til nivå 1 eller 2	-	-	-
Utgående balanse	69 653	-	-

Total urealisert gevinst og tap ført over resultatet	Aksjer og andeler	Obligasjoner og sertifikater	Andre verdipapirer	
Netto inntekter fra finansielle instrumenter til virkelig verdi over resultatet	-	-	-	
Netto inntekter fra finansielle eiendeler tilgjengelig for salg	-	-	-	
Sum urealisert gevinst og tap ført over resultatet	-	-	-	
Morselskapet 2015	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
	Kvoterte priser i aktive markeder	Verdsettelses-teknikk basert på observerbare markedsdata	Verdsettelses-teknikk basert på ikke observerbare markedsdata	
NOK 1000				
Verdipapirer – tilgjengelig for salg	-	26 174	70 153	96 327
Sum eiendeler	-	26 174	70 153	96 327

Avstemming av nivå 3

FINANSIELLE INSTRUMENTER TIL VIRKELIG VERDI	Aksjer og andeler	Obligasjoner og sertifikater	Andre verdipapirer
Inngående balanse	70 153	-	-
Netto gevinster/tap på finansielle instrumenter re	-	-	-
Netto verdiendring ført over utvidet resultat	-	-	-
Tilgang/kjøp	-	-	-
Avhending	-	-	-
Overført fra nivå 1 eller 2	-	-	-
Overført til nivå 1 eller 2	-	-	-
Utgående balanse	70 153	-	-

Total urealisert gevinst og tap ført over resultatet	Aksjer og andeler	Obligasjoner og sertifikater	Andre verdipapirer
Netto inntekter fra finansielle instrumenter til virkelig verdi over resultatet	-	-	-
Netto inntekter fra finansielle eiendeler tilgjengelig for salg	-	-	-
Sum urealisert gevinst og tap ført over resultatet	-	-	-

VERDSETTELSESHIERARKI - FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER TIL VIRKELIG VERDI

NOTE VERDSETTELSESHIERARKI

Hoveddelen av selskapets finansielle eiendeler er vurdert til virkelig verdi. Virkelig verdi er det beløp den enkelte eiendel kan omsettes for i en velordnet transaksjon mellom markedsaktører på måletidspunktet under de gjeldende markedsforhold.

Ved beregning av virkelig verdi benyttes ulike metoder og teknikker avhengig av type finansielle eiendeler og i hvilken grad de handles i aktive markeder. Eiendelene klassifiseres i sin helhet i en av tre verdsettelsesnivåer basert på det laveste nivå av verdsettelsesinformasjon som er betydningsfull for verdsettelsen av eiendelen.

Nivå 1

Kvoterte priser i aktive markeder anses som det beste estimat på en eiendels virkelige verdi. Eiendeler klassifiseres i nivå 1 dersom virkelig verdi er fastsatt basert på priser som er enkelt og regelmessig tilgjengelige og representerer faktiske og regelmessige forekommende markedstransaksjoner på en armlengdes avstand.

Følgende finansielle eiendeler er klassifisert under nivå 1

- Børsnoterte aksjer hvor det er daglig omsetning
- Statsobligasjoner og statssertifikater med fast avkastning

Nivå 2

Når kvoterte priser i aktive markeder ikke er tilgjengelige, fastsettes virkelig verdi for eiendelen ved hjelp av verdsettelsesmetoder som baserer seg på observerbare markedsdata. Eiendeler klassifiseres i nivå 2 dersom virkelig verdi er fastsatt med referanse til priser som ikke er kvoterte, men som er observerbare enten direkte (som priser) eller indirekte (derivert fra priser).

Følgende finansielle instrumenter er klassifisert under nivå 2

- Valutaterminer, fremtidige renteaftaler og valutasikring hvis virkelig verdi er derivert fra verdien av underliggende instrument
- Obligasjoner og sertifikater som ikke er noterte, eller er noterte, men hvor det ikke forekommer regelmessige transaksjoner. De unoterte instrumentene verdsettes basert på observerbare rentekurver og estimert kredittspread der hvor det er aktuelt

Nivå 3

Når verken kvoterte priser i aktive markeder eller observerbare markedsdata er tilgjengelige, fastsettes virkelig verdi ved hjelp av verdsettelsesteknikker som ikke er basert på observerbare markedsdata. Eiendeler klassifiseres i nivå 3 dersom virkelig verdi er fastsatt uten å være basert på verken kvoterte priser i aktive markeder eller observerbare markedsdata.

Bevegelser mellom nivåene skjer når karakter rundt input til verdsettelse endrer seg.

NOTE 25 – VERDIPAPIRER TIL VIRKELIG VERDI

Konsernet

Aksjer og andeler		2016	2015
NOK 1 000		Bokført verdi/ virkelig verdi	Bokført verdi/ virkelig verdi
Aksjer og andeler til virkelig verdi		14 735 645	12 653 103
Obligasjoner og sertifikater		2016	2015
NOK 1 000		Bokført verdi/ virkelig verdi	Bokført verdi/ virkelig verdi
	Risikovekting		
Norske			
Stats og statsgaranterte	0%	745 312	890 911
Obligasjonsfond stat	0%	-	-
Statsforetak	10%	-	-
Kredittforetak og bank	10%	3 714 495	3 552 336
Norske obligasjoner med pantsikkerhet	10%	-	-
Norske obligasjoner med pantsikkerhet	20%	-	-
Kommuner og fylker	20%	1 120 774	740 597
Kredittforetak og bank	20%	2 600 211	3 713 436
Obligasjonsfond	20%	4 720 694	3 301 886
Pengemarkedsfond	20%	2 965 637	2 969 330
Andre obligasjoner	20%	-	-
Obligasjonsfond	50%	1 528 245	945 713
Kredittforetak og bank	100%	701 946	705 772
Obligasjonsfond	100%	350 431	338 965
Pengemarkedsfond	100%	455 105	-
Industriforetak	100%	892 762	1 103 950
Sum norske obligasjoner og sertifikater		19 795 611	18 262 898

Utenlandske			
Stats og statsgaranterte	0%	853 854	992 259
AUR Credit Suisse - Unit Link	4%	-	-
Utenlandske obligasjoner med pantsikkerhet	10%	925 418	961 548
Utenlandske obligasjoner med pantsikkerhet	20%	-	-
Kommuner og fylker	20%	123 909	195 490
Kredittforetak og bank	20%	562 802	634 694
Obligasjonsfond	20%	792 663	1 184 092
Obligasjonsfond	50%	-	27 507
Obligasjonsfond	100%	1 106 096	691 603
Kredittforetak og bank	100%	230 872	203 460
Industriforetak	100%	692 923	661 222
Sum utenlandske obligasjoner og sertifikater		5 288 538	5 551 874
Sum obligasjoner og sertifikater til virkelig verdi		25 084 149	23 814 772

Andre verdipapirer	2016	2015
NOK 1000	Bokført verdi/ virkelig verdi	Bokført verdi/ virkelig verdi
Hedgefond	24	24
Bankinnskudd og andre fordringer	-	-
Eiendomsfond	-	-
Andre finansielle eiendeler	461 788	107 646
Sum andre finansielle verdipapirer til virkelig verdi	461 812	107 670
Sum finansielle eiendeler til virkelig verdi	40 281 606	36 575 545

NOTE 26 - OBLIGASJONER MÅLT TIL AMORTISERT KOST

Konsernet	Risiko vekting	2016		2015	
		Balanseført verdi	Virkelig verdi	Balanseført verdi	Virkelig verdi
NOK 1000					
Stats og statsgaranterte	0%	237 869	272 037	339 626	384 710
Norske og utenlandske obligasjoner med pantsikkerhet	10%	2 253 012	2 489 174	1 852 095	2 123 428
Kommuner, fylker, stats og statsgaranterte	20%	1 344 196	1 373 828	946 952	991 160
Kredittforetak og bank	20%	3 858 406	4 025 033	4 076 530	4 188 927
Stats og statsgaranterte	50%	-	-	-	-
Kredittforetak og bank	100%	258 076	264 974	219 548	236 937
Industri lån	100%	2 075 598	2 160 547	1 630 677	1 695 687
Sum obligasjoner og sertifikater		10 027 156	10 585 593	9 065 428	9 620 849
<i>Herav børsnoterte papirer</i>		<i>8 773 522</i>	<i>9 285 321</i>	<i>8 108 089</i>	<i>8 595 936</i>

Morselskaet

Morselskapet hadde ikke obligasjoner målt til amortisert kost i 2016 og 2015.

NOTE 27 - VIRKELIG VERDI PÅ FINANSIELLE INSTRUMENTER VURDERT TIL AMORTISERT KOST

Morselskapet				Konsernet			
2016	2016	2015	2015	2016	2016	2015	2015
Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
EIENDELER							
1 793 773	1 793 773	1 536 821	1 536 821	-	-	-	-
-	-	-	-	2 342 013	2 342 013	2 042 959	2 042 959
-	-	-	-	10 027 156	10 585 593	9 065 428	9 620 849
26 736	26 736	54 043	54 043	984 208	984 208	702 526	702 526
1 820 509	1 820 509	1 590 864	1 590 864	13 353 377	13 911 813	11 810 912	12 366 333
FORPLIKTELSER							
3 796 579	3 796 579	3 273 957	3 273 957	3 508 806	3 508 806	2 757 136	2 757 136
-	-	-	-	257 603	257 603	248 968	248 968
-	-	-	-	-	-	-	-
283 596	283 596	283 498	284 674	1 285 381	1 285 381	483 701	484 877
4 080 175	4 080 175	3 557 455	3 558 631	5 051 790	5 051 790	3 489 805	3 490 981
561 000	-	561 000	-	561 000	-	1 294 871	-
-	-	-	-	-	-	-	-
750 000	-	750 000	-	1 041 184	-	760 180	-
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	105 000	-	105 000	-

Amortisert kost innebærer verdsetting av balansepostene etter opprinnelig avtalte kontantstrømmer, eventuelt justert for verdiforringelse. Slike verddivurderinger vil ikke alltid gi verdier som er i samsvar med markedets vurdering av de samme instrumenter. Avvik kan skyldes forskjellige oppfatninger om makroutsikter, markedsforhold, risikoforhold og avkastningskrav, samt avvik i tilgang på presis informasjon.

Tabellene ovenfor gir en oversikt over beregnet virkelig verdi av poster som er bokført til amortisert kost. Verdien er beregnet med utgangspunkt i interne modeller som beregner en teoretisk verdi da det ikke finnes aktive markeder, eller sammenligning mellom priser på instrumentene i porteføljen i forhold til siste tilgjengelige transaksjonspriser. I tilfeller hvor ikke er relevant prisinformasjon tilgjengelig, er det benyttet et anslag basert på skjønn. Verdsetting til virkelig verdi, er etter sin natur beheftet med betydelig usikkerhet.

OBLIGASJONER TIL AMORTISERT KOST

Obligasjoner som holdes til forfall

Det foreligger ingen objektive indikasjoner på at det har skjedd tap ved verdifall i 2016. I tillegg til en kontinuerlig vurdering av de ulike plasseringene, avholdes det formelle, kvartalsvise verddivurderingsmøter der eksponeringen gjennomgås i detalj med sikte på å avdekke endringer i underliggende risiko. Endringer i kredittvurderinger, endringer i rente og kredittpåslag samt spesifikk makrorisiko er viktige parametere for å vurdere om det har skjedd tap ved verdifall i 2016.

Utlån og fordringer som måles til amortisert kost

I tillegg til en kontinuerlig vurdering av om det har skjedd endringer i verdien av instrumenter som inngår i utlån og fordringer, avholdes det formelle, kvartalsvise verdivurderingsmøter der eksponeringen gjennomgås i detalj med sikte på å avdekke endringer i underliggende risiko. Sentralt for å vurdere verdien, er kredittvurderinger og sannsynligheter for mislighold samt endringer i rente og kredittpåslag.

GJELD TIL KREDITTINSTITUSJONER OG INNSKUDD FRA KUNDER

Gjeld til kredittinstitusjoner og innskudd fra kunder er vurdert til amortisert kost. Noen mindre innskudd med aksjeindekserte avkastning (BMB) er vurdert til virkelig verdi. Virkelig verdi av p.t.-prisede innskudd er derfor satt lik amortisert kost.

VERDIPAPIRGJELD OG ANSVARLIG LÅNEKAPITAL

Verdipapirgjeld til fast rente er vurdert til virkelig verdi, mens verdipapirgjeld til flytende rente og ansvarlig lånekapital er vurdert til amortisert kost. Verdsettingen av gjeld vurdert til amortisert kost er basert på innhentet informasjon fra meglere ("broker quotes") eller beregnet pga. rentekurver innhentet fra Reuters. Verdi ved antatt nytstedelse er lagt til grunn, på tilsvarende måte som for utlån.

Konsernet 2016	NIVÅ 1	NIVÅ 2	NIVÅ 3	Sum
	Kvoterte priser i aktive markeder	Verdsettelsesteknikk basert på observerbare markedsdata	Verdsettelsesteknikk basert på ikke observerbare markedsdata	
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	-	-	-	-
Utlån til og fordringer på kunder	2 342 013	-	-	2 342 013
Obligasjoner til amortisert kost	-	10 585 593	-	10 585 593
Bankinnskudd	138 369	539 101	-	677 469
Sum finansielle eiendeler	2 480 381	11 124 694	-	13 605 075
Gjeld til kredittinstitusjoner	5 545 361	-	-	5 545 361
Innskudd fra og gjeld til kunder	105 690	151 914	-	257 603
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapir	-	-	-	-
Ansvarlig lånekapital til amortisert kost	-	1 001 785	328 596	1 330 381
Sum finansielle forpliktelser	5 651 050	1 153 699	328 596	7 133 345

NOTE 28 - INVESTERINGER I DATTERSELSKAPER

2016
NOK 1 000

Selskaper	Forretningskontor	Andel i %	Aksjekapital	Pålydende per aksje	Bokført verdi
SpareBank 1 Forsikring AS	Oslo	100	348 400	200	3 620 538
SpareBank 1 Skadeforsikring AS	Oslo	100	132 000	100	2 080 632
SpareBank 1 Medlemskort AS	Oslo	51	150	50	816
ODIN Forvaltning AS	Oslo	100	9 238	1 000	185 045
SpareBank 1 Gruppen Finans AS	Oslo	100	130 000	1 000	403 487
Conecto AS	Oslo	100	15 378	40	271 293
Sum investering i datterselskaper					6 561 810

2015
NOK 1 000

Selskaper	Forretningskontor	Andel i %	Aksjekapital	Pålydende per aksje	Bokført verdi
SpareBank 1 Forsikring AS	Oslo	100	348 400	200	3 315 097
SpareBank 1 Skadeforsikring AS	Oslo	100	132 000	100	2 080 632
SpareBank 1 Medlemskort AS	Oslo	51	150	50	816
Odin Forvaltning AS	Oslo	100	9 238	1 000	185 045
SpareBank 1 Gruppen Finans AS	Oslo	100	130 000	1 000	403 487
Conecto AS	Oslo	100	15 378	40	271 293
Sum investering i datterselskaper					6 256 370

NOTE 29 - INVESTERINGER I TILKNYTTETE SELSKAP

EIERANDEL I TILKNYTTETE SELSKAP

NOK 1 000	SpareBank 1 Banksamarbeidet DA	
	2016	2015
Per 01.01	12 713	9 191
Resultatandel fra tidligere år	1 136	3 522
Per 31.12	13 849	12 713

Stemmeandel er lik eierandel. Forretningskontoret til SpareBank 1 Banksamarbeidet DA er i Oslo.

FINANSIELL INFORMASJON OM TILKNYTTETE SELSKAP

NOK 1 000	SpareBank 1 Banksamarbeidet DA	
	2016	2015
Eiendeler	947 560	667 888
Gjeld	824 454	552 037
Inntekter	867 336	750 417
Resultat etter skatt	3 485	7 757
Eierandel	10%	10%

MORSELSKAPET HAR FØLGENDE FORDRING OG GJELD TIL TILKNYTTETE SELSKAP

NOK 1000	2016	2015
Fordring SpareBank 1 Banksamarbeidet DA	-884	110 276
Sum fordring til tilknyttede selskap	-884	110 276

INVESTERING I TILKNYTTETE SELSKAP I MORSELSKAPET SPAREBANK 1 GRUPPEN AS

NOK 1 000	2016	2015
Andeler i SpareBank 1 Banksamarbeidet DA	10 147	10 147
Sum aksjer og andeler i tilknyttede selskap	10 147	10 147

Andel i SpareBank 1 Banksamarbeidet DA er i morselskapets regnskap etter overgang til IFRS ført til opprinnelig kost og testet for nedskrivning.

Ved utgangen av 2016, samt ved utgangen av 2015 er det ikke funnet grunnlag for nedskrivning.

NOTE 30 – INVESTERINGSEIENDOMMER**Konsernet**

SpareBank 1 Gruppens totale eiendomsportefølje utgjorde 238 909 m² fordelt på 21 eiendommer per 31. desember 2016. Av dette bruker SpareBank 1 Gruppen 31 379 m² i egen virksomhet. Samlet ledighetsgrad er ca 14,2 prosent. Vektet gjenværende leietid for hele porteføljen er 5,5 år. I note 3 «Kritiske estimater og vurderinger vedrørende bruk av regnskapsprinsipper» er sensitivitet nærmere omtalt.

NOK 1 000	2016	2015
Anskaffelseskost per 01.01.	3 640 064	3 550 500
Korreksjon anskaffelseskost IB	-591	87
Omarbeidet anskaffelseskost IB	3 639 473	3 550 587
Årets tilgang	66 764	89 477
Årets avgang	-	-
Anskaffelseskost per 31.12.	3 706 237	3 640 064
Akkumulert verdiregulering per 01.01.	744 305	736 110
Korreksjon akkumulert verdiregulering IB	-	-
Omarbeidet akkumulert verdiregulering IB	744 305	736 110
Årets verdiregulering	33 203	8 194
Akkumulert verdiregulering per 31.12.	777 508	744 305
Balanseført verdi per 31.12.	4 483 744	4 384 368

INVESTERINGSEIENDOMMER FORDELTE PÅ GEOGRAFISKE OMRÅDER

2016

NOK 1 000	By/område	Areal m ²	Leieinntekt	Opphørstids- punkt gj.sn. leieforhold	Historisk kostpris	Bokført verdi
TYPE BYGG						
Butikker og kjøpesenter	Oslo	19 370	26 136	2021	340 478	359 529
Kontoreiendom	Oslo	149 672	237 841	2017-2022	2 844 068	3 508 216
Øvrige eiendommer	Østlandet	38 488	49 131	2022-2035	522 603	615 999
Sum		207 530	313 108	-	3 707 149	4 483 744

2015

NOK 1 000	By/område	Areal m ²	Leieinntekt	Opphørstids- punkt gj.sn. leieforhold	Historisk kostpris	Bokført verdi
TYPE BYGG						
Butikker og kjøpesenter	Oslo	19 303	24 672	2015-2021	332 570	353 657
Kontoreiendom	Oslo	149 672	241 277	2014-2022	2 786 140	3 426 073
Øvrige eiendommer	Østlandet	38 488	49 648	2017-2072	521 516	604 638
Sum		207 463	315 596	-	3 640 226	4 384 368

Verdsettelsehierarki

Konsernet 2016	NIVÅ 1	NIVÅ 2	NIVÅ 3	Sum
	Kvoterte priser i aktive markeder	Verdsettelsesteknikk basert på observerbare markedsdata	Verdsettelsesteknikk basert på ikke observerbare markedsdata	
Investerings eiendom	-	-	4 483 744	4 483 744
Sum eiendeler	-	-	4 483 744	4 483 744

Avstemming av nivå 3

	Investerings eiendom
Inngående balanse	4 383 777
Netto gevinst/tap resultatført	33 203
Tilgang/kjøp	66 764
Avhending	-
Overført fra nivå 1 eller 2	-
Overført til nivå 1 eller 2	-
Utgående balanse	4 483 744

Realisert gevinst/tap og verdiregulering ført over resultatet

Netto inntekter fra investerings eiendommer	33 203
---	--------

Sum realisert gevinst/tap og verdiregulering ført over resultatet**33 203****Verdiendring ført over resultatet**

Netto inntekter fra investerings eiendommer	33 203
---	--------

Sum verdiregulering ført over resultatet**33 203****Overføring mellom nivå 1 og 2**

	Investerings eiendom
Overført fra nivå 1 til nivå 2	-
Overført til nivå 1 fra nivå 2	-

Konsernet 2015

Konsernet 2015	NIVÅ 1	NIVÅ 2	NIVÅ 3	Sum
	Kvoterte priser i aktive markeder	Verdsettelsesteknikk basert på observerbare markedsdata	Verdsettelsesteknikk basert på ikke observerbare markedsdata	
Investerings eiendom	-	-	4 384 368	4 384 368
Sum eiendeler	-	-	4 384 368	4 384 368

Avstemming av nivå 3

	Investerings eiendom
Inngående balanse	4 286 448
Netto gevinst/tap resultatført	8 194
Tilgang/kjøp	89 726
Avhending	-

Overført fra nivå 1 eller 2	-
Overført til nivå 1 eller 2	-
Utgående balanse	4 384 368
Realisert gevinst/tap og verdiregulering ført over resultatet	
Netto inntekter fra investeringseiendommer	8 194
Sum realisert gevinst/tap og verdiregulering ført over resultatet	8 194
Verdiendring ført over resultatet	
Netto inntekter fra investeringseiendommer	8 194
Sum verdiregulering ført over resultatet	8 194
Overføring mellom nivå 1 og 2	
Overført fra nivå 1 til nivå 2	-
Overført til nivå 1 fra nivå 2	-

VERDIVURDERING

Investeringseiendommene bokføres til virkelig verdi. Etter IFRS er virkelig verdi den pris som ville blitt oppnådd ved salg av en eiendel i en velordnet transaksjon mellom markedsdeltakere på måletidspunktet.

Selskapene benytter en intern kontantstrømsmodell for å beregne virkelig verdi for eiendommene. I modellen estimeres en 30-års kontantstrøm på basis av forventede fremtidige kostnader og inntekter for hver enkelt eiendom. Etter utløpet av det 30. året i kontantstrømmen er det beregnet en sluttverdi. Kontantstrøm inklusive sluttverdien inflateres med forventet prisvekst og diskonteres med et avkastningskrav som består av risikofri rente og et risikopåslag. Risikopåslaget er satt individuelt for hver enkelt eiendom.

Mer om de viktigste forutsetningene:

LEIEINNTEKTER

For kontorarealer, som utgjør den største arealtypen i porteføljen, benytter konsernet en egen separat modell for å estimere forventet langsiktig kontantstrøm etter utløp av dagens leiekontrakter. Prishistorikk fra reelle kontraktsinngåelser for den enkelte eiendom inngår i datagrunnlaget for å estimere forventet fremtidig leie for arealet. De forventede leieprisene er basert på et definert kartutsnitt, hvor data på løpende markedsleier per kvadratmeter bruttoareal er hentet ut. Det definerte kartutsnittet vil gi et presist bilde på relevante leiepriser i et område. Videre er de løpende leiene i hvert kartutsnitt inndelt i 4 kvartiler. For å få en ytterligere presis vurdering av forventet leie er hver eiendom plassert i én kvartil. Kvartilinndelingen er hovedsakelig basert på historiske kontrakter for eiendommen, men også kalibrert for strategi og forventet utvikling av eiendommen.

For areal typer som ikke dekkes av leieprisstatistikk, benyttes selskapets egne vurderinger for å finne forventet fremtidig inntekt.

KOSTNADER

Gjennomsnittlige historiske driftskostnader og selskapenes forventninger per eiendom inngår for å estimere forventede kostnader. Som et anslag for forventede eierkostnader på lang sikt benyttes statistikk fra OPAK og Basale. Dersom de historiske kostnadene har vært spesielt høye eller spesielt lave, benyttes ytterpunktene i OPAK/Basale sine anslag for normale eierkostnader for år 1 i kontantstrømmen. Eierkostnadene antas å være stigende med eiendommens alder og vokser lineært til OPAK/Basale anslag for høye eierkostnader over kontantstrømmens lengde.

AVKASTNINGSKRAV

Avkastningskravet består av risikofri rente som endres over kontantstrømmen og risikopåslag som gjelder individuelt for hver eiendom.

RISIKOFRI RENTE

Observasjoner fra transaksjonsmarkedet tyder på at eiendom er lite sensitive til endringer i markedsrentene. I stedet er det langsiktige forventninger til rentenivået som synes å ligge til grunn for eventuelle prisendringer for eiendom. Grunnen til dette kan være at selv de lengste markedsrentene er relativt korte i forhold til forventet varighet på en næringseiendom. Selskapene har valgt å benytte en 10-års swaprente for de første 10 årene i kontantstrømmen, og en antatt langsiktig normalrente på 5 % for de siste 10 årene og for sluttverdien. For årene imellom, fra år 10 til år 20, er det benyttet interpolering mellom de to rentene.

RISIKOPÅSLAG

Selskapene benytter et kategoriseringsverktøy for å anslå risikopåslagene per eiendom. Beliggenhet, kontraktslengde og antatt grad av syklisk karakter i kontantstrømmen til den enkelte eiendom inngår som elementer for å plassere eiendommens vektete risikoegenskaper på en poengskala. Eiendommens plassering på poengskalaen benyttes til å finne eiendommens spesifikke risikopåslag innenfor et spenn mellom antatt høyt og lavt risikopåslag i markedet. Dette spennet blir kalibrert mot observerte nøkkeltall fra transaksjonsmarkedet. Kategoriseringen og kalibreringen skal til sammen bidra til markedsmessig og konsistent verdivurdering til virkelig verdi, både på tvers av eiendommene og over tid.

EKSTERN VERDIVURDERING

Parallelt med intern verdivurdering blir det utført ekstern verdivurdering for utvalgte eiendommer i porteføljen for å avstemme markedsutviklingen i perioden. Samtidig er dette en mulighet for å sjekke og diskutere rimeligheten av verdinivåene og eventuelt forutsetningene som inngås i vurderingen mot andre. Utvalget er trukket tilfeldig av forhåndsdefinert antall eiendommer. Det er planen at utvalget for ekstern vurdering rulleres over en periode på 3 år, dog med en viss overlap med halvårlige intervall for ekstern vurdering.

LATENT SKATT

I forbindelse med verdivurderingen av investeringseiendommene er effekten av latent skatt beregnet utenom verdivurderingsmodellen. Latent skatt oppstår som følge av at man eier aksjer i et eiendomsselskap og ikke eiendommene direkte. Latent skatt er beregnet med 7 % av differansen mellom virkelig verdi og skattemessig verdi, redusert ned bokført utsatt skatt i selskapsregnskapene for eiendommene. Dette er i henhold til normal bransjepraksis. Nettoeffekten reduserer virkelig verdi av investeringseiendommene.

MORSELSKAPET

Morselskapet hadde ikke investeringseiendommer i 2016 og 2015.

NOTE 31 – EIENDOM, ANLEGG OG UTSTYR

2016

Morselskapet		Konsernet		
Maskiner, inventar, transportmidler og kunst	NOK 1000	Maskiner, inventar, transportmidler og kunst	Bygning og annen fast eiendom	Totalt
		kunst		
297 443	Anskaffelseskost eller regulert verdi per 01.01.	490 212	998 863	1 489 076
-	Tilgang	117 166	11 061	128 227
-297 443	Avgang	-308 159	-	-308 159
-	Verdiregulering	-	86 804	86 804
-	Omregningsdifferanse	985	-	985
-	Anskaffelseskost eller regulert verdi per 31.12.	300 204	1 096 729	1 396 932
139 656	Akkumulert avskrivning og nedskrivning per	305 704	105 020	410 725
-	Årets avskrivning	33 878	40 873	74 751
317	Årets nedskrivning	317	-	317
-139 973	Årets avgang avskrivning	-143 583	-	-143 583
-	Årets avgang nedskrivning	-6 892	-	-6 892
-	Omregningsdifferanse	999	-	999
-	Akkumulert avskrivning og nedskrivning per	190 423	145 893	336 316
-	Balansført verdi per 31.12.	109 781	950 835	1 060 616

Dersom bygning eller annen fast eiendom ble vurdert til historisk kost ville balanserte verdier vært som følger:

Balansført verdi ved historisk kost	659 627
Verdireguleringsreserve per 31.12.16	286 510

SIKKERHETSSTILLELSE

Selskapet har ikke pantsatt eller akseptert andre rådighetsbegrensninger for sine anleggsmidler.

UTNYTTEDE DRIFTSMIDLER

Av aktiverte bygninger var 1,34 % ledig.

2015

Morselskapet		Konsernet			
Maskiner, inventar, transportmidler og kunst	NOK 1000	Maskiner, inventar, transportmidler og kunst	Bygning og annen fast eiendom		Totalt
			354 519	Anskaffelseskost eller regulert verdi per 01.01.	
40 224	Tilgang	42 214	3 404	45 618	
-97 300	Avgang	-97 950	-	-97 950	
-	Verdiregulering	-	70 632	70 632	
-	Omregningsdifferanse	236	-	236	
297 443	Anskaffelseskost eller regulert verdi per 31.12.	490 212	998 863	1 489 076	
188 277	Akkumulert avskrivning og nedskrivning per	342 764	68 653	411 417	
48 679	Årets avskrivning	60 025	36 367	96 392	
-	Årets nedskrivning	-	-	-	
-97 300	Årets avgang avskrivning	-97 300	-	-97 300	
-	Årets avgang nedskrivning	-	-	-	
-	Omregningsdifferanse	215	-	215	
139 656	Akkumulert avskrivning og nedskrivning per	305 704	105 020	410 725	
157 787	Balanseført verdi per 31.12.	184 508	893 843	1 078 351	

Dersom bygning eller annen fast eiendom ble vurdert til historisk kost ville balanseførte verdier vært som følger:

Balanseført verdi ved historisk kost	689 474
Verdireguleringsreserve per 31.12.	199 706

SIKKERHETSSTILLELSE

Selskapet har ikke pantsatt eller akseptert andre rådighetsbegrensninger for sine anleggsmidler.

UTNYTTEDE DRIFTSMIDLER

Av aktiverte bygninger var 0 % ledig.

NOTE 32 – GOODWILL**GOODWILL**

2016 NOK 1 000	Hist. kost	2016		2016	2015
		Tilgang	Nedskrivninger	Bokført verdi	Bokført verdi
Goodwill ved kjøp av SpareBank 1 Forsikring AS	378 656	-	-	199 953	199 953
Goodwill ved kjøp av 49 % av ODIN Forvaltning AS	158 263	-	-	79 131	79 131
Goodwill ODIN ved oppkjøp av Rahastotori/Fondex	50 060	-	-10 000	25 700	35 700
Goodwill ved kjøp av SpareBank 1 Skadeforsikring AS	553 616	-	-	264 003	264 003
Goodwill SpareBank 1 Gruppen Finans AS	10 245	-	-	10 245	10 245
Goodwill ved kjøp av Conecto AS	205 882	-	-	182 300	182 300
Sum goodwill	1 356 722	-	-10 000	761 332	771 332

Ved overtakelse av kontroll i et foretak (virksomhetssammenslutning) blir alle identifiserbare eiendeler og forpliktelser oppført til virkelig verdi i samsvar med IFRS 3R. En positiv differanse mellom virkelig verdi av kjøpsvederlaget og virkelig verdi av netto identifiserbare eiendeler og forpliktelser oppføres som goodwill, mens en eventuell negativ differanse inntektsføres ved kjøpet. Goodwill oppstår som differanse mellom virkelig verdi av vederlaget ved kjøp av en virksomhet og virkelig verdi av netto identifiserbare eiendeler og forpliktelser. Goodwill er antatt å ha ubegrenset levetid. Oppkjøp av et selskap er blant annet basert på strategisk tilpasning og antatt økonomisk lønnsomhet over lang tid. Goodwill fordeles på kontantstrømsgenererende enheter. Goodwill avskrives ikke, men er gjenstand for en årlig nedskrivningstest med sikte på å avdekke et eventuelt verdifall, i samsvar med IAS 36.

Fastsettelse av gjenvinnbart beløp:

Det brukes likviditetsprognoser (etter skatt) basert på 5 års fremskrivninger. Gjenvinnbart beløp på balansedagen beregnes årlig for goodwill som har en ubestemt utnyttbar levetid. Verdien av de ulike kontantstrømsgenererende enhetene er vurdert per 31. desember 2016. SpareBank 1 Gruppen konsern ser på prissettingen av sammenlignbare finansinstitusjoner, om selskapene har levert resultater bedre enn markedet forventet, de siste årene. For liv- og skadeselskapet er det benyttet estimerte kontantstrømmer kombinert med prissetting av sammenlignbare børsnoterte selskaper. I tillegg trekkes inn forhold som utbyttepolitikk, eierstruktur og distributørene av forsikringsprodukter.

Det kan legges til grunn at det for SpareBank 1 Gruppen konsern vil være en betydelig variasjon i verdiene med hensyn til om verddivurderingen foretas med utgangspunkt i et "going concern" eller som en del av en strukturtransaksjon. Verddivurderingen kommer ut med 3 scenarier, pessimistisk verdi, forventet verdi og optimistisk verdi.

For alle kontantgenererende enheter overstiger gjenvinnbart beløp de balanseførte verdiene, og analysen indikerer at nedskrivning ikke er nødvendig.

Vedlagt følger en tabell under knyttet til sensitiviteten til forutsetningene som ligger til grunn for verdiberegningen:

Sensitivitet	Avkastningskrav	Terminalvekst	1% økning i avkastningskrav	10% endring i netto kontantstrøm
ODIN Forvaltning AS	10%	2,5 %	MNOK 111	MNOK 95,1
Conecto AS	7,7 %	2,5 %	MNOK 45	MNOK 28
SpareBank 1 Gruppen Finans AS				
herav portefølje	12%	5,0 %	MNOK 49	MNOK 36
herav factoring	10%	4,0 %	MNOK 61	MNOK 44
SpareBank 1 Skadeforsikring AS	7,90%	3,5 %	MNOK 1 441	MNOK 844
SpareBank 1 Forsikring AS	7,90%	3,5 %	MNOK 1 601	MNOK 779
SpareBank 1 Medlemskort AS	11%	0,0 %	MNOK 0,1	MNOK 0,5

AVKASTNINGSKRAV

Selskapenes avkastningskrav baserer seg på følgende resonnerement:

Markedets risikopremie er satt til 5 % etter skatt. PwC sin undersøkelse av markedets risikopremie i 2015 for Norske Finansanalytikerens Forening avdekket at nivået bør ligge omkring dette nivået. Videre anvendes en 10-årig statsrente som beste estimat for risikofri rente, hvilket var 1,6 % pr. 31.12.2016. Skattnivået til den risikofrie plasseringen er satt til 22 %. Det er også tillagt en likviditetspremie på 3,5 % for alle selskaper da de ikke er børsnotert.

Det som skiller avkastningskravet for de respektive selskapene, er selskapenes beta. Det er estimert beta mot sammenlignbare børsnoterte selskaper der det har vært grunnlag for det. Der det ikke har vært grunnlag for å sammenligne beta mot tilsvarende selskaper, derfor har beta vært fastsatt skjønnsmessig.

Avkastningskrav EK: $R_f \times (1 - s) + MRP \times \text{Beta} + LP$

TERMINALVERDI

Selskapenes terminalvekst har som hovedregel vært fastsatt til 3,5 % da det antas at selskapenes resultatvekst vil stige med den underliggende inflasjonen på lang sikt pluss et påslag for 1 % realvekst. Det er imidlertid fastsatt en høyere terminalvekst for SpareBank 1 Gruppen Finans AS i de respektive virksomhetsområdene Portefølje og Factoring til henholdsvis 5 % og 4 %. Selskapene er ikke ansett til å være i "steady state" ved utgangen av 2020. Således legges det til grunn en høyere terminalvekst.

NOTE 33 – ANDRE IMMATERIELLE EIENDELER

2016

NOK 1 000	IT-systemer i bruk	Lisenser	Forsikringssystem under utvikling	Kunde relasjoner	Merkevare	Software	Totalt
Anskaffelseskost per 01.01.16	408 840	91 944	8 335	23 318	68 711	5 527	606 675
Årets tilgang	57 475	6 491	4 887	-	-	445	69 298
<i>Herav utviklet internt</i>	51 789	-	4 887	-	-	445	57 120
<i>Herav kjøpt separat</i>	5 686	6 491	-	-	-	-	12 177
Årets avgang	-8 433	-3 163	-8 073	-	-63 442	-	-83 112
Omregningsdifferanse	-	-	-	-	-	-	-
Anskaffelseskost per 31.12.16	457 882	95 272	5 148	23 318	5 269	5 972	592 862
Akkumulert avskrivning og nedskrivning per 01.01.16	211 518	62 602	-	22 627	63 442	-	360 189
Årets avskrivning	56 088	8 376	-	553	-	-	65 017
Årets nedskrivning	-	-	-	-	-	-	-
Årets avgang avskrivning	-	-64	-	-	-63 442	-	-63 506
Årets avgang nedskrivning	-7 097	-	-	-	-	-	-7 097
Omregningsdifferanse	-	-	-	-	-	-	-
Akkumulert avskrivning og nedskrivning per 31.12.16	260 508	70 913	-	23 180	-	-	354 601
Balanseført verdi per 31.12.16	197 374	24 359	5 148	138	5 269	5 972	238 260

2015

NOK 1 000	IT-systemer i bruk	Lisenser	Forsikringssystem under utvikling	Kunde relasjoner	Merkevare	Software	Totalt
Anskaffelseskost per 01.01.15	426 170	85 073	1 175	23 318	68 711	-	604 447
Årets tilgang	24 485	6 868	8 073	-	-	5 527	44 954
<i>Herav utviklet internt</i>	15 175	-	8 073	-	-	5 527	28 776
<i>Herav kjøpt separat</i>	9 310	6 868	-	-	-	-	16 178
Årets avgang	-41 815	-	-914	-	-	-	-42 729
Omregningsdifferanse	-	4	-	-	-	-	4
Anskaffelseskost per 31.12.15	408 840	91 945	8 335	23 318	68 711	5 527	606 676
Akkumulert avskrivning og nedskrivning per 01.01.15	201 648	54 458	-	20 674	41 300	-	318 079
Korreksjon akkumulert avskrivning og nedskrivning per 01.01.15	-	-	-	-	-	-	-
Omarbeidet avskrivning og nedskrivning per 01.01.15	201 648	54 458	-	20 674	41 300	-	318 079
Årets avskrivning	51 686	8 140	-	1 953	3 690	-	65 469
Årets avgang avskrivning	-41 815	-	-	-	-	-	-41 815
Omregningsdifferanse	-	4	-	-	-	-	4
Akkumulert avskrivning og nedskrivning per 31.12.15	211 518	62 602	-	22 627	63 442	-	360 189
Balanseført verdi per 31.12.15	197 322	29 343	8 335	691	5 269	5 527	246 487

NOTE 34 – DRIFTSKOSTNADER

Morselskapet		Konsernet	
2016	2015 NOK 1 000	2016	2015
69 061	127 782	1 065 994	1 074 655
2 427	1 472	129 130	138 878
65	1 887	90 546	75 814
2 496	-95 576	437 164	313 448
74 049	35 566	1 722 834	1 602 795
	Godtgjørelse til revisor		
238	358 Ordinær revisjon	1 632	2 881
123	- Andre attestasjonstjenester	123	37
240	- Skatterådgivning	276	-
82	- Andre tjenester	375	260
	Godtgjørelse til revisor er oppgitt inklusive merverdiavgift.		
	Personalkostnader		
32 932	222 810 Lønn	824 417	763 524
2 678	- Sluttvederlag	4 571	2 521
6 906	42 017 Arbeidsgiveravgift	45 441	83 174
11 388	52 478 Pensjonskostnader	87 192	129 148
-	-205 037 Refusjon lønn, pensjon døtre	7 015	-0
10 717	4 141 Sosiale kostnader	38 693	30 597
4 440	11 373 Øvrige personalkostnader	58 666	65 692
69 061	127 782	1 065 994	1 074 655
	Spesifikasjon av pensjonskostnader		
6 054	23 940 Tilskuddsplaner inkl. aga	56 985	70 986
5 333	28 538 Ytelsesplaner inkl. aga	30 206	58 163
11 388	52 478	87 192	129 148

NOTE 35 – PENSJONER

GENERELL BESKRIVELSE AV SELSKAPETS PENSJONSFORPLIKTELSE:

Konsernet har en kollektiv pensjonsordning for sine ansatte i SpareBank 1 Forsikring AS. Pensjonsordningen sikrer de fleste av de ansatte en pensjon på 70 % av sluttlønnen frem til 77 år med etterfølgende avtrapping. Ordningen gir medlemmene i ordningen et garantert nivå på utbetalingene over levetiden. Det gjøres en årlig vurdering av regulering av pensjoner under utbetaling utover et eventuelt overskudd fra pensjonsordningen. I 2016 var det ikke overskudd fra pensjonsordningen og det ble ingen regulering av pensjoner under utbetaling.

I tillegg ble det etablert en ordning for kollektiv innskuddspensjon for nyansatte fra 1. mai 2005. Fra samme tidspunkt ble den ytelsesbaserte pensjonsordningen lukket.

I morselskapet er 8 yrkesaktive og 68 pensjonister omfattet av den sikrede ytelsesordningen, og 7 av innskuddsordningen. I konsernet er 251 yrkesaktive og 468 pensjonister omfattet av den sikrede ytelsespensjonsordningen. Det er 758 yrkesaktive omfattet av den innskuddsbaserte ordningen i konsernet.

Pensjonsmidlene forvaltes av SpareBank 1 Forsikring AS. Ansvar for forvaltningen av ordningen inkludert investeringsbeslutningen og premienivå hviler i felleskap på administrasjonen og styret for SpareBank 1 Forsikring AS.

Ved verdsettelse av pensjonsmidlene og ved måling av påløpte forpliktelser benyttes estimerte verdier. Disse verdiene korrigeres hvert år i samsvar med oppgaver over pensjonsmidlenes flyttestørrelse fra SpareBank 1 Forsikring AS og aktuarmessig beregning av forpliktelsesens størrelse.

Kostnadene er beregnet på forutsetningene for inngående balanse. Per 31.12 er det beregnet en oppdatert netto pensjonsforpliktelse ut fra forutsetningene ved årsslutt. Aktuarielle gevinster og tap (estimataavvik) regnskapsføres i oppstillingen over utvidet resultat/egenkapital.

Periodens pensjonskostnad består av periodens pensjonsopptjening og rentekostnad, påløpt pensjonsforpliktelse fratrukket avkastning, samt periodisert arbeidsgiveravgift. Innbetalt innskuddspensjon kostnadsføres i betalingsåret.

Lov om statstilskudd til arbeidstakere som tar ut avtalefestet pensjon i privat sektor (AFP-tilskuddsloven) trådte i kraft 19. februar 2010. Arbeidstakere som tar ut AFP med virkningstidspunkt i 2011 eller senere, vil bli gitt ytelse etter den nye ordningen. Ny AFP-ordning utgjør et livsvarig påslag på Folketrygden og kan tas ut fra 62 år. Den nye AFP ordningen legger opp til at bedriften skal betale en samlet premie med utgangspunkt i årslønn til arbeidstakeren. Premien beregnes med utgangspunkt i en fast prosent av årslønn mellom 1 og 7,1 ganger gjennomsnittlig grunnbeløp. Årspremiesatsen for 2016 utgjør 2,5 %. Opptjening i ny ordning beregnes på bakgrunn av arbeidstakerens livsinntekt, slik at alle tidligere arbeidsår innregnes i opptjeningsgrunnlaget. Ny ordning skal finansieres ved at Staten dekker 1/3 av pensjonsutgiftene og 2/3 skal dekkes av arbeidsgiverne. Arbeidsgivernes premie skal fastsettes som en prosentandel av lønnsutbetalinger mellom 1 G og 7,1 G. Den nye AFP-ordningen regnskapsføres som en innskuddsordning.

K2013 BE benyttes ved årsslutt. SpareBank 1 Gruppen konsern benytter OMF-renten som diskonteringsrente. Det henvises til note 2 regnskapsprinsipper for ytterligere omtale av pensjoner og bruk av OMF-renten.

Forventet premieinnbetaling for ytelsesordningen for mor og konsern er henholdsvis 2,9 og 40,3 millioner kroner i 2017.

Morselskapet		Konsernet	
2016	2015 NOK 1 000	2016	2015
PENSJONSFORPLIKTELSE I YTELSESBASERTE PENSJONSORDNINGER			
280 789	341 779	1 081 533	1 295 183
-	-	1 195	-
3 677	24 315	22 914	47 672
4 095	6 518	24 567	27 595
-	-	-	-1 208
-2 827	-60 562	-25 475	-229 461
-8 243	-16 619	-44 342	-55 595
-128 340	-14 643	-107 483	-2 652
149 150	280 789	952 910	1 081 533
95 174	222 448	847 131	964 712
53 977	58 341	105 779	116 821
PENSJONSMIDLER			
224 826	238 699	974 421	979 407
-	-	-	-
2 935	5 649	20 639	23 855
-	-	-	-
-6 160	-7 271	-25 520	-24 603
151	11 841	12 744	46 570
-5 842	-15 356	-41 367	-49 142
-100 438	-8 736	-79 227	-1 666
115 473	224 826	861 691	974 421
FINANSIELL STATUS PER 31.12			
149 150	280 789	952 910	1 081 533
115 473	224 826	861 691	974 421
33 677	55 963	91 219	107 112
33 677	55 963	91 219	107 112
8 226	14 534	17 288	44 524
-	-	169	701
476	3 354	3 279	6 751
-470	-4 698	-470	-4 267
470	-7 514	6	-28 885
-339	1 848	-2 184	882
1 946	703	4 915	-2 420
10 310	8 226	23 003	17 288
43 987	64 189	114 222	124 399

Morselskapet		Konsernet	
2016	2015 NOK 1 000	2016	2015
PERIODENS PENSJONSKOSTNAD			
3 677	24 315	22 914	47 672
4 095	6 518	24 567	27 595
-2 935	-5 649	-20 639	-23 855
4 837	25 185	26 842	51 412
497	3 354	3 279	6 751
5 333	28 538	30 206	58 163
1 485	10 039	23 966	35 242
6 054	23 940	56 985	70 986
11 388	52 478	87 192	129 148
-178	-	-4 570	-
11 210	52 478	82 622	129 148
Sum pensjonskostnader innskudd og ytelse inklusive avviklingsgevinster			
7 965	13 814	92 572	93 014
12 765	49 320	165 689	196 877
11,6 %	20,4 %	14,5 %	17,9 %
2016	2015	2016	2015
Aktuarielle gevinster og tap (estimatendringer)			
-4 612	42 248	-4 800	163 874
2 935	5 649	20 639	23 855
Forutsetninger			
2,60%	2,60%	2,60%	2,60%
2,60%	2,60%	2,60%	2,60%
2,25%	2,50%	2,25%	2,50%
2,25%	2,25%	2,25%	2,25%
0,50%	0,50%	0,50%	0,50%
14,10%	14,10%	14,10%	14,10%
4% og 2 %	4% og 2 %	4% og 2 %	4% og 2 %
5%		5%	
Demografiske forutsetninger			
KB2013B	K2013B	KB2013B	K2013B
IR2003	IR2003	IR2003	IR2003

Sammensetning av pensjonsmidler ¹⁾	2016		2015	
	Noterte	Unoterte	Noterte	Unoterte
Eiendom	0,0 %	17,5 %	0,0 %	17,7 %
Obligasjoner til amortisert kost	31,5 %	4,5 %	29,1 %	3,6 %
Aksjer og andeler	13,6 %	0,0 %	13,6 %	0,0 %
Obligasjoner til virkelig verdi	32,2 %	0,3 %	34,9 %	1,0 %
Andre eiendeler	0,0 %	0,4 %	0,1 %	0,0 %
Sum pensjonsmidler	77,4 %	22,7 %	77,7 %	22,3 %

¹⁾ Sammensetning av pensjonsmidler er samme for morselskapet som for konsernet

Utviklingen de siste år i den ytelsesbaserte pensjonsordningen for konsernet

2016	2015 NOK 1 000	2016	2015	2014	2013	2012
149 150	280 789	952 910	1 081 533	1 295 183	1 089 534	1 073 946
115 473	224 826	861 691	974 421	979 407	887 308	773 575
33 677	55 963	91 219	107 112	315 776	202 226	300 371
2 827	60 562	25 475	229 461	-175 469	-18 177	-23 746
-6 160	-7 271	-25 520	-24 603	52 838	68 593	-12 520

NOTE 36 – SKATT

Sammenheng mellom resultat før skattekostnad og skattegrunnlag

Morselskapet		Konsernet	
2016	2015 NOK 1 000	2016	2015
2 760 353	1 724 921	2 019 413	1 617 499
-37 670	-70 308	-314 601	-190 359
-	-	39 128	-
-2 864 781	-1 794 344	-364 320	-4 395
1 724 154	1 528 978	-	-
2 302	-42 428	-	-
-132	1 431	2 675	-1 640
1 584 226	1 348 249	1 382 296	1 421 105
-418 411	-270 000	-	-
-	-	-	-
-	-	3 056	208 727
1 165 815	1 078 249	1 385 352	1 629 832
314 823	291 127	346 338	440 055
8 842	30 439	73 327	-43 073
-	3 498	-348	-39 445
112 971	72 900	-	-
-	-	32 171	-576
1 537	-16 309	-7 504	-55 477
438 173	381 655	443 984	301 484

438 173	381 655	Skatt før andre resultatkomponenter	443 984	301 484
-1 537	18 154	Skatt på andre resultatkomponenter	2 503	71 098
		<i>Herav skatt knyttet til:</i>		
-1 537	16 309	Estimatavvik i pensjonsavtalen	-1 582	62 246
-		- Revaluering eiendom	21 701	17 658
-		- Justering av forsikringsforpliktelser	-17 671	-14 538
-		- Verdiendring aksjer tilgjengelig for salg	-	-
-	1 845	Endring i utsatt skattefordel/utsatt skatt - endret sats	55	5 755
436 636	399 809	Skattekostnad/skatteinntekt inkludert andre	446 488	372 606
		Utsatt skatt/utsatt skattefordel per 31.12		
		NOK 1 000		
-		- Anleggsmidler	245 659	226 486
-		- Verdipapirer	395 950	359 677
-		- Andeler i deltagerlignende selskap	-	2 727
-		- Forsikringsmessige avsetninger som er egenkapital	293 246	293 292
-		- Øvrige endringer	309 260	75 977
-		- Sum utsatt skatt	1 244 115	958 160
-11 439	-15 806	Anleggsmidler	-21 675	-22 455
-		- Verdipapirer	-5 095	-
-		- Andeler i deltagerlignende selskap	-	-
-		- Fordringer	-2 036	-6 313
-		- Avsetninger	-4 311	-3 753
-10 997	-16 047	Pensjonsforpliktelser	-27 791	-33 487
-		- Øvrige endringer	-	-
-22 436	-31 853	Sum utsatt skattefordel	-60 907	-66 955
-35 508	-34 933	Utsatt skattefordel knyttet til fremførbart skattemessig	-	1 902
-57 944	-66 786	Utsatt skatt/skattefordel	1 183 208	894 054
-57 944	-66 786	Utsatt skattefordel	1 183 208	894 054
-		- Ikke balanseført utsatt skattefordel	-	-23 424
-57 944	-66 786	Netto utsatt skatt(+)/utsatt skattefordel(-)	1 183 208	870 630
	-66 786	Netto utsatt skatt/Utsatt skattefordel per 31.12.2015		870 630
		- Omarbeidet pga prinsippendring per 01.01		230 927
	-66 786	Netto utsatt skatt/Utsatt skattefordel per 01.01.2016		1 101 557
		Avstemming av skattekostnad/skatteinntekt		
690 088	465 729	% av resultat før skatt	438 595	436 725
-716 179	-484 473	Permanente forskjeller	-33 375	-1 187
-	5 343	Effekt på utsatt skatt per 31.12 pga endring i skattesats	-919	-38 989
465 522	412 824	Skatt av mottatt konsernbidrag	-	-
-2 795	386	Korreksjon tidligere år	29 311	-370
1 537	-18 154	Føring direkte mot egenkapitalen	2 768	-65 724
-		- Endring forsikringstekniske avsetninger ikke inngår i utsatt	1 003	-22 266
-		- Øvrige forskjeller	6 602	-6 705
-		- Endring utnyttelse av fremførbart utbyttegodtgjørelse	-	-
438 173	381 655	Beregnet skattekostnad(+)/skatteinntekt(-)	443 984	301 484

Utsatt skattefordel i morselskapet er ført opp i balansen da fremskrivninger av resultater fra datterselskaper tilsier at morselskapets skatteposisjoner utnyttes årlig.

- 1) Konsernets betalbare skatt i 2015 er redusert med skatteeffekten av konsernbidragene da SpareBank 1 Gruppen konsern mener at det er sannsynlig at vedtakene om konsernbidrag vedtas, selv om konsernbidragene først blir regnskapsført i vedtaksåret. Utsatt skatt er økt tilsvarende. Bakgrunnen for at det i utgangspunktet ikke er oppført noen betalbar skatt i balansen til SpareBank 1 Gruppen AS i 2016 er at den er resultatført og gjort opp i 2016. Det blir ikke vedtatt konsernbidrag før i påfølgende år, den betalbare skatten vil oppstå etter generalforsamlingen og gjøres opp i samme år. Vi har imidlertid valgt å vise den betalte skatten i note.
- 2) Fom. 1 januar 2016 gjelder ny forskrift om årsregnskap for forsikringsselskaper. Dette er basert på Solvency II –regelverket som bl.a. innebærer at posten for sikkerhetsavsetninger ikke lenger er gjeldende. Dette er å betrakte som en prinsippendring. Sikkerhetsavsetningen er derfor nå omdefinert som en egen «egenkapitalpost». Beløpet består sikkerhetsavsetningen pr. 01.01.2016 er på 923 mill. kroner for forsikringsselskapene. På dette er det beregnet avsatt utsatt skatt på 25% det vil si 230 mill . kroner.
Netto økning i annen opptjent EK blir derfor på 693 mill. kroner.

NOTE 37 - LØNN OG ANNEN GODTGJØRELSE TIL ADMINISTRERENDE DIREKTØR OG LEDENDE ANSATTE

NOK 1 000	Lønn/ honorar ¹⁾	Utbetalt bonus	Annen godtgjørelse ²⁾	Periodisert pensjonskostnad
LEDELSEN				
Turid Grotmoll	4 107	226	188	2 430
Torbjørn Martinsen	3 250	242	170	907
Sigurd Aune	2 405	153	164	568
Sum 2016	9 761	620	523	3 905
Sum 2015³⁾	20 747	2 237	1 106	6 069

¹⁾ Lønn/honorar er utbetalt lønn/honorar i regnskapsåret 2016.

²⁾ Omfatter telefon, forsikring og andre trekkpliktige ytelser.

³⁾ Antall ledende ansatte er redusert fra 2015 til 2016.

NOK 1 000	Honorar	Annen godtgjørelse
STYRET		
Arne Austreid – styrets leder (styreleder fra 26.04.16, og styrets nestleder frem til 26.04.16)	226	-
Finn Haugan – styrets nestleder (styrets nestleder fra 26.04.16, og styremedlem frem til 26.04.16)	188	-
Jan-Frode Janson – styremedlem (styremedlem fra 26.04.16, og styreleder frem til 26.04.16)	261	-
Odd Einar Folland – styremedlem	226	-
Richard Heiberg – styremedlem	188	-
Tor-Arne Solbakken – styremedlem	226	-
Åse Blomkvist – ansattrepresentant i styret	226	-
Tom Egil Tjærebråten – ansattrepresentant i styret (fra 11. mai 2016)	-	-
Peggy Hessen Følsvik – møtende varamedlem	-	-
Knut Bekkevold – observatør	-	-
Beate Sjøberg – observatør	-	-
Sally Lund-Andersen – observatør	188	-
Sum 2016	1 727	-
Sum 2015	2 111	-

NOK 1 000	Honorar	Annen godtgjørelse
KONTROLLKOMITÉEN		
Dag Nafstad	185	-
Knut Ro	137	-
Ivar Listerud	137	-
Vigdis Wiik Jacobsen	137	-
Rolf Røkke	137	-
Sum 2016	733	-
Sum 2015	711	-

NOK 1 000	Honorar ³⁾	Annen godtgjørelse
REPRESENTANTSKAP		
Ingvald Løyning (leder)	62	-
Ellen Stensrud (nestleder)	9	-
Siri J. Strømmevold	9	-
Kjell Bjordal	-	-
Arne Henning Falkenhaus	-	-
Karl-Eirik Schjøtt-Pedersen	-	-
Øyvind Aske	9	-
Haakon Tronrud	9	-
Endre Sæther	9	-
Rune Svendsen	9	-
Nina Klavenes Ek	9	-
Anders Drage	9	-
Sum 2016	130	-
Sum 2015	163	-

⁴⁾ Honorarbeløpet er utbetalt i regnskapsåret 2016.

SpareBank 1 Gruppen AS med datterselskaper har med unntak av Odin Forvaltning AS, kun fastlønn og ikke variabel godtgjørelse. En andel av tidligere opptjent og utsatt bonus er utbetalt i 2016 til et fåtall ledere som tidligere hadde individuelle bonusordninger. Resterende andel av opptjent og utsatt bonus vil bli utbetalt i 2017 og 2018 i henhold til Finansdepartementets forskrift vedrørende godtgjørelse i finansinstitusjoner. Den utsatte bonusutbetalingen er relatert til avkastning på syntetiske egenkapitalbevis basert på utvalgte egenkapitalbevis og aksjer i SpareBank 1 Gruppens eierbanker. Styret tar årlig stilling til om det foreligger forhold som tilsier at det ikke bør utbetales utsatt bonus.

Administrerende direktør har rett til førtidspensjon tilsvarende 70 % av årslønn fra fylte 62 år til 67 år.

Det foreligger ingen forpliktelser overfor styrets leder til å gi særskilt vederlag ved opphør eller endring av vervet. Det foreligger heller ingen avtaler om bonus, overskuddsdeling, opsjoner og lignende til fordel for leder av styret.

Det tilbys lån og enkelte forsikringstjenester til en pris tilsvarende beste kundevilkår. Fordeler som ytes til ledende ansatte og styremedlemmer avviker ikke fra det som gis til øvrige ansatte.

SpareBank 1 Forsikring AS har ingen rabatter på forsikringer til noen ansatte eller styremedlemmer. Alle forsikringsavtaler er gitt på ordinære kundevilkår.

SpareBank 1 Gruppen AS har ingen virksomhet utover å forvalte sine interesser i datterselskapene. Alle transaksjoner med nærstående parter er inngått på forretningsmessige vilkår. Alle konserninterne godtgjørelser som ikke er relatert til salg og porteføljerådgivning, er basert på selvkostprinsippet. Se note 38

FORSIKRINGSPREMIE SPAREBANK 1 SKADEFORSIKRING AS 2016

NOK 1 000	Konsernledelsen	Styret	Kontroll komiteen	Tilknyttede selskap	Andre nærstående
Årlig premie	40	192	11	Se note 38	170
Erstatninger	-	222	-	Se note 38	6

FORSIKRINGSPREMIE SPAREBANK 1 SKADEFORSIKRING AS 2015

NOK 1 000	Konsernledelsen	Styret	Kontroll komiteen	Tilknyttede selskap	Andre nærstående
Årlig premie	193	171	12	Se note 38	159
Erstatninger	-	26	4	Se note 38	19

NOTE 38 – VESENTLIGE TRANSAKSJONER MED NÆRSTÅENDE PARTER**KONSERNETS TRANSAKSJONER MED NÆRSTÅENDE PARTER:**

Det overordnede prinsipp for transaksjoner mellom SpareBank 1 Gruppen AS og nærstående parter er at disse skal være i samsvar med vanlige forretningsmessige vilkår.

For tjenester ytet direkte til konsernselskaper, samt for fellestjenester som SpareBank 1 Gruppen AS og SpareBank 1 Forsikring AS utfører for konsernselskaper og Alliansen gjennom SpareBank 1 Banksamarbeidet DA benyttes kostnadsdelingsprinsippet uten fortjenestepåslag. For øvrige transaksjoner mellom SpareBank 1 Gruppen AS og konsernselskaper benyttes påslag og markedsmessige vurderinger for å fastsette prisen på transaksjoner. Omfanget er mindre i 2016 på grunn av omorganisering.

Morselskapet		Konsernet	
2016	2015 NOK 1 000	2016	2015
Salg av tjenester (inntekter)			
1 017	10 334 Foretak med felles kontroll eller betydelig innflytelse over foretaket	281 647	113 016
14 804	104 217 Datterselskap	-	-
6 201	311 884 Tilknyttede selskaper	12 395	327 261
79	928 Andre nærstående parter	579 624	118 066
Kjøp av tjenester (kostnader)			
-158	-3 625 Foretak med felles kontroll eller betydelig innflytelse over foretaket	-1 049 803	-1 022 339
-6 276	-35 147 Datterselskap	-	-
-	- Tilknyttede selskaper	-1 411	-
-	- Andre nærstående parter	-543 692	-82 977
Balanseposter som følge av kjøp og salg av tjenester			
267	14 746 Foretak med felles kontroll eller betydelig innflytelse over foretaket	7 560	-55 296
56 834	73 935 Datterselskap	-	-
-	- Tilknyttede selskaper	1 019	-
1 900	9 321 Andre nærstående parter	-91 689	19 398
Netto leieinntekter			
-2 069	-4 274 Datterselskap	-	-
-	41 373 Tilknyttede selskaper	-	41 373
Renteinntekter på utlån (+) og rentekostnader på lån (-)			
-84 327	-79 998 Foretak med felles kontroll eller betydelig innflytelse over foretaket	-52 418	-78 460
22 011	17 892 Datterselskap	-	-

Utlån, fordringer og andre finansielle transaksjon			
26 565	73 931 Foretak med felles kontroll eller betydelig innflytelse over foretaket	265 312	373 917
1 794 387	1 537 537 Datterselskap	-	-
-884	110 276 Tilknyttede selskaper	-884	110 276
Lån, gjeld og andre finansielle transaksjoner			
-4 077 217	-3 557 418 Foretak med felles kontroll eller betydelig innflytelse over foretaket	-4 077 217	-3 557 418

¹⁾ Godtgjørelse til ledende ansatte i konsernledelsen, styret, kontrollkomitéen og representantskapet er omhandlet i Note 37 - Lønn og annen godtgjørelse til administrerende direktør og ledende ansatte

Morselskapet har innvilget avlastningsgaranti overfor datterselskap på 561,0 (561,0) mill. kroner.

NOTE 39 - ANTALL ANSATTE OG ÅRSVERK

	Ansatte	Årsverk	Gjennomsnittlig antall	Gjennomsnittlig antall
	31.12.2016	31.12.2016	ansatte 2016	årsverk 2016
SpareBank 1 Gruppen AS	14	14	23	23
SpareBank 1 Forsikring AS	745	730	724	709
SpareBank 1 Skadeforsikring AS	28	28	27	27
ODIN Forvaltning AS	47	47	48	48
SpareBank 1 Medlemskort AS	11	11	11	11
SpareBank 1 Gruppen Finans AS	45	43	46	44
Conecto AS	143	137	139	133
Sum	1 033	1 009	1 018	994

	Ansatte	Årsverk	Gjennomsnittlig antall	Gjennomsnittlig antall
	31.12.2015	31.12.2015	ansatte 2015	årsverk 2015
SpareBank 1 Gruppen AS	311	306	309	303
SpareBank 1 Forsikring AS	676	663	663	649
SpareBank 1 Skadeforsikring AS	26	26	26	26
ODIN Forvaltning AS	49	48	50	50
SpareBank 1 Medlemskort AS	10	10	10	10
SpareBank 1 Gruppen Finans AS	44	42	43	42
Conecto AS	132	126	134	120
Sum	1 248	1 222	1 235	1 199

NOTE 40 – ANSVARLIG LÅNEKAPITAL OG FONDSOBLIGASJONER

Morselskapet				Konsernet		
2016	2015	NOK 1 000	Rente	Forfall	2016	2015
Ansvarlig lånekapital						
		14.12.16 Tidsbegrenset ansvarlig lån				
-	-	- Nordic Trustee ASA	NIBOR pluss 3,45%	14.12.2026	1 001 785	-
83 166	83 159	Eierbanker og Sparebanken Vest	NIBOR pluss 3%	Evigvarende	83 166	83 159
200 430	200 339	Eierbanker og Sparebanken Vest	NIBOR pluss 3%	Evigvarende	200 430	200 339
283 596	283 498	Sum evigvarende ansvarlig lånekapital			1 285 381	283 498
Fondsobligasjoner						
		15.06.2006 - Fondsobligasjoner Norsk	NIBOR pluss 1,17%			
-	-	Tillitsmann ASA			-	200 203
-	-	Sum fondsobligasjoner			-	200 203
283 596	283 498	Sum ansvarlig lånekapital og fondsobligasjoner			1 285 381	483 701

NOTE 41 – INNSKUDD FRA OG GJELD TIL KUNDER OG KREDITTINSTITUSJONER

Morselskapet			Konsernet	
2016	2015	NOK 1 000	2016	2015
287 773	516 821	Lån og innskudd fra kredittinstitusjoner uten avtalt løpetid eller oppsigelsestid	-306 332	-
3 508 806	2 757 136	Lån og innskudd fra kredittinstitusjoner med avtalt løpetid eller oppsigelsestid	3 508 806	2 757 136
-	-	- Bankinnskudd fra og gjeld til kunder uten avtalt løpetid	105 690	107 147
-	-	- Bankinnskudd fra og gjeld til kunder med avtalt løpetid	-	-
-	-	- Gjeld til forsikringstakere	151 914	141 822
3 796 579	3 273 957	Sum innskudd fra og gjeld til kunder og kredittinstitusjoner	3 766 410	3 006 104

NOTE 42 – EIERSTRUKTUR

SpareBank 1 Gruppen AS hadde per 31. desember 2016 følgende eierstruktur:

	Antall aksjer	Eierandel
SpareBank 1 Nord-Norge	381 498	19,50%
SpareBank 1 SMN	381 498	19,50%
SpareBank 1 SR-Bank ASA	381 498	19,50%
Samarbeidende Sparebanker AS	381 498	19,50%
Sparebanken Hedmark	215 204	11,00%
Landsorganisasjonen i Norge (LO) /Forbund tilknyttet LO	187 814	9,60%
Bank 1 Oslo Akershus AS	27 390	1,40%
Totalt antall aksjer	1 956 400	100,00%

Pålydende per aksje er 1 000. Eierandel og stemmeandel er lik.

SpareBank 1 Gruppen AS hadde per 31. desember 2015 følgende eierstruktur:

	Antall aksjer	Eierandel
SpareBank 1 Nord-Norge	381 498	19,50%
SpareBank 1 SMN	381 498	19,50%
SpareBank 1 SR-Bank ASA	381 498	19,50%
Samarbeidende Sparebanker AS	381 498	19,50%
Sparebanken Hedmark	215 204	11,00%
Landsorganisasjonen i Norge (LO) /Forbund tilknyttet LO	187 814	9,60%
Bank 1 Oslo Akershus AS	27 390	1,40%
Totalt antall aksjer	1 956 400	100%
Pålydende per aksje er 1 000. Eierandel og stemmeandel er lik.		
	2016	2015
Utbetalt utbytte per aksje	1274	495

NOTE 43 - HENDELSER ETTER BALANSEDAGEN, TVISTESAKER

HENDELSER ETTER BALANSEDAGEN

Det er ikke registrert vesentlige hendelser etter balansedagen 31. desember 2016 som påvirker SpareBank 1 Gruppen konsern sitt regnskap.

TVISTESAKER

Per 31. desember 2016 var SpareBank 1 Gruppen konsern part i 38 tvistemål for domstolene. Ingen av disse rettstvistene anses å ha vesentlig betydning for vurderingen av konsernets finansielle stilling.

Samtlige av rettstvistene gjelder tvister med forsikringstagere og andre forsikringsselskap knyttet til erstatningsoppgjør i forsikringsforhold. Disse sakene avsettes det løpende for i forsikringsselskapenes regnskaper, og utfallet av disse sakene er av uvesentlig betydning for konsernets økonomiske stilling.

KPMG AS
Særkedalsveien 6
Postboks 7000 Majorstuen
0306 Oslo

Telephone +47 04063
Fax +47 22 60 96 01
Internet www.kpmg.no
Enterprise 935 174 627 MVA

Til generalforsamlingen i Sparebank 1 Gruppen AS

Uavhengig revisors beretning

Uttalelse om revisjonen av årsregnskapet

Konklusjon

Vi har revidert Sparebank 1 Gruppen AS' årsregnskap, som består av:

- selskapsregnskapet, som består av balanse per 31. desember 2016, resultatregnskap, utvidet resultatregnskap, oppstilling over endringer i egenkapital og kontantstrømpoppstilling for regnskapsåret avsluttet per denne datoen og noter, herunder et sammendrag av viktige regnskapsprinsipper, og
- konsernregnskapet, som består av balanse per 31. desember 2016, resultatregnskap, utvidet resultatregnskap, oppstilling over endringer i egenkapital og kontantstrømpoppstilling for regnskapsåret avsluttet per denne datoen og noter, herunder et sammendrag av viktige regnskapsprinsipper.

Etter vår mening:

- er årsregnskapet avgitt i samsvar med lov og forskrifter
- gir selskapsregnskapet et rettviseende bilde av den finansielle stillingen til Sparebank 1 Gruppen AS per 31. desember 2016 og av selskapets resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret som ble avsluttet per denne datoen i samsvar med International Financial Reporting Standards som fastsatt av EU.
- gir konsernregnskapet et rettviseende bilde av den finansielle stillingen til konsernet Sparebank 1 Gruppen AS per 31. desember 2016 og av konsernets resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret som ble avsluttet per denne datoen i samsvar med International Financial Reporting Standards som fastsatt av EU.

Grunnlag for konklusjonen

Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder de internasjonale revisjonsstandardene International Standards on Auditing (ISA-ene). Våre oppgaver og plikter i henhold til disse standardene er beskrevet i Revisors oppgaver og plikter ved revisjon av årsregnskapet. Vi er uavhengige av selskapet og konsernet slik det kreves i lov og forskrift, og har overholdt våre øvrige etiske forpliktelser i samsvar med disse kravene. Etter vår oppfatning er innhentet revisjonsbevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Offices in:

Oslo	Elverum	Mo i Rana	Stord
Ålesund	Finnøy	Molde	Strømsund
Arendal	Hamar	Skien	Trondheim
Bergen	Haugesund	Sandnessjøen	Tynset
Birda	Kjevik	Sandnessjøen	Tynset
Drammen	Kristiansund	Silvanger	Ålesund

KPMG AS, a Norwegian limited liability company and member firm of the KPMG network of independent member firms affiliated with KPMG International Cooperative ("KPMG International"), a Swiss entity.

Statsautorisert revisor - medlemmer av Den norske Revisorforening

Øvrig informasjon

Ledelsen er ansvarlig for øvrig informasjon. Øvrig informasjon består av årsberetningen og redegjørelsen om samfunnsansvar, men inkluderer ikke årsregnskapet og revisjonsberetningen.

Vår uttalelse om revisjonen av årsregnskapet dekker ikke øvrig informasjon, og vi attesterer ikke den øvrige informasjonen.

I forbindelse med revisjonen av årsregnskapet er det vår oppgave å lese øvrig informasjon med det formål å vurdere hvorvidt det foreligger vesentlig inkonsistens mellom øvrig informasjon og årsregnskapet, kunnskap vi har opparbeidet oss under revisjonen, eller hvorvidt den tilsynelatende inneholder vesentlig feilinformasjon.

Dersom vi konkluderer med at den øvrige informasjonen inneholder vesentlig feilinformasjon er vi pålagt å rapportere det. Vi har ingenting å rapportere i så henseende.

Styrets og administrerende direktørs ansvar for årsregnskapet

Styret og administrerende direktør (ledelsen) er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet i samsvar med lov og forskrifter, herunder for at det gir et rettvise bilde i samsvar med International Financial Reporting Standards som fastsatt av EU. Ledelsen er også ansvarlig for slik intern kontroll som den finner nødvendig for å kunne utarbeide et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil.

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet er ledelsen ansvarlig for å ta standpunkt til selskapets og konsernets evne til fortsatt drift, og på tilbørlig måte å opplyse om forhold av betydning for fortsatt drift. Forutsetningen om fortsatt drift skal legges til grunn for årsregnskapet med mindre ledelsen enten har til hensikt å avvike konsernet eller å legge ned virksomheten, eller ikke har noe realistisk alternativ til dette.

Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet

Vårt mål med revisjonen er å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet som helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil, og å avgi en revisjonsberetning som inneholder vår konklusjon. Betryggende sikkerhet er en høy grad av sikkerhet, men ingen garanti for at en revisjon utført i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, alltid vil avdekke vesentlig feilinformasjon som eksisterer. Feilinformasjon kan oppstå som følge av misligheter eller utilsiktede feil. Feilinformasjon blir vurdert som vesentlig dersom den enkeltvis eller samlet med rimelighet kan forventes å påvirke økonomiske beslutninger som brukerne foretar basert på årsregnskapet.

Som del av en revisjon i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, utøver vi profesjonelt skjønn og utviser profesjonell skepsis gjennom hele revisjonen. I tillegg:

- identifiserer og anslår vi risikoen for vesentlig feilinformasjon i regnskapet, enten det skyldes misligheter eller utilsiktede feil. Vi utformer og gjennomfører revisjons handlinger for å håndtere slike risikoer, og innhenter revisjonsbevis som er tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon. Risikoen for at vesentlig feilinformasjon som følge av misligheter ikke blir avdekket, er høyere enn for feilinformasjon som skyldes utilsiktede feil, siden misligheter kan innebære samarbeid, forfalskning, bevisste utelatelser, uriktige fremstillinger eller overstyring av intern kontroll.
- opparbeider vi oss en forståelse av den interne kontroll som er relevant for revisjonen, for å utforme revisjons handlinger som er hensiktsmessige etter omstendighetene, men ikke for å gi uttrykk for en mening om effektiviteten av selskapets eller konsernets interne kontroll.
- evaluerer vi om de anvendte regnskapsprinsippene er hensiktsmessige og om regnskapestimatene og tilhørende noteopplysninger utarbeidet av ledelsen er rimelige.
- konkluderer vi på hensiktsmessigheten av ledelsens bruk av fortsatt drift-forutsetningen ved avleggelsen av regnskapet, basert på innhentede revisjonsbevis, og hvorvidt det foreligger vesentlig usikkerhet knyttet til hendelser eller forhold som kan skape tvil av betydning om

selskapets evne til fortsatt drift. Dersom vi konkluderer med at det eksisterer vesentlig usikkerhet, kreves det at vi i revisjonsberetningen henleder oppmerksomheten på tilleggsopplysningene i regnskapet, eller, dersom slike tilleggsopplysninger ikke er tilstrekkelige, at vi modifierer vår konklusjon om årsregnskapet og årsberetningen. Våre konklusjoner er basert på revisjonsbevis innhentet inntil datoen for revisjonsberetningen. Etterfølgende hendelser eller forhold kan imidlertid medføre at selskapet ikke fortsetter driften.

- evaluerer vi den samlede presentasjonen, strukturen og innholdet, inkludert tilleggsopplysningene, og hvorvidt årsregnskapet representerer de underliggende transaksjonene og hendelsene på en måte som gir et rettvisende bilde.
- innhenter vi tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis vedrørende den finansielle informasjonen til enhetene eller forretningsområdene i konsernet for å kunne gi uttrykk for en mening om det konsoliderte regnskapet. Vi er ansvarlige for å lede, følge opp og gjennomføre konsernrevisjonen. Vi alene er ansvarlige for vår revisjonskonklusjon.

Vi kommuniserer med styret blant annet om det planlagte omfanget av revisjonen og til hvilken tid revisjonsarbeidet skal utføres. Vi utveksler også informasjon om forhold av betydning som vi har avdekket i løpet av revisjonen, herunder om eventuelle svakheter av betydning i den interne kontrollen.

Uttalelse om øvrige lovmessige krav

Konklusjon om årsberetningen

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, mener vi at opplysningene i årsberetningen og i redegjørelsen om samfunnsansvar om årsregnskapet og forutsetningen om fortsatt drift er konsistente med årsregnskapet og i samsvar med lov og forskrifter.

Konklusjon om registrering og dokumentasjon

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendig i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag (ISAE) 3000 «Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon», mener vi at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av selskapets regnskapsopplysninger i samsvar med lov og god bokføringskikk i Norge.

Oslo 6. mars 2017
 KPMG AS

Geir Moen

Geir Moen
 Statsautorisert revisor

STYRETS REDEGJØRELSE FOR EIERSTYRING OG SELSKAPSLEDELSE I ÅRSRAPPORTEN FOR 2016 – POLICY PÅ OMRÅDET

EIERSTYRING OG SELSKAPSLEDELSE

Styret i SpareBank 1 Gruppen AS har vedtatt at selskapet skal følge Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse av 4. desember 2007, sist revidert 30. oktober 2014, med de forbehold og tilpasninger som følger av at SpareBank 1 Gruppen AS har få aksjonærer, og at aksjen ikke er børsnotert eller gjenstand for regelmessig omsetning.

Anbefalingen er fastsatt av Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse (NUES), og anbefalingen er tilgjengelig på www.nues.no.

I henhold til anbefalingens pkt. 1 skal styret gi en samlet redegjørelse for selskapets eierstyring og selskapsledelse i årsberetningen eller i dokument det er henvist til i årsberetningen. Nedenfor følger styrets redegjørelse for selskapets eierstyring og selskapsledelse.

REDEGJØRELSE FOR EIERSTYRING OG SELSKAPSLEDELSE

Med utgangspunkt i selskapets hovedstrategi er det utformet mål, strategier og verdier som skal legges til grunn ved styringen av selskapet. Virksomheten drives for øvrig i henhold til norsk lov, offentlige tillatelser og interne regler.

Styret har klargjort selskapets verdigrunnlag, og fastsatt etiske retningslinjer. Det er også fastsatt egne instruksjoner for styret og administrerende direktør. Enkelte overordnede styringsprinsipper, aksjonærrettigheter og -plikter fremgår også av aksjonæravtale.

Styret har utformet retningslinjer for samfunnsansvar.

VIRKSOMHET

Selskapets formål er i vedtektene angitt på følgende måte:

Selskapets formål er å eie aksjer i foretak som etter sine vedtekter skal tilby særlige finansielle tjenester, herunder forsikrings- og verdipapirfondstjenester. Selskapet kan også eie aksjer i selskap som skal utvikle, eie og/eller distribuere programvare- og informasjonsteknologi, markedsførings tjenester, produkter, lisenser, varemerke og andre immaterielle rettigheter, samt utøve virksomhet i tilknytning til dette.”

Styret i selskapet har fastsatt klare mål og strategier for virksomheten. Selskapets mål og hovedstrategier fremgår av årsrapporten for 2016.

SELSKAPSKAPITAL OG UTBYTTE

Egenkapitalen i selskapet og konsernet tilfredsstiller de krav som følger av lov og forskrifter, og er tilpasset selskapets mål, strategi og risikoprofil.

Styret har fastsatt en klar og forutsigbar utbyttepolitikk for selskapet.

Det foreligger ikke styrefullmakter til kapitalforhøyelse eller kjøp av egne aksjer.

LIKEBEHANDLING AV AKSJEIEIERE OG TRANSAKSJONER MED NÆRSTÅENDE

Selskapet har bare én aksjeklasse.

Likebehandling av aksjeeiere er sikret via vedtekter, styreinstruks, etiske retningslinjer og aksjonæravtaler. Transaksjoner med nærstående forutsettes å skje til markedsmessige vilkår.

Selskapet har ikke etablert tilbakekjøpsprogram for egne aksjer.

Selskapets styreinstruks og etiske retningslinjer inneholder bestemmelser som skal sikre at styremedlemmer og ledende ansatte melder fra til styret hvis de direkte eller indirekte har en vesentlig interesse i en avtale som inngås av selskapet.

FRI OMSETTELIGHET

Selskapets aksjer er ikke fritt omsettelige. Ved enhver overdragelse av aksjer har de øvrige aksjonærer forkjøpsrett på ellers like vilkår. Hovedbegrunnelsen for omsetningsbegrensningen er at selskapets aksjer ikke er børsnotert, og at selskapet inngår som en del av SpareBank 1-alliansen.

GENERALFORSAMLING

SpareBank 1 Gruppen AS har en konsentrert aksjonærstruktur, og erfaringsmessig er nærmere 100 % av aksjene representert på generalforsamlingene. Selskapet søker å tilrettelegge og avvikle generalforsamlingene i samsvar med Norsk anbefaling, men for et selskap med få aksjonærer, svært liten omsetning i aksjen og hvor samtlige aksjonærer og aksjonærgrupperinger er representert i styret, er det hensiktsmessig å foreta visse tilpasninger i forhold til anbefalingen.

VALGKOMITÉ

Selskapet har en valgkomité med tre medlemmer valgt av generalforsamlingen. Det er i aksjonæravtale og ved etablert praksis gitt føringer om valg av styremedlemmer i selskapet.

BEDRIFTSFORSAMLING OG STYRE, SAMMENSETNING OG UAVHENGIGHET

Finansforetak har som hovedregel ikke bedriftsforsamling. I tiden frem til ordinær generalforsamling i april 2016 hadde SpareBank 1 Gruppen AS representantskap. Representantskapet hadde i hovedsak de samme oppgaver og funksjon som en bedriftsforsamling. Lov om finansforetak og finanskonsern av 10. april 2015 nr. 17 ble satt i kraft fra 1. januar 2016, og fra samme tidspunkt ble lov om finansinstitusjoner opphevet. I finansforetaksloven videreføres ikke representantskapet som lovpålagt selskapsorgan, og på selskapets ordinære generalforsamling i april 2016 ble det besluttet at selskapet skal avvikle representantskapet som selskapsorgan. Representantskapet ble ikke erstattet av et nytt selskapsorgan.

SpareBank 1 Gruppen AS med datterselskaper inngår som del av SpareBank 1-alliansen, og dette preger også styrets sammensetning. Styret er sammensatt av representanter fra aksjonærene og de ansatte. Samtlige aksjonærer og aksjonærgrupperinger er representert i styret. Generalforsamlingen velger styrets leder. Sammensetningen er nærmere omtalt i eget avsnitt i årsrapporten. Selskapet har ingen enkeltpersoner som aksjonærer, og følgelig heller ingen styremedlemmer som personlig eier aksjer i selskapet.

STYRETS ARBEID

Styret utøver sitt arbeid i henhold til lov, vedtekter samt fastsatte instruksjoner og retningslinjer. Styret har også fastsatt instruks for administrerende direktør. Styret følger opp internkontrollen i samsvar med forskrift og instruks fastsatt av Finanstilsynet, og har også opprettet egen internrevisjon i konsernet.

Styret kan i henhold til styreinstruksen opprette særskilte utvalg og komiteer, men kan normalt ikke delegere beslutningskompetanse til slike utvalg eller komiteer. Styret besluttet i 2008 å opprette revisjonsutvalg og godtgjørelsesutvalg. I 2013 besluttet styret å opprette et risikoutvalg.

Styret foretar en årlig evaluering av sitt arbeid og kompetanse.

RISIKOSTYRING OG INTERN KONTROLL

SpareBank 1 Gruppen AS er som finansinstitusjon underlagt detaljerte regler for risikostyring og intern kontroll. Det gis en beskrivelse av selskapets risikostyring og interne kontroll i styrets årsberetning.

Styret har utformet retningslinjer for samfunnsansvar.

GODTGJØRELSE TIL STYRET

Styrets godtgjørelse fremgår av notene til årsregnskapet. Godtgjørelsen er ikke resultatavhengig. Det er ikke utstedt opsjoner til styremedlemmer.

GODTGJØRELSE TIL LEDENDE ANSATTE

Godtgjørelse til administrerende direktør og ledende ansatte fremgår av noter til årsregnskapet. Styret har fastsatt retningslinjer for godtgjørelse til ledende ansatte.

Selskapet avviklet samtlige bonusordninger i løpet av 2015. Opplysninger om tidligere opptjent bonus for administrerende direktør og ledende ansatte er også gitt i note til regnskapet. Det er ikke etablert opsjonsordninger i selskapet.

INFORMASJON OG KOMMUNIKASJON

Selskapet tilstreber en åpen informasjonspolitikk overfor markedet. Styret har for øvrig ikke fastsatt retningslinjer for rapportering av finansiell og annen informasjon til markedet. Selskapets finansiell kalender og pressemeldinger legges ut på selskapets Investorblogg. Regnskapsinformasjon, herunder årsregnskap, presenteres på Investorbloggen etter avholdt generalforsamling.

Styret har ikke fastsatt retningslinjer for selskapets kontakt med aksjeeiere utenfor generalforsamlingen. Samtlige aksjonærer og aksjonærgrupperinger er representert i selskapets styre, og mottar således samme informasjon fra selskapet i egenskap av styremedlemmer.

SELSKAPSOVERTAKELSE

Norsk anbefalings regler på dette området anses ikke for å være relevante for SpareBank 1 Gruppen AS på grunn av aksjonær- og styresammensetning.

REVISOR

Revisor er omtalt i eget avsnitt. Styret har ikke fastsatt retningslinjer for ledelsens adgang til å benytte ekstern revisor til andre tjenester enn revisjon. Revisors rådgivningsvirksomhet er imidlertid, som det fremgår av notene til årsregnskapet, på et beskjedent nivå.

Styret har avholdt ett møte med revisor uten at administrerende direktør eller andre fra den daglige ledelse var til stede.

REVISJONSUTVALGET

Styret i SpareBank 1 Gruppen AS har et revisjonsutvalg bestående av fire av styrets medlemmer. Utvalget består av leder Finn Haugan (adm. dir SpareBank 1 SMN), Odd Einar Folland (adm.dir. SpareBank 1 Nordvest), Tor-Arne Solbakken (Nestleder i LO) og Åse Blomkvist (hovedtillitsvalg SpareBank 1 Gruppen AS).

Revisjonsutvalgets sekretær er Brigitte Ninauve (SpareBank 1 Gruppen AS)

Revisjonsutvalgets overordnende funksjon er å føre en uavhengig kontroll med selskapets finansielle rapportering og kontrollsystemer. Revisjonsutvalget skal samlet ha den kompetanse som ut fra konsernets organisasjon og virksomhet er nødvendig for å ivareta sine oppgaver. Minst ett av utvalgets medlemmer må ha kvalifikasjoner innen regnskap eller revisjon. Revisjonsutvalgets formål, oppgaver og funksjoner er fastsatt i samsvar med internasjonale regler og standarder, og også i samsvar med lovendringene som følge av implementering av EUs revisjonsdirektiv.

Revisjonsutvalget er et forberedende og rådgivende arbeidsutvalg for styret, og det har i utgangspunktet ikke selvstendig beslutningskompetanse. Revisjonsutvalgets oppgave er blant annet å påse at konsernet har uavhengig og effektiv ekstern revisjon, samt føre tilsyn med regnskapsavleggelsen. Revisjonsutvalget skal også vurdere og overvåke revisors uavhengighet, jf. Revisorloven kapittel 4, herunder særlig i hvilken grad andre tjenester enn revisjon som er levert av revisor eller revisjonsselskapet utgjør en trussel mot uavhengigheten.

Revisjonsutvalget gjennomgår blant annet drifts-, kvartalsrapportering og årsregnskapsrapportering før behandling i styret. Utvalget vurderer særskilt spørsmål vedrørende tolking og overholdelse av regnskapsprinsipper og – praksis, samt verdsettelse av datterselskaper. I sin gjennomgang har utvalget diskusjoner med ledelsen og ekstern revisor. Minst en gang i året har utvalget møte med ekstern revisor uten tilstedeværelse av administrasjonen.

Revisjonsutvalget har holdt åtte møter i perioden april 2016 til og med mars 2017.

REVISJONSUTVALGETS FOKUSOMRÅDER

Finansiell rapportering:

- Vurdere egnetheten av regnskapsprinsippene
- Etablere regler for informasjonsplikt
- Kvalitetssikre overgang til nye regnskapsprinsipper
- Følge opp nyetablerte selskap
- Gjennomgang av store vurderingsposter i regnskapet som goodwill, utsatt skattefordel og annet

Ekstern revisjon:

- Utnevne og gjenvelge revisor
- Diskutere omfanget av revisjon
- Vurdere revisors uavhengighet
- Gjennomgå vesentlige revisjonsfunn
- Kvalitetssikre revisors arbeid

RISIKOUTVALGET

Styret i SpareBank 1 Gruppen AS har et risikoutvalg bestående av fire av styrets medlemmer. Utvalget består av leder Finn Haugan (adm. dir SpareBank 1 SMN), Odd Einar Folland (adm.dir. SpareBank 1 Nordvest), Tor-Arne Solbakken (Nestleder i LO) og Åse Blomkvist (hovedtillitsvalg SpareBank 1 Gruppen AS).

Risikoutvalgets sekretær er Brigitte Ninauve (SpareBank 1 Gruppen AS).

Risikoutvalget har egen instruks vedtatt av styret. Risikoutvalget er et forberedende og rådgivende utvalg for styret og skal bidra til at risiko- og kapitalstyringen i konsernet støtter opp under konsernets strategiske utvikling og måloppnåelse, og samtidig sikre finansiell stabilitet og forsvarlig formuesforvaltning. Risikoutvalget skal overvåke den samlede risiko og vurdere om konsernets styrings- og kontrollordninger er tilpasset risikonivået og omfanget av virksomheten. Risikoutvalget har ikke selvstendig beslutningskompetanse.

Risikoutvalget har holdt syv møter i perioden april 2016 til og med mars 2017.

Vedlagt følger en tabell over risikoutvalget sine fokusområder:

RISIKOUTVALGETS FOKUSOMRÅDER

Risk management og internkontroll:

- Gjennomgå risikostyring og compliance i konsernet
- Forstå områder identifisert som nøkkelrisiko (key risk)
- Vurdere effektiviteten av etablerte kontroller
- Mislighetsrisiko
- Omorganisering i konsernet

Intern revisjon:

- Fastsette arbeidsoppgaver, rapporteringslinje og angi ressurser
- Diskutere omfanget av intern revisjonen
- Komme med innspill på fokusområder
- Vurdere effektiviteten
- Følge opp anbefalinger fra intern revisjon

GODTGJØRELSESUTVALGET

Godtgjørelsesutvalget i SpareBank 1 Gruppen har i mandat å:

- Innstille til styret i saker som gjelder lønn og øvrige ansettelsesbetingelser for administrerende direktør
- Gi råd til administrerende direktør i saken som gjelder lønn og øvrige ansettelsesbetingelser til de som rapporterer til administrerende direktør

Godtgjørelsesutvalget består av tre styremedlemmer og ledes av styrets leder. I 2016 har Godtgjørelsesutvalget bestått av:

- Perioden 1. januar 2016 til og med 24. april 2016
 - Jan-Frode Janson (leder av utvalget), Finn Haugan og Hans Christian Gabrielsen
- Fra om med 25. april 2016

Arne Austreid (leder av utvalget), Jan-Frode Janson og Peggy Hessen Følsvik

Administrasjonen har i 2016 ivaretatt sekretærfunksjonen ved personaldirektør Lars Kåre Smith.

I november 2015 ble det ansatt ny administrerende direktør for SpareBank 1 Gruppen AS. Vurdering av og regulering av lønn for administrerende direktør vil først skje i 2017. Det har derfor ikke vært saker til behandling i Godtgjørelsesutvalget i 2016.

SpareBank 1

